

MINISTERUL EDUCAȚIEI, CULTURII ȘI CERCETĂRII
AL REPUBLICII MOLDOVA

CADRUL DE REFERINȚĂ
al *EDUCAȚIEI* și *ÎNVĂȚĂMÂNTULUI*
EXTRAȘCOLAR
din **REPUBLICA MOLDOVA**

Chișinău, 2021

CZU 37(478)

C 12

Aprobat la ședința Consiliului Național pentru Curriculum
din cadrul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova
Proces-verbal nr.27 din 27.11.2020, Ordin nr.1336 din 01.12.2020

Coordonatori generali:

Natalia GRÎU, *Secretar de Stat în domeniul Educației, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării*

Valentin CRUDU, *Șef Direcție Învățământ General, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării*

Coordonator științific:

Vladimir GUȚU, *doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova*

Coordonator operațional:

Viorica MARTȘ, *consultant principal, Direcția Învățământ General, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării*

Autori:

Nicolae BRAGARENCO, *doctor în pedagogie, lector universitar, Universitatea de Stat de Educație Fizică și Sport*

Alina BURDUH, *cadru didactic, Instituția Publică Liceul Teoretic „Mihail Kogălniceanu”, Chișinău*

Marina COSUMOV, *doctor în pedagogie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat „Alec Russo”, Bălți*

Daniela COTOVIȚCAIA, *specialist principal, ANCE, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării*

Viorica FLOREA, *doctor în științe ale educației, Centrul Educației Estetice „Lăstărel”, Chișinău*

Vladimir GUȚU, *doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova*

Maia ȘEVCIUC, *doctor în pedagogie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova*

Carolina ȚURCANU, *doctor în drept, conferențiar cercetător, Universitatea de Stat din Moldova*

Tehnoredactare și design electronic:

Carolina ȚURCANU

Elaborat la comanda Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova și în cadrul Proiectului instituțional „Cadrul conceptual, metodologic și managerial al educației nonformale în Republica Moldova”, cifrul 20.80009.0807.23.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

CADRUL DE REFERINȚĂ al EDUCAȚIEI și ÎNVĂȚĂMÂNTULUI EXTRAȘCOLAR din REPUBLICA MOLDOVA/ Nicolae Bragarenco, Alina Burduh, Marina Cosumov [et al.] ; coordonatori generali: Natalia Grîu, Valentin Crudu; coordonator științific: Vladimir Guțu ; Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova. – Chișinău: CEP USM, 2021. – 99 p.: fig., tab.

Aut. sunt indicați pe vs. f. de tit. – Referințe bibliogr.: p.92-93 (34 tit.). – 50 ex.

ISBN 978-9975-152-98-3.

ISBN 978-9975-152-98-3

© MECC

© GUȚU VLADIMIR

CUPRINS:

Introducere	4
1. Educația extrașcolară – parte componentă a educației nonformale: context și starea actuală	
1.1. Politici europene privind educația nonformală	6
1.2. Politici naționale privind educația și învățământul extrașcolar	10
2. Conceptualizarea educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova	
2.1. Definirea și noțiuni de bază ale educației și învățământului extrașcolar	20
2.2. Poziționări filosofice, sociale, psihologice și pedagogice ale educației și învățământului extrașcolar	29
2.3. Sistemul (subsistemul) educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova	37
3. Referințe ale curriculumului pentru educația și învățământul extrașcolar	
3.1. Curriculumul pentru educația și învățământul extrașcolar – componentă a Curriculumului Național	59
3.2. Particularitățile managementului curriculumului pentru educația și învățământul extrașcolar	73
4. Referințe ale managementului educației și învățământului extrașcolar	
4.1. Cadrul general al managementului educației și învățământului extrașcolar	82
4.2. Resursele umane în sistemul de educație și învățământul extrașcolar	85
5. Demersuri privind implementarea <i>Cadrului de referință al educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova</i>	
5.1. Reactualizarea cadrului normativ/ reglatoriu al educației și învățământului extrașcolar	89
5.2. Elaborarea Programului Național și a Programelor raionale/ municipale de dezvoltare a educației și învățământului extrașcolar	90
5.3. Monitorizarea implementării <i>Cadrului de referință al educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova</i>	90
5.4. Riscuri privind implementarea eficientă a <i>Cadrului de referință al educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova</i>	91
5.5. Rezultatele așteptate în urma implementării <i>Cadrului de referință al educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova</i>	91
Bibliografie	92
Anexe	
Anexa 1. Documente reglatorii/ normative în domeniul educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova	94
Anexa 2. Sistemul disciplinelor de profil din cadrul domeniului ARTE și al domeniului SPORT, TURISM și AGREMENT privind educația și învățământul extrașcolar din Republica Moldova	97

INTRODUCERE

Cadrul de referință al educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova (CREIE) este expresia politicilor educaționale naționale, în general, și a politicilor în domeniul educației extrașcolare (nonformale), în special. Acest document reprezintă ansamblul de demersuri conceptuale, metodologice și praxiologice de dezvoltare a educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova.

Educația extrașcolară este parte componentă a sistemului de învățământ din Republica Moldova și o formă a educației reglementată de: *Codul educației al Republicii Moldova* (2014); *Recomandarea nr.1437 privind educația nonformală a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei* (2000); *Recomandarea privind validarea învățării nonformale și informale* (Bruxelles, COM, 2012); *Memorandumul privind învățarea pe parcursul întregii vieți* (2000); alte documente de politici în domeniul învățământului și educației extrașcolare (nonformale).

În contextul acestor documente naționale și internaționale, dezvoltarea educației și învățământului extrașcolar devine o prioritate și o direcție strategică de asigurare a calității educației.

Conceperea și implementarea *Cadrului de referință al educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova* reprezintă un demers de maximă importanță pentru funcționarea eficientă a acestui subsistem al sistemului educațional.

Acest demers are nevoie de o abordare științifică, axiologică, metodologică, managerială, dar și experiențială. În acest sens, documentul oferă concepte, modele, strategii și mecanisme de dezvoltare a educației și învățământului extrașcolar în condiții specifice de reactualizare a sistemului de învățământ din Republica Moldova.

Așadar, nevoia dezvoltării educației și învățământului extrașcolar este determinată de următoarele:

- asigurarea coerenței și continuității între educația formală și educația nonformală (extrașcolară);
- ajustarea politicilor în domeniul educației și învățământului extrașcolar la standardele internaționale în acest domeniu și determinarea tendințelor de dezvoltare a educației extrașcolare pe plan național și internațional;
- crearea condițiilor social-economice și educaționale de realizare a educației și învățământului extrașcolar în raport cu interesele, abilitățile și oportunitățile copiilor/ elevilor.

Cadrul de referință al educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova este un document de pionierat în acest domeniu, dar și de politici educaționale, care are următoarele funcții:

- ✓ *de conceptualizare/ fundamentare*, întrucât definește repererele conceptuale, metodologice și praxiologice și prezintă componentele, demersurile esențiale ale educației și învățământului extrașcolar din perspectivă filosofică, psihologică, sociologică, pedagogică și managerială;
- ✓ *reglatoare și normativă*, deoarece definește cadrul de politici de dezvoltare a educației și învățământului extrașcolar, în general, și de dezvoltare curriculară, în special;
- ✓ *integratoare*, întrucât stabilește liniamente, conexiunii/ interconexiunii dintre educația formală și cea nonformală (extrașcolară) și, respectiv, educația informală;

- ✓ *metodologică*, dat fiind că stabilește formele, metodele de elaborare a produselor curriculare și de aplicare procesuală a acestora;
- ✓ *managerială*, întrucât vizează modalități specifice de gestionare a educației și învățământului extrașcolar în raport cu formele organizaționale și profilurile de activitate.

Cadrul de referință al educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova se adresează:

- conectorilor de politici în domeniul educației și învățământului extrașcolar;
- factorilor de decizie;
- conectorilor de curricula, experților și specialiștilor în domeniul educației și învățământului extrașcolar;
- cadrelor didactice, educatorilor, altor persoane prestatoare de servicii în domeniul educației și învățământului extrașcolar;
- managerilor din domeniul educației și învățământului extrașcolar;
- părinților și elevilor, altor persoane interesate (donatori, agenți economici, reprezentanți ai diferitor asociații, federații, cluburi, ONG-uri etc.).

Cadrul de referință al educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova stabilește caracteristici definitorii ale educației și învățământului extrașcolar, care vor constitui axe valorice privind dezvoltarea acestui subsistem al Educației.

1. EDUCAȚIA EXTRAȘCOLARĂ – PARTE COMPONENTĂ A EDUCAȚIEI NONFORMALE: CONTEXT ȘI STAREA ACTUALĂ

1.1. Politici europene privind educația nonformală

În contextul profundelor transformări pe care Europa le cunoaște în ultimele decenii, educația primește o semnificație din ce în ce mai mare. Ca exemple de astfel de transformări pot fi aduse provocările economice, mutațiile sociale, migrarea indivizilor pentru a evita războaiele locale sau regionale, respectiv a forței de muncă în căutarea unui trai mai bun, globalizarea resimțită inclusiv la nivelul diferitor culturi naționale, dar, cel mai recent, „resetarea” activităților din întreaga lume pe fondul pandemiei cauzate de noul Coronavirus. Pentru a face față acestor provocări, educația tradițională nu pare a mai fi suficientă. Actualmente, pregătirea pe parcursul unui număr relativ limitat de ani doar într-un mediu instituțional formal nu mai poate acoperi nevoile individului și ale comunității în care acesta trăiește. Educația tradițională trebuie completată cu una modernă, dinamică, flexibilă și permanent adaptabilă societății în continuă schimbare, realizându-se astfel pasul către educația nonformală/ informală, educația permanentă, învățarea pe tot parcursul vieții ș.a.m.d. Pentru a putea înțelege mai bine contextul în care Europa încearcă să-și redefinească întreaga politică educațională, în cele ce urmează, ne propunem să lămurim principalele concepte cu care vom opera și să le plasăm adecvat în contextul politicilor publice naționale promovate în domeniu.

În acest context, *educația nonformală* se definește ca fiind orice program de educație personală sau socială, conceput pentru a îmbunătăți anumite competențe în afara curriculumului formal, ori pentru a desfășura anumite activități educaționale organizate în afara sistemului de învățământ obligatoriu, respectiv propuse de către diverse instituții educative. *Educația nonformală* își propune, printre altele, să lărgască orizontul de cunoaștere al populației, să creeze condiții optime pentru desăvârșirea personală și/ sau profesională a individului, ori inițierea lui într-un nou domeniu al cunoașterii, să contribuie la recreerea și destinderea persoanei, precum și la petrecerea într-o manieră organizată și agreabilă a timpului liber, să asigure un cadru adecvat de formare a aptitudinilor și de manifestare a talentelor etc. [25].

Deși din punct de vedere etimologic „nonformalis” înseamnă „în afara oricărei forme de desfășurare a activității”, educația nonformală nu este sinonimă cu „lipsa educației”, ci, mai curând, desemnează o realitate educațională mai puțin formalizată, însă cu puternice valențe formativ-educative. În acest sens, pentru implementarea cu succes a educației nonformale se impune respectarea unor exigențe teoretico-metodologice, cum ar fi: asigurarea caracterului voluntar al implicării în activitate, crearea unor contexte variate în care să se vehiculeze un conținut informațional flexibil, centrarea pe cel care învață, consemnarea obiectivelor și a conținuturilor în documente speciale și adaptarea acestora în funcție de particularitățile psihoindividuale ale participanților, valorificarea la maxim a experienței acestor persoane, implicarea lor activă și conștientă în actul învățării, evaluarea progresului inclusiv prin strategii complementare, fără acordarea, în mod necesar, a unor note sau calificative oficiale, dar cu accent pe dimensiunea formativă a competențelor achiziționate etc. Toate aceste elemente fac ca educația nonformală să devină o formă educațională extrem de importantă pentru dezvoltarea ființei umane, care, pe fond, respectă aceleași rigori didactice ca în cazul educației formale, dar care are un caracter mult mai flexibil și particularizat pe nevoile individului [3].

Educația formală, nonformală și informală sunt complementare, fenomen cunoscut în literatura pedagogică drept „abordare holistică a fenomenului educațional” [23]. Aceasta înseamnă că cele 3 forme menționate ale educației se completează, potențează și se susțin reciproc, împreună contribuind la formarea și dezvoltarea unei personalități integratoare a ființei umane. Totuși, educația formală și cea nonformală par a juca rolul cel mai important în îndeplinirea acestui deziderat, datorită cadrului instituționalizat în care se desfășoară, conținutului informațional abordat, strategiilor de realizare, modalităților de evaluare și certificare etc. Diferența dintre cele două forme ale educației este dată de modalitatea de organizare a acesteia, mult mai flexibilă și adaptabilă nevoilor reale ale individului și comunității, precum și de aria de conținuturi studiate ce depășește posibilitățile de acoperire ale curriculumului formal și vine în întâmpinarea intereselor punctuale ale indivizilor sau grupurilor de persoane [5]. Educația nonformală insistă pe promovarea unor valori europene, precum egalitatea socială, accesul la o educație de calitate, participare activă, principii democratice ș.a., oferind celor interesați un spațiu extrem de generos de acțiune.

Așa, de exemplu, Direcția pentru Tineret și Sport din cadrul Consiliului Europei evidențiază importanța educației nonformale printr-o serie de aspecte:

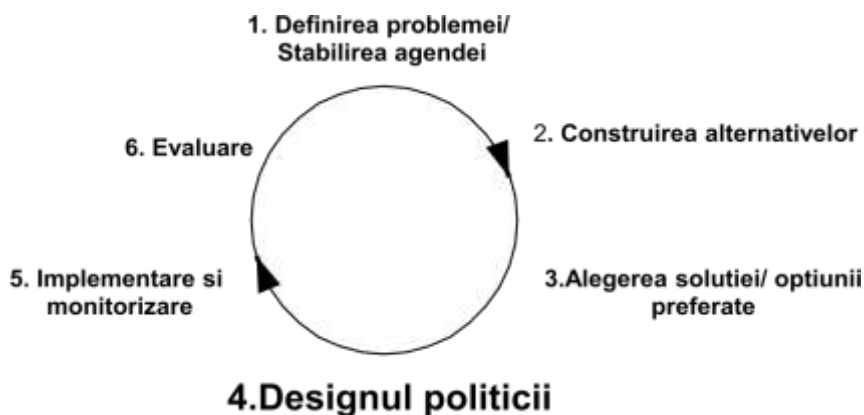
- În cadrul conceptului general de educație, învățarea pe întreg parcursul vieții (ca expresie a educației nonformale) este o componentă extrem de importantă a formării inițiale și continue;
- Educația nonformală își poate aduce un aport semnificativ la pregătirea elevilor proveniți din grupurile sociale dezavantajate, pentru care educația formală nu poate acoperi întregul necesar de calitate în procesul instructiv-educativ;
- Educația nonformală modifică și completează cunoștințele dobândite de individ în cadrul școlarizării tradiționale, având în vedere componența multiculturală a societății, exigențele de pe piața forței de muncă, specificul țărilor aflate în proces de tranziție, necesitatea formării abilităților de viață utile pentru a face față provocărilor sociale într-un context mai amplu etc.

Toate aceste elemente i-au determinat pe oficialii europeni să propună implementarea unor politici publice naționale și internaționale în vederea promovării educației nonformale ca prioritate a țărilor membre și a întregii Uniuni Europene. În acord cu normativele europene, termenul „politici publice” poate fi interpretat drept ansamblul deciziilor politico-administrative de alocare a diferitor resurse materiale, financiare, informaționale, simbolice în vederea managementului unor situații problematice cu care se confruntă o societate la un moment dat. Politicile publice reprezintă acțiuni realizate de către autorități centrale sau locale ca răspuns la problemele de diferite tipuri ce vin dinspre societate. Prin intermediul politicilor publice, factorii decizionali propun o serie de programe cu ajutorul cărora se urmărește ameliorarea mediului economic, social, cultural, educațional etc., în vederea optimizării calității vieții într-o comunitate. Mai mult, James Anderson [1] consideră că „politicile publice sunt un curs al acțiunii urmat de unul sau mai mulți actori politici, cu un scop, în încercarea de a rezolva o problemă”. De asemenea, Thomas Dye [12] apreciază că „politicile publice reprezintă tot ceea ce autoritățile publice locale sau centrale decid să facă în vederea gestionării unei probleme”. Nu în cele din urmă, William Jenkins [21] consideră că „politicile publice sunt un set de decizii interrelaționate luate de un actor politic privind o serie de scopuri și mijloacele necesare pentru a le îndeplini într-o situație dată”.

Pornind de la aceste definiții, vom putea înțelege prin conceptul „politici publice în domeniul educațional” ansamblul măsurilor de intervenție luate de autoritățile publice locale sau centrale în vederea soluționării problemelor cu care se confruntă o anumită comunitate educațională la un moment dat. Din analiza acestei definiții pot fi identificate următoarele elemente componente:

1. *Autoritățile publice locale sau centrale* (în cazul Republicii Moldova: unități de învățământ, direcții raionale/ municipale de învățământ, direcții de cultură/ sport, consilii locale, ministerul de resort/ alte ministere cu responsabilități în zona culturală și educațională și direcțiile din subordinea lor etc.) – au sarcina de a elabora rapoarte privind analiza nevoilor din sistem și de a propune soluții, respectiv modalități de implementare și evaluare a impactului acestora.
2. *Măsurile de intervenție* (programe de tip remedial pentru dobândirea „competențelor-cheie”, programe în vederea completării cunoștințelor pentru validarea competențelor dobândite în cadrul educației formale, activități de informare și consiliere privind accesul la programe de educație și formare profesională, respectiv de validare a rezultatelor obținute în urma educației nonformale, studii și analize privind nevoile de formare ale membrilor comunității) – au rolul de a descrie modalitățile de acțiune prin care autoritățile publice pot interveni pentru soluționarea problemelor identificate.
3. *Probleme ale comunității educaționale* (rezultatele școlare ale elevilor neconforme cu finalitățile educaționale prestabilite, nevoile de formare inițială și continuă ale cadrelor didactice, nevoia de completare a studiilor, de formare a unor competențe de specialitate sau transversale, de petrecere a timpului liber într-un mod util și agreabil etc.) – reprezintă doar o mică parte din problemele care pot fi gestionate prin intermediul educației nonformale.

După stabilirea acestor componente, se poate trece la proiectarea și elaborarea unor politici publice în domeniul educației nonformale. Acest proces presupune parcurgerea mai multor etape:

Fig.1.1. Procesualitatea construirii unei politici publice în domeniul educației nonformale

Analizând Fig.1.1 se poate observa că procesualitatea proiectării și elaborării unei politici publice în domeniul educației nonformale pornește de la identificarea problemei ce se cere a fi rezolvată, stabilirea posibilelor soluții rezolutive și selectarea alternativei optime, respectiv construirea design-ului politicii publice, urmată de implementarea, monitorizarea și evaluarea impactului acesteia în rândul comunității căreia i-a fost destinată. Cu toate acestea, în viața reală pot interfera o serie de factori ce limitează efectele benefice ale unei astfel de inițiative. Cel mai adesea, pentru ca o politică publică să aibă efectul scontat, este nevoie de implicarea tuturor

actorilor angajați în problemă: autorități cu rol decizional, experți în domeniu, beneficiari reali etc. Din păcate, în unele situații, chiar persoanele sau grupurile care ar trebui să beneficieze de pe urma unui asemenea document nu au motivația sau capacitatea de a se implica activ în consultările publice propuse de decidenții politici, fapt ce privează inițiativa de aportul opiniei societății civile. În lipsa acestui punct de vedere, factorii decizionali acționează exclusiv potrivit propriei lor convingeri, fapt ceea ce ar putea altera calitatea soluțiilor identificate. În aceste circumstanțe, implementarea politicii educaționale ar putea avea de suferit, în vreme ce monitorizarea și, mai ales, evaluarea rezultatelor ei ar putea deveni formale. Acesta este doar unul dintre motivele pentru care implicarea societății civile în construirea unei politici publice în domeniul educației nonformale este absolut obligatorie; cu cât mai mulți sunt specialiștii angajați în problemă, cu atât mai mari sunt șansele de a fi găsită cea mai potrivită soluție.

Din analiza celor expuse se poate observa că educația nonformală acoperă o arie extrem de largă de conținuturi, strategii și forme de organizare, obiectivul central al celor mai multe dintre programele propuse fiind cel cu privire la dezvoltarea personală și profesională a populației. În acest context, la nivelul Uniunii Europene au fost implementate o multitudine de politici și programe specifice educației nonformale menite a contribui la creșterea nivelului de pregătire și al coeziunii în interiorul Uniunii. Potrivit Comisiei Europene, cel mai important program este cel de:

Cooperare pentru realizarea obiectivelor politicilor în domeniul educației nonformale (Cadrul ET 2020), care reprezintă cadrul de cooperare europeană în domeniul educației și formării profesionale (ET 2020) și presupune schimbul de bune practici în materie, permițând statelor participante să învețe unele de la altele. De asemenea, sunt promovate bunele practici în politicile educaționale, sunt facilitate colectarea și diseminarea cunoștințelor, sunt încurajate reformele în politicile educaționale promovate la nivel național sau regional etc. Conceptul pe care se fundamentează Cadrul ET 2020 este cel al „învățării pe tot parcursul vieții”, ceea ce înseamnă că include toate nivelurile de școlarizare (de la învățământul preșcolar la cel universitar, inclusiv formarea profesională continuă), respectiv toate formele educației (formală/ nonformală/ informală). Obiectivele programului sunt următoarele:

- Transformarea învățării pe întreg parcursul vieții și mobilitatea într-o preocupare cotidiană a tuturor europenilor.
- Ameliorarea calității și eficienței educației nonformale.
- Promovarea echității, coeziunii sociale și a cetățeniei active.
- Stimularea creativității, inovării și a spiritului antreprenorial la nivelul tuturor componentelor educației.

Instrumentele utilizate pentru implementarea Cadrului ET 2020 pot include: constituirea unor grupuri de experți internaționali; organizarea unor acțiuni de învățare reciprocă de către un stat membru, prin care acesta să disemineze modelele de bună practică realizate la nivel național sau să analizeze, împreună cu alte state partenere, o problemă identificată în domeniul formării profesionale; evaluări între parteneri, prin care un stat membru oferă consiliere altora pentru gestionarea unor probleme în domeniul educațional; consilierea reciprocă în vederea elaborării unei politici educaționale naționale; proiectarea unor instrumente de lucru comune și monitorizarea efectelor acestora în practică; acordarea de consultanță partenerilor sociali ai instituțiilor educaționale; finanțarea unor politici educaționale implementate de un stat membru ș.a.m.d. Implementarea unui asemenea program și-a dovedit viabilitatea nu doar în segmente ce țineau de formarea inițială a tinerilor europeni, ci și în zona formării lor personale și

profesionale continue, fapt ce îl încadrează ca pe un excelent model de bună practică în educația nonformală și chiar informală, motiv pentru care opinăm că ar trebui cunoscut și replicat în cât mai multe state, inclusiv în Republica Moldova.

Analizând politicile europene în domeniul educației nonformale, în speță a celei extrașcolare și constatând existența unor documente reglatorii, se identifică totuși o mare diversitate de abordări ale acestui sistem educațional. Această diversitate este generată de mai mulți factori interni și externi, de particularitățile evoluției educației nonformale în fiecare țară aparte, de statutul educației nonformale, de modul de gestionare și finanțarea acesteia etc.

Diversitatea abordărilor educației nonformale (extrașcolare) în țările europene creează dificultăți privind sincronizarea domeniilor, profilurilor și a finalităților specifice acestui sistem.

Totodată, se constată existența unor aspecte comune pentru toate țările europene, și anume: realizarea intereselor, aptitudinilor și a oportunităților formabililor, formarea gândirii critice și a creativității, formarea cadrului valoric etc.

În toate țările (cu unele excepții) politicile privind educația nonformală (extrașcolară) sunt concepute și promovate de către ministerele de resort, dar și de organele de administrație publică locală.

În toate țările educația extrașcolară, ca parte componentă a educației nonformale este gestionată de un cadru normativ și metodologic: concepții, programe, strategii etc. elaborate din perspectiva educației pe parcursul întregii vieți, dar și din perspectiva tradițiilor și specificului țărilor respective.

Practic în toate țările funcționează aceleași forme de organizare a educației și învățământului extrașcolar: palate/ centre de creație, centre pentru copii/ elevi, tineret; cluburi, cercuri, dar și instituții de învățământ vocațional: școli de muzică, arte și arte plastice; școli de sport.

În toate țările europene finanțarea educației extrașcolare este mixtă: de la bugetul de stat, de la bugetele locale, din sponsorizări, de către părinți, din proiecte și programe speciale etc. De menționat, că în unele țări finanțarea de către stat este dominantă (Federația Rusă, Republica Belarus, Polonia etc.). În multe țări finanțarea educației și învățământului extrașcolar revine administrațiilor publice locale și sponsorilor particulari.

Perspectivile pentru țările europene, inclusiv pentru Republica Moldova, țin de valorificarea *Conceptului educației pe parcursul întregii vieți* și de transferul *Competențelor-cheie* (Bruxelles, 22 mai 2018) într-un cadru al finalităților pentru educația și învățământul extrașcolar.

1.2. Politici naționale privind educația și învățământul extrașcolar

→ *Context: social, politic, economic, educațional*

Educația în societatea postmodernă constituie o resursă strategică a dezvoltării umane durabile, într-un spațiu și timp determinat din punct de vedere istoric, politic, cultural, social-economic etc.

Societatea, în continuă schimbare, determinată de creșterea exponențială a informațiilor și uzura lor accelerată, de progresele extraordinare ale științei, tehnicii, de dinamismul vieții sociale, de democratizarea învățării, de creșterea nivelului de aspirație spre cultură și educație, de folosirea cât mai utilă și mai plăcută a timpului liber, generează, totodată, solicitări noi față de educație, iar omul, la rândul său, trebuie să se afle continuu în calitate de receptor al acțiunii educative.

Educația extrașcolară fiind o dimensiune a societății, este influențată în mare parte de procesele ce au loc în această societate: politice, economice, demografice, valorice și de cele educaționale, care devin și factori determinanți ai dezvoltării acestui sector. Totodată, se constată și influența inversă a educației extrașcolare asupra dezvoltării societății.

Educația pe tot parcursul vieții a devenit în aceste condiții o cerință fundamentală a societății. A învăța să înveți și a dori să te perfecționezi continuu sunt cerințe ale educației pe tot parcursul vieții; răspunzând acestora, omul învață să fie receptiv la schimbări, capabil să le anticipeze și să se adapteze la ele, oferindu-se în calitate de participant al procesului de evoluție socială datorită autonomiei sale intelectuale și morale.

Evoluția educației și învățământului extrașcolar în Republica Moldova circumscrie primele formațiuni apărute inițial, în perioada anilor 1950, ca bază pentru activitatea instructivă a organizațiilor de copii și tineret și transformate, prin anii 1970, în instituții extrașcolare cu funcții instructiv-educative, metodice și organizatorice. Unitățile în cauză s-au afirmat ulterior ca parte integrantă a sistemului actual de învățământ.

În ultimele decenii, *educația și învățământul extrașcolar* se realizează în instituțiile extrașcolare publice și private (centre de creație, cluburi de creație tehnico-științifice, centre ale tinerilor turiști, centre ale tinerilor naturaliști, școli sportive, școli de muzică, arte și arte plastice). Una dintre *principalele priorități* de politică pe termen mediu este diversificarea și intensificarea educației și învățământului extrașcolar, în contextul elaborării și implementării programului național pentru educația extrașcolară orientată spre realizarea funcției de dezvoltare a vocației, creativității și a spiritului antreprenorial al tinerelor generații.

Prin natura și specificul său, educația și învățământul extrașcolar atestă însușiri proprii, printre care: varietatea formelor și conținuturilor; diferențierea activităților; formele de organizare etc.

Este vorba de satisfacerea educației în condiții mai bune și mai variate, prin aceleași influențe formative, însă din perspective inter-, pluri- și transdisciplinare.

→ ***Cadrul normativ al educației și învățământului extrașcolar***

În Republica Moldova, cadrul normativ prioritar al educației și învățământului extrașcolar este reprezentat prin: *Constituția Republicii Moldova (1994); Codul educației al Republicii Moldova (2014); Regulamentul-tip al instituției extrașcolare (2011); Regulamentul Școlilor de Muzică, Arte și Arte plastice; Regulamentul de organizare și funcționare a Școlilor sportive.*

→ ***Educația și învățământul extrașcolar din Republica Moldova în cifre (2018-2020)***

Tabelul 1.1. Instituții de învățământ extrașcolar

Nr. crt.	Denumirea instituției	nr. total de instituții	nr. de copii/ elevi beneficiari	nr. de cadre didactice
•	Centre/ palate/ case de creație	49	32391	–
•	Centre de creație tehnică	8	5392	–
•	Centre ale tinerilor turiști	3	1368	–
•	Centre ale tinerilor naturaliști	2	1585	–
•	Științe	1	635	–
Total		63	41371	–
•	Școli de Arte	56	9492	844
•	Școli de Arte plastice	17	2352	131

•	Școli de Muzică	38	4817	611
Total		111	16661	1586
	Instituții publice cu profil sportiv (Școli sportive, Școli sportive specializate, Școli sportive de măiestrie superioară)	92	34466	1080
TOTAL:		266	92498	2666

Tabelul 1.2. Activitatea cercurilor extrașcolare la nivelul instituțiilor de învățământ general în perioada anilor 2018-2019

Total elevi în raion				Numărul total de cercuri în școală			Numărul total de elevi în ele			%		
6754	309231	317491	329712	7027	7360	7504	136496	136965	137119	44,18	44,14	41,58

Tabelul 1.3. Activitatea cercurilor/ secțiilor sportive extrașcolare la nivelul instituțiilor de învățământ general

Nr. crt.	Nr. de instituții de învățământ general (școli primare/ gimanzii/ licee)	Nr. de secții/ cercuri sportive	Elevi încadrați	Profesori de educația fizică
1.	1290	2973	46379	1675

→ *Analiza SWOT a situației educației și a învățământului extrașcolar din Republica Moldova*

Puncte forte (S)	Puncte slabe (W)	Oportunități (O)	Constrângeri (T)
Sistemul în ansamblu			
1. Existența unei infrastructuri extinse de instituții specializate de educație extrașcolară (centre/ palate/ cluburi/ școli de arte și sportive etc.); 2. Arie largă de oferte educaționale organizate pe profiluri de activitate (artistic și estetic; științific și tehnologic; social-pedagogic; tehnic; intercultural și etnocultural; turism	1. Lipsa cadrului normativ-juridic național, care ar reglementa organizarea și funcționarea optimă a sistemului educațional extrașcolar; 2. Discrepanța conceptuală a sistemului educațional extrașcolar în raport cu cerințele moderne și practicile internaționale; 3. Lipsa nomenclatorului	1. Recunoașterea statutului educației extrașcolare în calitatea acesteia de componentă esențială a educației pe tot parcursul vieții; 2. Elaborarea Cadrului de referință și a Curriculumului educației și învățământului extrașcolar; 3. Sporirea gradului de implicare a instituțiilor ierarhic superioare în soluționarea	1. Lipsa, la nivel central și local, a unor viziuni politice clare referitoare la scopul și căile de reformare a educației și învățământului extrașcolar; 2. Incoerența managementului național și a celui instituțional din sistemul educațional extrașcolar; 3. Absența unui cadru normativ-legislativ care să reglementeze și să certifice activitatea

<p>și etnografie regională);</p> <p>3. Rețea coerentă de coordonare a activităților la nivelul instituțiilor de învățământ extrașcolar.</p>	<p>serviciilor educaționale extrașcolare oferite gratuit beneficiarilor;</p> <p>4. Concurența pronunțată dintre centrele artistice și de agrement private (care sunt dotate cu spații moderne, echipament tehnic etc.) și cele de stat.</p>	<p>problemelor cu care se confruntă sistemul educațional extrașcolar;</p> <p>4. Diversificarea ofertei educaționale, creșterea calității actului educațional din perspectiva descentralizării și a concurenței pe piața educației;</p> <p>5. Valorificarea conținutului, abilităților și competențelor dobândite în sistemul de învățământ formal în contexte practice, bine ancorate în realitatea cotidiană, inclusiv în contexte nonformale;</p> <p>6. Ofertele gratuite oferite de către instituțiile extrașcolare vor permite accesul tuturor doritorilor indiferent de condiția socială și/sau materială.</p>	<p>educativă extrașcolară;</p> <p>4. Lipsa de experiență în elaborarea și implementarea unui cadru normativ-juridic de monitorizare a sistemului educațional extrașcolar;</p> <p>5. Atitudinea și demersurile pur formale sau menținute la nivelul tradițional în organizarea activităților educative extrașcolare;</p> <p>6. Promovarea unei mentalități disprețuitoare față de activitatea educativă extrașcolară.</p>
Proces educațional			
<p>1. Diversitatea programelor de activități educative la nivelul instituțiilor de învățământ extrașcolar;</p> <p>2. Solicitarea înaltă a ofertelor educaționale extrașcolare de către beneficiari;</p>	<p>1. Lipsa standardelor educaționale pentru serviciile din acest domeniu;</p> <p>2. Lipsa cadrului curricular al învățământului și educației extrașcolare în Republica Moldova;</p> <p>3. Lipsa de formare în inițierea,</p>	<p>1. Elaborarea Standardelor de evaluare a calității serviciilor educaționale extrașcolare;</p> <p>2. Sporirea solicitărilor și a motivației beneficiarilor pentru ofertele educaționale extrașcolare;</p>	<p>1. Nivelul scăzut de cultură și educație în societate;</p> <p>2. Schimbarea situației demografice la nivel național:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. diminuarea natalității; 2. emigrarea masivă a populației etc.; <p>3. Disponibilitatea rezervată a organelor</p>

<p>3. Deschiderea oferită de activitățile extrașcolare, în conformitate cu interesele copiilor și perspectivele de dezvoltare ale societății;</p> <p>4. Flexibilitatea conținuturilor planificate și adaptarea acestora în funcție de cerințele și interesele educatului;</p> <p>5. Organizarea și participarea beneficiarilor într-un cadru larg de manifestări cultural-artistice (festivaluri, concursuri, expoziții, campionate, concerte, demonstrații etc.);</p> <p>6. Vizibilitatea actului educațional în comunitate și societate prin mediatizarea activităților extrașcolare (spectacole, recitaluri, concursuri, competiții, emisiuni la care participă copiii);</p> <p>7. Experiențe pozitive în ceea ce privește dezvoltarea personală și integrarea socială a copiilor;</p> <p>8. Transferul de metode didactice centrate pe elev utilizate în cadrul</p>	<p>proiectarea, implementarea programelor/curricula educative extrașcolare;</p> <p>4. Diminuarea impactului pozitiv pe care activitatea educativă extrașcolară o are asupra dezvoltării personalității elevului;</p> <p>5. Dotarea logistică insuficientă a instituțiilor extrașcolare;</p> <p>6. Perpetuarea mentalității eronate potrivit căreia elevul trebuie să se dedice integral studiului specific educației formale.</p>	<p>3. Diversificarea serviciilor educaționale extrașcolare oferite va contribui la creșterea numărului beneficiarilor.</p>	<p>abilitate privind facilitarea accesului tuturilor doritorilor la oferte educaționale pe parcursul întregii vieți (fără limite de vârstă).</p>
---	---	--	--

activităților educative școlare și extrașcolare în vederea ridicării calității și eficienței actului educațional.			
Resurse umane (beneficiari)			
<p>1. Existența unui climat educațional eficient între copiii/ tineri, cadre didactice, părinți, cadrele de conducere etc.;</p> <p>2. Accesul beneficiarilor (cu vârste între 5 și 21 de ani) la activități educaționale extrașcolare.</p>	<p>1. Oferta educațională extrașcolară actuală nu poate acoperi toate solicitările din partea copiilor/ elevilor și a părinților (spații reduse, lipsa materialelor didactico-metodice, specialiști calificați pentru unele profiluri de activitate etc.);</p> <p>2. Interesul sporit al copiilor pentru utilizarea excesivă a tehnicilor digitale (jocuri, rețelele de socializare etc.);</p> <p>3. Lipsa de susținere a copiilor din partea unor părinți pentru valorificarea utilă și plăcută a timpului liber.</p>	<p>1. Oferirea posibilităților de dezvoltare personală și orientare profesională a beneficiarilor după finalizarea studiilor în instituția extrașcolară;</p> <p>2. Identificarea copiilor talentați și susținerea/ promovarea acestora în autorealizarea personală;</p> <p>3. Sporirea interesului elevilor de a participa la procesul de luare a deciziilor în școală și de a se implica în cât mai multe activități extrașcolare;</p> <p>4. Implementarea bazei de date a beneficiarilor în scopul monitorizării judicioase a serviciilor educaționale extrașcolare oferite gratis.</p>	<p>1. Lipsa certificării beneficiarilor duce la slaba motivare a acestora pentru participarea în ofertele educaționale extrașcolare;</p> <p>2. Criza de timp a părinților duce la implicarea scăzută în viața copiilor;</p> <p>3. Supraîncărcarea elevilor pe parcursul anului de învățământ duce la oboseală și lipsă de randament pentru o educație extrașcolară eficientă.</p>
Resurse umane (cadre didactice)			
1. Existența specialiștilor cu o bogată experiență în domeniul profesional și psihopedagogic;	1. Carențe ale managementului instituțiilor de învățământ extrașcolar;	1. Instituirea Centrelor Metodice republicane/ municipale pentru cadrele didactice din	1. Statutul social relativ redus al specialiștilor în domeniul educațional extrașcolar;

<p>2. Motivația ridicată pentru performanță și dezvoltare profesională (participarea la cursuri de formare continuă, conferințe, seminare, activități de master-class, workshops-uri etc.);</p> <p>3. Susținerea cadrelor de conducere/ didactice care aspiră la grad managerial/ didactic;</p> <p>4. Cadre manageriale și didactice solicitate în componența Consiliului Consultativ al DGETS, în Comisia municipală de atestare, în comisii pentru jurizarea concursurilor etc.</p>	<p>2. Necorespunderea dimensiunilor existente de management al educației și învățământului extrașcolar cu tendințele moderne de conducere;</p> <p>3. Absența colaborării cadrelor didactice la nivel de instituții de învățământ extrașcolar local/ raional;</p> <p>4. Lipsa unor mecanisme durabile de formare continuă a specialiștilor din domeniul educațional extrașcolar;</p> <p>5. Indiferența unor cadre didactice față de propria pregătire profesională și psihopedagogică;</p> <p>6. Insuficienta pregătire a cadrelor didactice în utilizarea tehnologiilor informaționale;</p> <p>7. Refluxul excesiv de cadre didactice din sistem;</p> <p>3. Existența unui număr mare de cadre didactice de vârstă pensionară.</p>	<p>domeniul educației extrașcolare;</p> <p>2. Existența unei oferte de formare a cadrelor didactice în țară și peste hotarele ei;</p> <p>3. Implicarea personală a cadrelor didactice în propria dezvoltare profesională prin participarea la cursuri de formare continuă, de recalificare, conferințe, seminare etc.;</p> <p>4. Angajarea tinerilor specialiști;</p> <p>5. Tarifarea angajaților din domeniul educației și învățământului extrașcolar în concordanță cu tarifarea angajaților din învățământul general.</p>	<p>2. Rezistența la schimbare a unui număr semnificativ de conducători ai instituțiilor educaționale extrașcolare;</p> <p>3. Salarii neatractive și lipsa de motivație din partea cadrelor didactice, a tinerilor specialiști pentru a activa în instituția extrașcolară;</p> <p>4. Lipsa unor posibilități de stimulare a cadrelor didactice în funcție de performanțele obținute;</p> <p>5. Reducerea statelor de personal în cadrul instituțiilor extrașcolare.</p>
Resurse materiale și financiare			
<p>1. Existența condițiilor optime pentru desfășurarea procesului</p>	<p>1. Lipsa surselor financiare pentru dotarea instituțiilor extrașcolare cu</p>	<p>1. Aprobarea Nomenclatorului serviciilor gratuite și contra plată în</p>	<p>1. Insuficiența fondurilor bugetare pentru îmbunătățirea bazei tehnico-</p>

<p>educațional conform Regulamentului sanitar;</p> <p>2. Respectarea normelor igienico-sanitare;</p> <p>3. Disponibilitatea de către instituție de surse financiare extrabugetare.</p>	<p>materiale necesare procesului educațional extrașcolar (tehnică digitală, audeo-video, rechizitoriu etc.);</p> <p>2. Lipsa resurselor financiare bugetare alocate premiei beneficiarilor pentru performanțe înalte;</p> <p>3. Contribuția slabă din partea părinților pentru suportarea cheltuielilor legate de rechizitoriu pentru copii, costumație, deplasări, taxe de participare în activități culturale-artistice/ competiții sportive naționale/ internaționale etc.;</p> <p>4. Lipsa veniturilor extrabugetare, a sponsorizărilor din partea agenților economici etc.;</p> <p>5. Fonduri insuficiente pentru desfășurarea activităților educative extrașcolare și îmbunătățirea bazei materiale.</p>	<p>domeniul educației și învățământului extrașcolar;</p> <p>2. Elaborarea și aprobarea mecanismului de gestionare a resurselor proprii de către instituțiile extrașcolare obținute din prestarea serviciilor contra plată;</p> <p>3. Atragerea de venituri suplimentare ca rezultat al prestării serviciilor contra plată;</p> <p>4. Îmbunătățirea bazei tehnico-materiale, prin procurarea echipamentului tehnic, mobilierului etc. din sursele bugetare și extrabugetare;</p> <p>5. Amenajarea și modernizarea spațiilor educaționale extrașcolare;</p> <p>6. Identificarea unor surse financiare din sponsorizări în scopul deplasării beneficiarilor la concursuri, festivaluri, competiții, expoziții/ târguri etc. în țară și peste hotarele ei.</p>	<p>materiale a instituției;</p> <p>2. Interesul scăzut și motivația slabă a agenților economici în acordarea de sponsorizări sau donații orientate către sectorul educațional extrașcolar.</p>
--	--	--	--

Parteneriat educațional

<p>1. Existența parteneriatului educațional cu familia, comunitatea, organizațiile guvernamentale și nonguvernamentale în vederea responsabilizării acestora în susținerea și îmbunătățirea actului educațional extrașcolar;</p> <p>2. Impactul pozitiv al proceselor de implementare a unor proiecte naționale/ internaționale.</p>	<p>1. Incapacitatea școlilor de a deveni ofertanți de proiecte pentru partenerii educaționali;</p> <p>2. Implicarea slabă a instituțiilor educaționale extrașcolare în participarea la proiecte naționale/ internaționale.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Amplificarea dimensiunii europene prin accesarea noii generații de programe și proiecte de cooperare internațională; • Valorificarea parteneriatelor educaționale în zona formării profesionalizate pe diferite tipuri de educație extrașcolară; • Promovarea și valorificarea voluntariatului prin dezvoltarea conștientizării utilității sociale a tinerilor; • Promovarea dialogului intercultural în vederea creșterii calității vieții comunității; • Inițierea tinerilor în managementul de proiect, în activități antreprenoriale și în procesul decizional în vederea finalizării demersurilor lor; • Deschiderea activității educative extrașcolare spre implicare și responsabilizare în viața comunității. 	<p>1. Lipsa de receptivitate a unor potențiali parteneri educaționali;</p> <p>2. Sponsorizări insuficiente;</p> <p>3. Colaborare insuficientă cu organele financiare ierarhic superioare.</p>
--	--	--	---

Efectuând o scurtă analiză, menționăm:

- Educația și învățământul extrașcolar din Republica Moldova este o dimensiune a educației reglementată insuficient atât la nivel de macro-, cât și de micro- sistem.
- Referințe tangențiale asupra sistemului de învățământ extrașcolar regăsim în așa acte normative ca: Constituția Republicii Moldova (1994) și Codul educației al Republicii Moldova (2014).
- Regulamentul-tip al instituției extrașcolare (2011) reprezintă unicul document reglator prin care se încearcă o abordare exhaustivă, dar totodată generalizantă, a sistemului educațional extrașcolar.
- Nu există un Cadru de referință al educației și învățământului extrașcolar, în general, și al Curriculumului pentru acest domeniu, în special.

2. CONCEPTUALIZAREA EDUCAȚIEI ȘI ÎNVĂȚĂMÂNTULUI EXTRAȘCOLAR DIN REPUBLICA MOLDOVA

2.1. Definirea și noțiuni de bază ale educației și învățămîntului extrașcolar

Educația și învățămîntul extrașcolar fac parte din sistemul de învățămînt la nivel de politici și de structură și reprezintă o reflecție specifică a paradigmelor postmoderne ale educației.

Prima paradigmă ține de umanizarea și umanitorizarea educației și învățămîntului, care are la bază abordarea psihocentristă/ pedocentristă (elevul este centrul/ subiectul actului educațional).

A doua paradigmă se axează pe integrarea abordărilor sociocentristă și psihocentristă, pe corelarea factorilor psihologic, individual și social.

Educația și învățămîntul definite în spiritul paradigmei sociocentrice și psihocentrice sintetizează toate resursele pedagogice existente privind activitatea de formare-dezvoltare permanentă a personalității.

De fapt, toate abordările moderne și postmoderne definesc direct și/ sau indirect educația ca un fenomen cultural (sociocultural). Înțelegerea „culturii” în calitate de categorie pedagogică permite identificarea a trei aspecte ale educației: *social-normativ* – identificarea cu anturajul sociocultural și profesional și, în primul rînd, cu normele acestuia; *individual-cognitiv* – autoformare, autorealizare, autoconducere, autocunoaștere; *acțional-valoric* – interconexiunea cu mediul uman, acceptarea/ neacceptarea valorilor, promovarea viziunii și importanței proprii.

Primul aspect descoperă importanța socioculturală a educației și învățămîntului în calitate de continuare a societății într-o personalitate aparte prin acceptarea normelor, tradițiilor respective. În acest sens, cultura devine un mijloc de percepție a fenomenelor, proceselor, determinînd aprecierea acestora și modelul comportamental.

Al doilea aspect descoperă importanța educației și învățămîntului în constituirea individuală, ceea ce este imposibil fără a căuta esența propriei vieți. Pierderea sensului vieții aduce, deseori, la agresiune nemotivată, suicid etc.

Al treilea aspect descoperă mecanismele educației și învățămîntului, căile atingerii unității calităților individual-personale. Aceste mecanisme nu sunt altceva decât interconexiunile/ interinfluențele părților implicate în procesul educațional. Finalitatea acestui proces devine activitatea celui ce se educă ca formă de acceptare a convingerilor subiective proprii.

Dimensiunea subiectivă în cadrul educațional se caracterizează prin:

- *libertatea* comportamentului și a activității, care este determinată de sistemul de valori și orientări ale individului. Libertatea este în legătură directă cu așa indicatori ca: conștientizarea, responsabilitatea, voința, gândirea pronostică, stabilitatea;
- *demnitatea* – atitudinea valorică internă față de sine și față de ceilalți, axată pe autoaprecierea importanței proprii pentru partenerii de dialog. Demnitatea individuală a omului reprezintă nucleul social al comportamentului social, atitudinal și profesional. Personalitatea își realizează libertățile proprii, stimează și libertățile altuia, fără a-l folosi pe acesta în obținerea obiectivelor proprii; prin aceasta și se manifestă demnitatea omului;
- *capacitatea de a dialoga* în comportament, activitate, comunicare; orientarea la comunicarea cu partenerul/ partenerii în mod egal, fără a pretinde la monopol sau la adevăr în ultima

instanță și acceptarea dreptului altora la diferență. Aceasta și este deosebirea dintre subiectivitate și subiectivism;

- *autodeterminarea* – este privită ca un proces de înțelegere a eu-lui său (a poziției proprii, obiectivelor și a mijloacelor de autorealizare) în cadrul contextual, de corelare a viziunilor proprii cu cele promovate în societate/ de societate. Esența autodeterminării constă în identificarea și realizarea viziunilor proprii în situații problematizante, când persoana este pusă în fața necesității de a face o alegere între alternative de maximă importanță pentru viața ei. *Autodeterminarea* nu este o stare a omului, ci un proces continuu în care el se află.

Identificarea acestor patru aspecte caracterizează educația în calitate de proces culturologic de formare a calităților umane ale individului/ omului. Această abordare are în vedere: asimilarea valorilor, normelor umane; dezvoltarea/ autodezvoltarea creativă și autodeterminarea omului.

În acest context, educația poate fi privită în *sensul cel mai larg – sociocultural* – ca unitate a influențelor formative ale instituțiilor sociale care asigură transmiterea din generație în generație a experiențelor socioculturale acumulate, a valorilor și normelor morale.

În *sens larg – pedagogic*, educația este un proces determinat teleologic de formare a personalității în condițiile unui sistem organizat formal sau nonformal care asigură interconexiunea/ interinfluența dintre educatori și educabili.

În *sens îngust – pedagogic*, educația reprezintă o activitate special organizată în scopul formării unor calități, atitudini anume determinate teleologic (*a se vedea* Fig. 2.1).

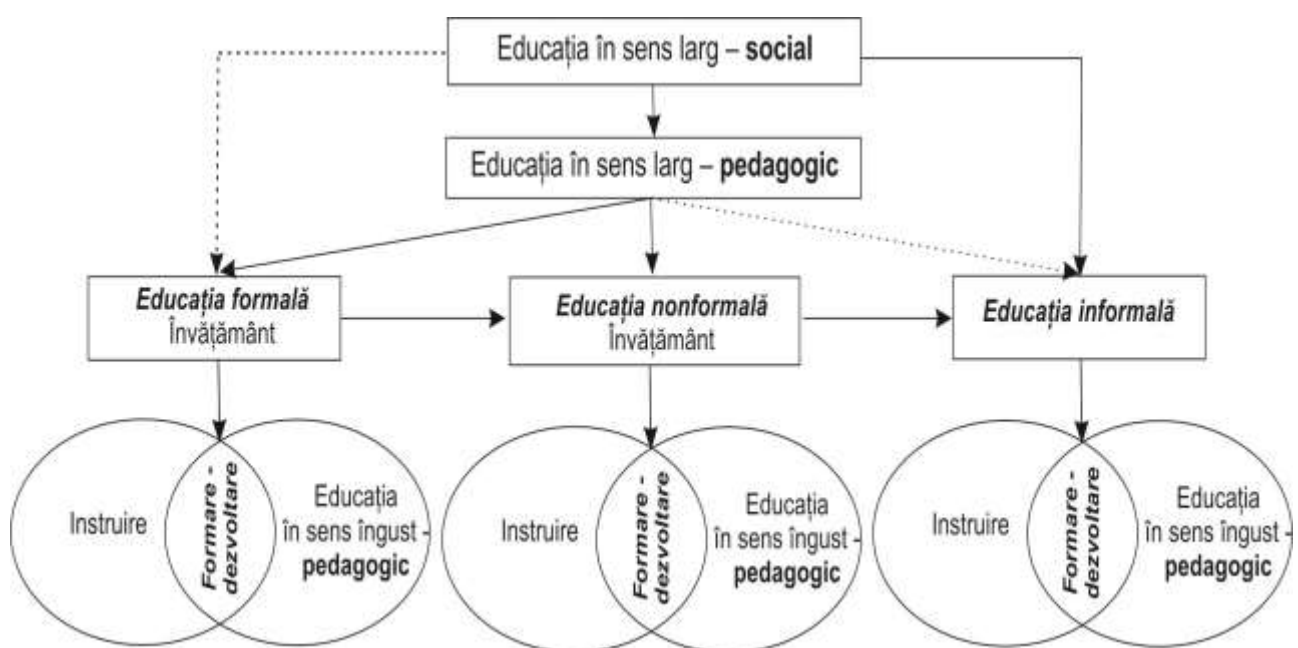

Fig.2.1. Educația ca concept [19, p.38]

Așadar, educația ca proces reprezintă un sistem de acțiuni de transformare în sens pozitiv a ființei umane, în raport cu finalitățile preconizate.

I.Cerghit definește educația, în genere, și cea nonformală, în speță, și din alte perspective:

- 1) *educația ca acțiune de conducere* (dirijarea evoluției individului spre stadiul de persoană formată autonomă și responsabilă);

- 2) *educația ca acțiune socială* (activitatea planificată ce se desfășoară pe baza unui proiect social, care comportă un model de personalitate);
- 3) *educația ca interrelație umană* (efort comun și conștient între cei doi actori – educatorul și educatul);
- 4) *educația ca ansamblu de influențe* (acțiuni deliberate sau în afara unei voințe deliberate, explicite sau implicite, sistematice sau neorganizate care contribuie, într-un fel sau altul, la formarea omului ca om [7, p.13-16].

S.Cristea definește educația din perspectivă axiomatică: „Educația este o activitate psihosocială, bazată pe valorificarea cerințelor psihologice, interne, în funcție de cerințele sociale, externe” [9, p.146].

Cu alte cuvinte, educația formală/ nonformală este concepută predominant ca proces psihopedagogic de formare a personalității prin valorificarea resurselor sale interne și ca produs social determinat de condițiile culturale, economice, politice, naționale etc.

În acest context, dacă *educația formală* este ghidată strict de cadrul juridico-normativ și se realizează în cadrul instituțional în baza unui curriculum oficial în timp și spațiu, atunci *educația nonformală (extrașcolară)* desemnează o realitate neformalizată, însă cu efecte formative. Activitățile educative angajate în acest sens se caracterizează printr-o mare diversitate, flexibilitate, fiind determinate de interesele și opțiunile individuale ale elevilor.

Conceptul-cheie al educației extrașcolare (nonformale) constă în realizarea funcției de extindere și de complementaritate în raport cu educația formală. Această funcție se realizează prin două direcții: activități organizate în afara clasei: cercuri, concursuri, olimpiade, întreceri, manifestări culturale și artistice etc.; activități organizate în afara școlii de învățământ general: excursii, vizite, tabere, expoziții, centre de creație; instituții de învățământ extrașcolar (nonformal) de profil artistic, sportiv etc.

Caracteristicile de bază ale educației nonformale: flexibilitate și mai mare deschidere în raport cu educația formală; proiectarea pedagogică neformalizată, deschisă spre interdisciplinaritate și educație permanentă, spre inovație și experiment; evaluarea facultativă, neformalizată cu accente pe stimulare; costurile mai mici față de cele ale educației formale. Ultimele prevederi nu țin de Școlile de Muzică, Arte și Arte plastice și Școlile sportive.

Prin aceste caracteristici, educația nonformală se plasează în afara sistemului de învățământ formal, însă în strânsă corelație cu acesta, fiind menită să ofere serviciile sale copiilor și tinerilor și să atingă obiectivele educaționale preconizate/ identificabile.

Educația nonformală se încadrează în conceptul educației pe parcursul întregii vieți și este privită ca o strategie de creare/ constituire a societății bazate pe cunoaștere.

Așadar:

- ***Educația formală*** oferă: ca demers inițial, introducerea individului în tainele muncii intelectuale organizate; posibilitatea de a formaliza cunoștințele plecând de la achiziții istorice și practici reieșite din acțiune; recunoașterea achizițiilor individuale; formalizarea și concretizarea achizițiilor în alte modalități educative pe plan social.
- ***Educația nonformală***: răspunde adecvat la necesitățile concrete de acțiune; oferă un prim moment de abstractizare prin extragerea de cunoștințe din practică; facilitează obținerea cunoștințelor, formatorii plecând de la nevoile resimțite de educați; delitizează funcția de predare.

- **Educația informală** furnizează: o sensibilizare la contactul cu mediul ambiant; momentul declanșării unui interes de cunoaștere pentru subiect; posibilitatea trecerii de la un interes circumstanțial la o integrare mai cuprinzătoare; posibilitatea unei explorări personale, fără obligații sau prescripții ferme; o marjă de libertate de acțiune pentru elaborarea unui proiect personal; posibilitatea de a gestiona propriul proces de formare.

În același timp, pot fi invocate mai multe rațiuni pentru o integrare a celor trei modalități: capacitatea de a răspunde la situații și nevoi complexe; conștientizarea unor situații specifice, cu totul noi; o mai bună conștientizare a unor nevoi individuale și colective; o mai mare sensibilitate la situații de blocaj care cer noi abordări și rezolvări; ameliorarea formării formatorilor; facilitarea autonomizării „formaților”; conjugarea eforturilor din mai multe subsisteme sociale care au în vedere educația.

Dar pot fi reținute, simultan, și unele rațiuni contrare acestei integrări posibile dintre educația formală, nonformală și informală, atunci când: se pune în aplicare un sistem mai selectiv al indivizilor; această conjugare funcțională apelează la un sistem centralizat care poate răpi din marja de libertate a acțiunii în interiorul fiecărei modalități; este urmărită menținerea unei disjunctii între inteligența abstractă și inteligența concretă (scop care, cel puțin teoretic, poate fi admis).

Tabelul 2.1. Cadrul comparativ al formelor generale ale educației

Nr. crt.	Educația formală	Educația nonformală	Educația informală
1.	În instituții de învățământ oficiale/ publice și private.	În instituțiile de educație și învățământ extrașcolar publice și private.	–
2.	Obligatorie.	Benevolă.	Inconștientă.
3.	Finalitățile și standardele sunt unice pentru toți.	Finalitățile au/ poartă un caracter deschis și divers.	Lipsesc.
4.	Aceeași paradigmă educațională.	Diversitatea abordărilor.	Nu există.
5.	Relații de subordonare.	Relații deschise.	Nedefinite.
6.	Adaptarea la valori sociale, umane, crearea de valori.	Orientare spre dezvoltare și crearea de valori.	Orientare la valori sociale, la valori politice și de grup.
7.	Curriculumul formal.	Curriculumul nonformal care asigură posibilități de alegere.	Curriculumul ascuns.
8.	Limitată în timp (grădiniță, clasele primare, gimnaziu, liceu etc.).	Poate fi realizată pe parcursul vieții.	Pe parcursul vieții.
9.	Calitatea educației se apreciază de către sistem (profesori, evaluatori).	Calitatea educației se apreciază de cadrele didactice, formabili și părinți (în mod neformal).	Nu se apreciază.
10.	Orientarea la rezultat (ca dominantă).	Orientarea la proces (ca dominantă) și la rezultat în Școlile Muzicale, de Arte și	Nu poate fi stabilită.

		Arte plastice; Școli sportive).	
11.	Axare pe cel ce învață.	Axare pe cel ce învață în context nonformal.	Nu se valorifică.
12.	Numărul mare de formabili nemotivați pentru învățare.	Majoritatea formabililor sunt motivați în virtutea alegerii binevole.	Nu se fixează.
13.	Se finalizează cu înmânarea diplomelor de finalizare a studiilor formale.	Se finalizează fără/ sau cu înmânarea diplomelor/ certificatelor de finalizare a studiilor nonformale.	Nu există finalitate.
14.	Se axează dominant pe activitatea cognitivă (în mai multe domenii).	Se axează dominant pe activitatea cognitivă, afectivă, psihomotrică și practică într-un domeniu.	Nu poate fi fixată activitatea dominantă.
15.	Poate provoca stres, anxietate, în primul rând, în procesul evaluărilor/ examenelor.	Diminuează stresul, anxietatea.	Poate provoca stres/ anxietate.
16.	Tendința spre libertate, autorealizare.	Domină: libertatea + autoactualizarea + transformarea socială.	Libertatea cu un nivel redus de autoactualizare și transformare socială pozitivă.
17.	Costisitoare.	Mai puțin costisitoare. Excepție fac Școlile de Muzică, Arte și Arte plastice și Școlile sportive.	Nu poate fi apreciată la etapa actuală.

Cert este că toate cele trei educații „paralele”, chiar dacă au propriul câmp de acțiune și funcționalități diferite, îngăduie extensiuni și interpătrunderi benefice, această articulare conducând la consolidarea lor reciprocă și la eficientizarea demersului educativ. Cele trei forme se sprijină și se condiționează reciproc. Trebuie recunoscut totuși că, sub aspectul succesivității în timp și al consecințelor, educația formală ocupă un loc privilegiat, prin necesitatea anteriorității ei pentru individ și prin puterea ei integrativă și de sinteză. De amploarea și profunzimea educației formale depinde calitatea coordonării și integrării influențelor nonformale și informale. Că la un moment dat ponderea educației se poate deplasa în favoarea nonformalului sau a informalului este adevărat. Depinde când, cu ce se pleacă mai departe și ce reușește individul să (mai) facă în continuare [28, p.47-48].

Așadar, problematica educației nonformale (extrașcolare) este una complexă, iar încercarea de a o defini a generat mai multe abordări și concepte.

Pe plan internațional, inclusiv în Republica Moldova, cu referire la educație în afara clasei și a instituțiilor oficiale se aplică mai mulți termeni: „educație nonformală”, „educație extrașcolară”, „învățământ extrașcolar”, „educație extracurriculară”, „educație complementară”, „educație pentru timpul liber”, „educație în afara clasei” etc.

În virtutea faptului că există mai multe puncte de vedere asupra conceptelor "educație nonformală", "educație extrașcolară", "învățământ extrașcolară", dar și în vederea aigurării unei percepții coerente și relevante a "Cadrului de referință al educației și învățământului extrașcolară din Republica Moldova" este nevoie de a explica și delimita aceste noțiuni:

- **Educația nonformală** – formă generală a educației și parte integrantă a Educației în sens larg social (a se vedea subcapitolul 2.1).
- **Educația extrașcolară** – formă specifică a educației elevilor, dar și proces organizat și gestionat, în vederea formării și dezvoltării personalității elevilor, realizat în instituțiile de învățământ de educație și învățământ extrașcolară, fiind parte integrantă a educației nonformale (parte a unui tot întreg).
- **Învățământ extrașcolară** – sistem, proces și finalitate a educației, instruirii și dezvoltării personalității elevilor și parte integrantă a educației extrașcolare în sens larg pedagogic.
- **Educația extrașcolară** (în sens îngust pedagogic) – o activitate de formare a unor calități, atitudini, trăsături concrete ale personalității elevului și parte integrantă a învățământului extrașcolară.

În cazul când este nevoie de a delimita sau concretiza noțiunile "educație extrașcolară" în sens larg pedagogic, "învățământul extrașcolară" se aplică îmbinarea

Totodată, este de menționat că Consiliul Europei și Uniunea Europeană recomandă termenul „educație nonformală” ca unul dominant. În acest sens, structurile europene se axează în clasificarea formelor de educație (formală, nonformală, informală) pe răspunsurile (criterii) la următoarele **întrebări** (criterii):

- Procesul educațional se realizează în cadrul sistemului școlar de învățământ?
- Există confirmări oficiale de realizare a studiilor (diplome de studii)?
- Există un scop educațional bine determinat?

Tabelul 2.1. Definirea educației formale, nonformale și informale

	Educația formală	Educația nonformală	Educația informală
Intenționată	DA	DA	DA
Structurată	DA	DA	NU
Certificată	DA	NU	NU

În raport cu aceste trei criterii, menționăm că educația formală întrunește toate trei criterii, pe când educația nonformală întrunește două criterii și cea informală întrunește doar un criteriu.

La începutul secolului XXI pe plan european s-au confirmat trei **tendințe privind dezvoltarea educației nonformale**:

1. Educația nonformală se realizează în afara sistemului formal de învățământ.
2. Educația nonformală se contrapune educației formale.
3. Educația nonformală are unele asemănări/ elemente ale educației formale.

Ulterior ultima abordare devine tot mai atractivă în mai multe țări și, în primul rând, în țările scandinave.

În contextul acestor tendințe se evidențiază *trei concepte ale educației nonformale*:

1. Educația nonformală are funcția de recuperare a „lacunelor” educației formale.
2. Educația nonformală are funcția de complementare a educației formale.
3. Educația nonformală dispune de funcții specifice și de finalități proprii (desigur, care nu vin în contradicție cu cele ale educației formale).

Pentru a înțelege mai bine cadrul conceptual al educației nonformale și pentru a stabili orientările de dezvoltare a acestui sistem din perspectiva educației pe parcursul întregii vieți, este nevoie de a identifica principalele caracteristici și opțiuni metodologice respective.

Așadar, în viziunea cercetătorilor Constantin Cucuș [10] și Florica Orțan [11], *principalele caracteristici ale educației nonformale* sunt următoarele:

- educația nonformală are un caracter facultativ sau opțional;
- acțiunile incluse în acest areal se caracterizează printr-o mare flexibilitate, oferind o mai bună posibilitate de pliere pe interesele și abilitățile formabililor;
- principalele activități ce pot fi incluse în educația nonformală sunt cele parașcolare (de perfecționare, reciclare etc.), respectiv perișcolare (vizite la muzee, excursii, tabere școlare, participări la cluburi sau cercuri științifice, vizionări de spectacole etc.);
- formabilii sunt implicați în proiectarea, organizarea și realizarea acestor activități;
- evaluarea rezultatelor obținute în urma acestor activități nu este riguroasă și nu se realizează prin note (cu excepția Școlilor de Muzică, Arte și Arte plastice în cazul Republicii Moldova);
- educația nonformală permite lărgirea orizontului cultural, îmbogățirea cunoștințelor din anumite domenii, dezvoltarea unor aptitudini și interese speciale;
- activitățile cuprinse în educația nonformală pot fi finanțate prin diverse surse și modalități;
- educația nonformală se poate constitui într-un ajutor pentru cei cu nevoi speciale de a accede la o școlarizare normală;
- activitățile sunt organizate de specialiști/ animatori care beneficiază de o instruire adecvată acestui scop.

Astfel, de exemplu, pentru M. Marinescu [24, p.29] conceptual „non-formalis”, care stă la baza termenului utilizat în zilele noastre, se referă la ceva aflat în afara formelor stabilite în mod organizat pentru un anumit mod de activitate. Cu referire la fenomenul educațional, autoarea face trimitere la acele activități educative care sunt proiectate și desfășurate în afara cadrului instituțional și care își atribuie, astfel, un caracter opțional sau facultativ. În condițiile în care asemenea activități nu sunt cuprinse în documentele normative și obligatorii ale instituției de învățământ, ele sunt mai puțin riguroase și oficiale, acestea putând fi denumite și „activități extrașcolare/ extracurriculare”. La fel de adevărat este, însă, și faptul că activitățile specifice educației extrașcolare (nonformale) mai pot fi organizate de către alte instituții, al căror scop principal nu este, în mod necesar, educația (de exemplu, biserica, mass-media, asociațiile nonguvernamentale etc.) [4, p.10].

Din cele expuse se poate observa că analiza caracteristicilor educației nonformale se realizează prin raportarea la cea formală, instituționalizată. Pe de o parte, educația nonformală este mult mai flexibilă și mai deschisă în raport cu interesele și posibilitățile formabilului,

proiectarea pedagogică a activităților extracurriculare este mai puțin formalizată, fiind orientată, mai degrabă, către interdisciplinaritate și educație permanentă. Evaluarea didactică este neformalizată, ținându-se cont de ceea ce anume poate să facă formabilul cu cunoștințele dobândite, iar costurile necesare activităților extracurriculare sunt mai mici comparativ cu cele ale educației formale. Pe de altă parte, în pofida unei asemenea abordări, educația nonformală și cea formală sunt interdependente, în sensul în care prima oferă un excelent cadru practic de aplicare a cunoștințelor teoretice dobândite de formabil în contextul activităților didactice formalizate oferite de instituția de învățământ. Educația nonformală creează, astfel, formabililor o bună oportunitate de a-și forma competențele de specialitate și transversale necesare vieții cotidiene prin îmbinarea optimă a cunoștințelor, atitudinilor și valorilor dobândite în sala de curs cu situațiile reale în care acestea trebuie aplicate. Iată doar câteva motive pentru care, deși mai puțin oficială, educația nonformală are un impact formativ deosebit asupra formabilului și trebuie mereu promovată de către toți agenții cu responsabilități educaționale [15, p.101]. Excepție fac instituțiile de învățământ artistic (Școli de Muzică, Arte și Arte plastice) privind costurile educației, proiectarea didactică și evaluarea rezultatelor școlare, care sunt comparabile cu învățământul formal.

Potrivit autorilor citați, există *patru opțiuni metodologice de realizare a educației și învățământului extrașcolar*:

1. *centrată pe conținuturi* – sănătate, planning familial, formare în diferite domenii (arte, sport, cultură, tehnologii etc.);
2. *centrată pe probleme ale vieții cotidiene*;
3. *centrată pe conștientizarea necesității de a cunoaște și respecta drepturile fundamentale ale individului*;
4. *centrată pe problemele educației umaniste* – formarea unei imagini corecte despre propria persoană, încredere în capacitățile proprii de inițiativă, inserție și decizie etc.

Analiza acestor caracteristici și opțiuni metodologice asigură demersul nonformal drept o modalitate flexibilă și creativă de realizare a educației, complementară celei produse în cadrul oficial al instituției de învățământ. Educația nonformală vine să o susțină pe cea formală, oferind celor interesați fie posibilitatea de a se perfecționa într-un domeniu cu care deja sunt familiarizați, fie de a descoperi un domeniu nou, încă neexplorat. Mai mult, prin intermediul educației nonformale subiectul are o mai mare libertate de decizie asupra domeniului de acțiune, dar și a strategiilor de lucru, răspunzând astfel mai bine intereselor personale și generând motivație intrinsecă. Toate aceste elemente fac ca impactul educației nonformale asupra individului să fie mai puternic decât al celei formale [4, p.30].

Analizând literatura de specialitate, ne putem concentra atenția asupra a cel puțin două aspecte de maximă importanță. În primul rând, grupul țintă al educației și învățământului extrașcolar este reprezentat de persoane interesate să se perfecționeze într-un domeniu în care au avut deja o formare inițială oferită de o instituție de profil, dar pe care nu o pot desăvârși în cadru formal, persoane interesate să acceseze un nou domeniu ce corespunde preocupărilor lor, respectiv persoane vulnerabile cărora instituția de învățământ nu le mai poate oferi o educație corespunzătoare. În al doilea rând, varietatea activităților ce pot fi cuprinse în educația extrașcolară este extrem de diversă, acoperind formarea artistică, sportivă, antreprenorială, procesul de alfabetizare, formarea preprofesională în afara instituției de învățământ, respectiv a elevilor cu cerințe educaționale speciale, diferite programe de dezvoltare comunitară ori subsumate noilor educații etc.

Așadar, educația și învățământul extrașcolar desemnează o realitate educațională care este mai puțin fundamentată și sistematizată, având însă un caracter formativ deosebit. În plus, activitățile propuse în cadrul educației și învățământului extrașcolar se caracterizează prin diversitate și flexibilitate, răspunzând, în același timp, intereselor și opțiunilor formabililor. Așa cum am subliniat, între cele două forme menționate ale educației (la care se adaugă, evident și cea informală) se stabilește un raport de complementaritate și interdependență realizat prin intermediul activităților organizate în afara clasei (cercuri, concursuri, olimpiade, alte manifestări artistice, culturale, sportive etc.), respectiv al activităților organizate în afara instituției de învățământ general (vizite, excursii, tabere, expoziții, centre de creație etc.). Un loc aparte, în acest sens, îl ocupă Școlile de Muzică, Arte și Arte plastice; Școlile de Sport. Varietatea acestor activități este, însă, mult mai mare, iar alegerea uneia sau alteia depinde de profesori, instituția de învățământ, contextul socioeducațional etc.

Educația și învățământul extrașcolar completează activitatea instituției de învățământ general sau educația realizată în familie. Aceasta permite aprofundarea cunoștințelor și dezvoltarea competențelor în zonele de interes ale formabililor, respectiv cultivarea intereselor, tendințelor și a talentelor acestora pentru anumite domenii. Ea permite utilizarea eficientă și plăcută a timpului liber al formabililor, dezvoltarea vieții asociative și a capacităților de cooperare în rezolvarea unor sarcini complexe, formarea trăsăturilor pozitive de personalitate etc. De asemenea, educația extrașcolară permite implicarea formabililor în activități opționale într-o mai mare măsură decât ar permite activitățile curriculare [15].

În acest context, este important a stabili și premisele care influențează opinia formabililor pentru participare în diversele activități ale educației extrașcolare, oferite de instituțiile de învățământ formal și de instituțiile de educație și învățământ extrașcolar.

Plecând de la conceptul educației centrate pe cel ce învață, interesul formabililor față de subiectul propus poate fi privit ca premisă dominantă. O altă premisă ce motivează alegerea activităților extrașcolare ține de oferta educațională a instituțiilor de învățământ general sau a instituțiilor de educație extrașcolară: sport, cultură, artă etc.

Una dintre cele mai importante premise de alegere a activităților extrașcolare ține de impactul pe care educația extrașcolară îl are asupra dezvoltării personalității formabilului.

Se consideră că efectele educației și învățământului extrașcolar sunt benefice pentru dezvoltarea personalității formabilului contribuind la optimizarea rezultatelor învățării, la creșterea activismului și procesului de implicare în diferite activități instituționale și comunitare etc.

Un factor important de motivare a formabililor pentru participare în activități extrașcolare ține de experiența psihopedagogică a cadrelor didactice, a prestatorilor de servicii educaționale extrașcolare.

Rezumând, putem menționa că educației și învățământului extrașcolar îi revine un rol extrem de important în formarea unei personalități armonioase și echilibrate, aceste având menirea de a asigura o susținere cât mai viguroasă educației formale prin acțiunile sale complementare. Rezonanța educației și învățământului extrașcolar asupra sferei psihointelectuale și psihoafective a formabililor depinde de maniera în care reușește să corespundă nevoilor și particularităților fiecărei persoane. În acest sens, prin însăși natura sa, educația și învățământului extrașcolar sunt extrem de flexibile și adaptabile, iar premisele sunt încurajatoare.

2.2. Poziționări filosofice, sociale, psihologice și pedagogice ale educației și învățământului extrașcolar

• *Poziționări filosofice ale educației extrașcolare*

Personalitatea este de neconceput în afara societății. Ținând spre o armonie socială, ambele realizează itinerarul dezvoltativ uniplan.

Esența filosofiei educației, inclusiv a celei extrașcolare (nonformale), se axează pe un sistem de valori generale și naționale, protejate de lege, care constituie reperele de bază orientate spre dezvoltarea societății.

Filosofia educației reprezintă o totalitate de idei și principii care constituie temelia dezvoltării sociale.

Teza principală se rezumă la ideea că societatea este o comunitate umană în care: personalitatea constituie temelia societății; societatea este văzută ca o comunitate organizată ce funcționează în conformitate cu legile statului, normele morale, armonia intereselor personale și sociale; statul, ca instituție suverană a națiunii, organizează și asigură independența, bunăstarea, dezvoltarea și realizarea potențialului creator al cetățenilor săi.

Noua paradigmă educativă, inclusiv cea a educației nonformale, plasează pe prim-plan opțiunea pentru ideile umaniste:

- ✓ recunoașterea personalității ca valoare supremă, respectarea caracterului unic și irepetabil al fiecărui individ;
- ✓ egalarea șanselor tuturor cetățenilor la autodeterminare, autoorganizare, autoafirmare, autorealizare;
- ✓ realizarea dreptului cetățenilor la dezvoltarea aptitudinilor și intereselor rezonabile;
- ✓ asigurarea protecției sociale;
- ✓ respectarea drepturilor fundamentale ale omului;
- ✓ armonizarea relațiilor interpersonale dintre educatori și educabili: părinți și copii, profesori și elevi, dintre toți actorii sociali.

Umanizarea permite și implică materializarea unei educații variative a personalității, ținând cont de interesele și particularitățile diferitor categorii de grupuri sociale ale țării. Ea cuprinde, de asemenea, idei în baza cărora se vor forma calități moral-civice și psihologice ale personalității, viabile în condițiile perioadei de tranziție și de construire a societății bazate pe cunoaștere.

*Teoria învățării umaniste, A.Maslow (1908-1970), C.B. Rogers (1902-1987)**

Ideea centrală a concepției este educația umanistă. Abordarea acestei teorii subliniază *latura nonintelectuală a învățării*, care pune accentul pe emoții, sentimente, pasiuni, valori și caracter: copilul învață cel mai bine de la adulții creativi care transmit semnificații, nu doar informații "seci", care au o stimă de sine înaltă. (A.Maslow, B.Rogers).

Modelul ierarhic al trebuințelor umane cuprinde următoarele categorii de trebuințe: *fiziologice, de securitate, de apartenență și iubire, de stimă și respect, cognitive, estetice, de autoactualizare - de autorealizare și de valorificare a propriului potențial* [14].

* În continuare vor fi prezentate mai multe teorii sociale, psihologice și pedagogice ale instruirii și educației, care constituie fundamentele educației extrașcolare.

Un element important al noii filosofii al educației, în genere, este ideea educației pluriculturale în baza valorilor naționale și general-umane.

Totalitatea ideilor și principiilor menționate alcătuiesc bazele unei reale filosofii, comune pentru întregul sistem educațional: formal, nonformal, informal [16, p.34-35].

- *Poziționări sociale ale educației extrașcolare*

Poziționările sociale al educației extrașcolare constau în aceea că, prin funcțiile sale, ea urmărește stabilirea unui echilibru dinamic între personalitate și societate, condiție indispensabilă atât pentru existența și dezvoltarea societății, cât și a fiecărui individ în parte.

Educația, în genere, și educația extrașcolară, în particular, sunt un mijloc de transfer de valori între societate și individ și asigură condiții favorabile pentru asimilarea și promovarea acestor valori. În această ordine de idei, urmărind integrarea individului în societate, educația se ocupă de formarea personalității, trăsăturile căreia vor permite asimilarea valorilor sociale, contribuind, în același timp, la depășirea și dezvoltarea lor în corelare cu sensul general al dezvoltării sociale.

Educația extrașcolară este o acțiune socială specifică, un subsistem al societății, având structura, logica și particularitățile sale [16, p.35].

În acest sens, formabilul este privit ca subiect al educației, a cărui dezvoltare este mai eficientă când apare armonia dintre procesul de socializare și individualizare. De fapt, abordarea psihocentristă și sociocentristă constituie o dimensiune importantă în constituirea educației postmoderne. Această armonie dintre abordarea sociocentrică și psihocentrică poate fi atinsă atunci când „poziția” externă a educației devine cea internă a educabilului. Educația nu trebuie limitată/ înțeleasă doar ca un proces de socializare, deoarece în acest proces (în realizarea ideilor sociale) participă persoane diferite cu particularități individuale și logică proprie de viață. La fel, educația nu este doar un proces individualizat, deoarece în acest caz nu dispar condițiile sociale și culturale de realizare a acestui proces. Este cunoscut faptul că persoana, în procesul socializării, își formează calități tipice pentru purtătorii unei anumite culturi, însă nu se limitează la acestea. Tipicul devine un mijloc și o modalitate de manifestare a trăsăturilor individuale și, în primul rând, în situații noi/ necunoscute. Numai în cazul determinării sociale persoana își caută locul său în cadrul cooperării sociale, al tipului de activitate și își construiește proiecte de cooperare mai eficiente, axate pe criterii culturale și sociale de calitate. Așadar, în contextul postmodernității, teoriile despre educație, instruire, socializare rămân în vizorul cercetătorilor, psihologilor și pedagogilor, având ca problemă prioritară abordarea paradigmatică psihocentristă și sociocentristă a acestor fenomene.

În postmodernitate este important semnul comprehensiunii, fiind semnul unei personalități în integralitatea funcțiilor psihice și organice, al unei personalități care utilizează orice element furnizat de interioritatea sa. Comprehensiunea demonstrează o personalitate care simte situația existențială a propriului interior și a lumii exterioare.

Așadar, educația extrașcolară postmodernă, prin varianta sa umanistă, încearcă să demonstreze că se poate realiza o educație consonantă cu abordarea existențială a personalității, pornindu-se de la ideea că accentuarea subiectivității permite fiecăruia să-și ia în sarcină personalitatea în unicitatea ei, să se accepte ca sine, conștient că va găsi aici un punct de vedere original asupra lumii. Coordonatele fundamentale sunt centrarea pe persoană, pe creșterea și evoluția ei. Însă, centrarea pe ființa umană nu se face în detrimentul raționalității. Deschiderea persoanei către ceea ce se petrece în ea înseamnă, implicit, și o analiză a dimensiunii raționale, dar nu în detrimentul intuiției și afectivității. Integralitatea persoanei, totalitatea, subiectul care

se construiește pe sine sunt coordonate ale educației extrașcolare (nonformale) postmoderne. În felul acesta, educația extrașcolară postmodernă are un pronunțat caracter antropocentrist. Manifestarea autentică a profesorului/ educabilului este șansa evoluției: „Dacă o ființă umană se acceptă pe ea însăși, este în acord cu ea însăși asupra valorilor vehiculate într-o situație educațională, ea nu va fi defensivă” [6, p.106].

Teoria dezvoltării psihosociale, E.Erikson (1902-1994 - 1902-1994)

Erik Erikson a propus o teorie a dezvoltării pe etape, care se referă la dezvoltarea umană pe parcursul întregii vieți. Astfel, stadiile de dezvoltare a personalității includ opt etape psihosociale, care implică, în primul rând, modificarea „Eu-lui”. Savantul opina că fiecare etapă de dezvoltare se concentrează pe depășirea unui conflict. Succesul sau eșecul în gestionarea conflictelor la fiecare etapă poate afecta funcționarea de ansamblu. La etapa adolescenței, de exemplu, eșecul în dezvoltarea propriei identități creează confuzii în viața individului.

În dependență de implicațiile educaționale, aceste stadii pot genera un produs psihologic pozitiv sau negativ (*încrederea-neîncrederea, autonomia-emanciparea, vinovăția-responsabilitatea, inferioritatea-inițiativa, conștientizarea identității Eu-lui – confuzia rolurilor*) care marchează dezvoltarea ulterioară a personalității [14].

Teoriile privind dezvoltarea comportamentală și teoria învățării sociale, J.B. Watson (1879-1958), I.Pavlov (1849-1936), B.F. Skinner (1904-1982), A.Bandura (a.n. 1925)

Teoriile privind dezvoltarea comportamentală a copiilor/ elevilor se concentrează asupra faptului cum mediul înconjurător influențează dezvoltarea copilului/ elevului și cum experiențele ne determină ca indivizi. Aceste teorii vizează doar comportamentele observabile, dezvoltarea fiind considerată o reacție de recompense, pedepse și stimuli. Teoriile promovează învățarea prin consolidare și adaptarea învățării la ritmul personal al copilului/ elevului.

Potrivit teoriei învățării sociale, copiii/ elevii învață noi comportamente prin observarea altor persoane. Spre deosebire de teoriile comportamentale, Bandura considera că motivația externă nu este singurul mod prin care oamenii învață lucruri noi. Motivația intrinsecă, determinată de sentimentele de mândrie, satisfacție și realizare influențează, de asemenea, calitatea învățării. Prin observarea acțiunilor altora, inclusiv ale părinților și semenilor, copiii/ elevii dezvoltă noi abilități și dobândesc noi informații [14].

O altă dimensiune a educației extrașcolare postmoderne este legată de conceptul constituirii unei societăți a cunoașterii. Sistemul de educație extrașcolară (nonformală), în acest sens, este cel mai important și mai activ participant prin angajarea puternică în transmiterea fundamentelor adevărului, ale frumosului și binelui în dezvoltarea la elevi a necesităților de a explora în profunzime ceea ce este valoric. Cunoașterea este privită ca o funcție vitală, primordială și

decisivă în formarea personalității, în schimbarea ființei umane.

O conștientizare a stării de fapt a cunoașterii, a principalelor caracteristici și evoluții ale acesteia în condițiile societății contemporane moderne este de primă însemnătate pentru a înțelege influențele imediate și de perspectivă ale acestui fenomen asupra evoluției umane în aspectele ei calitative – de *instruire și educație* [15, p.82-84].

- **Poziționări psihologice ale educației extrașcolare**

Formarea unei personalități conforme finalităților educaționale presupune angajarea conștientă a teoriilor dezvoltării personalității (esența personalității; tendințele ei de dezvoltare; analiza factorială a comportamentelor și calităților personalității); esența psihologică a educației (evidențierea obiectivelor, strategiilor, finalităților, factorilor social-psihologici de adaptare la condiții schimbătoare); cunoștințe despre particularitățile de vârstă și individuale ale personalității; raportul persoanlitate-societate (exigențele socialului în continuă dinamică constituie mecanismul dezvoltării și adaptării personalității, tendința către idealul educațional) [16, p.36].

Așadar, educația extrașcolară are la bază următoarele teorii psihologice:

Behaviorismul

Fondator al acestui curent este considerat E.Thorndike, care a avansat ideea despre învățarea comportamentelor ca relații directe între intrările stimulilor și ieșirile răspunsurilor observabile (această abordare se exprimă prin formula: „stimul-răspuns”). Teoria lui E.Thorndike cu privire la învățare este numită *conexiunism* – procesul de învățare se bazează pe formarea de conexiuni în creier. Această abordare autorul a numit-o „modelul de încercare și eroare” sau „învățarea prin selectare și conexiune”.

În raport cu acest model, E.Thorndike a formulat trei legi: *legea stării de pregătire: crearea contextului de satisfacție/insatisfacție și de acțiune; legea exercițiului: legătura „stimul-efect” depinde de numărul repetițiilor/ acțiunilor; legea efectului: consolidarea sau realizarea legăturii ca rezultat al consecințelor pe care acesta le cere.* Această lege pune accentul pe recompensă și nu pe sancțiune.

B.F. Skinner este unul dintre cei mai versați reprezentanți ai acestui curent în psihologie. El a formulat o teorie a întăririlor pozitive și negative, care a devenit cea mai valoroasă abordare a operei sale științifice. Întărirea este procesul prin care introducerea unui anumit stimul sau eliminarea unui stimul dintr-o situație mărește probabilitatea apariției unui comportament. Orice stimul este un întăritor dacă sporește probabilitatea unui răspuns. Conform teoriei lui Skinner, întărirea poate fi realizată în două moduri: prin aplicarea unui stimul plăcut după producerea unui anumit comportament – întărire pozitivă; prin îndepărtarea unui stimul neplăcut sau aversiv după producerea unui anumit comportament – întărire negativă.

Ambele moduri de întărire măresc probabilitatea producerii unui anumit comportament [15, p.311-312].

Constructivismul

Constructivismul reprezintă o teorie a cunoașterii, privită ca un proces de reconstrucție a realității care permite individului să se adapteze mediului (J.Piaget). Constructivismul se axează pe ideea construirii cunoașterii prin resursele interne ale individului, din propria inițiativă și activismul în procesul de învățare. În acest caz, acțiunea exercitată din exterior nu este privită ca una predeterminată. Acentul se pune pe acțiunea care își are asigurarea în interiorul individului; concepția constructivă, de fapt, stă la baza paradigmei învățării centrate pe elev. Cel ce învață este inițiatorul propriilor experiențe de învățare, în continuă căutare de informații utile rezolvării de probleme și reconstituindu-și încontinuu cunoștințele [15].

Teoria social-cognitivă a lui A.Bandura

Teoria lui Bandura pune accentul pe determinismul reciproc, în care determinanții externi ai comportamentului (cum ar fi recompensele și pedepsele) și determinanții interni (cum ar fi credințele, gândurile și expectanțele) sunt parte a unui sistem de influențe interactive care afectează atât comportamentul, cât și alte părți ale sistemului. A.Bandura consideră că achiziția de noi comportamente are loc în cadrul unei interacțiuni între mediu și caracteristicile personale ale individului. Comportamentul este influențat de atitudinile persoanei, de convingerile sale, de istoria întăririlor anterioare, dar și de stimulii din mediu. De asemenea, un comportament, odată produs, poate determina schimbări ale mediului, după cum și aspecte ale personalității pot fi influențate de acțiunea mediului.

Perspectiva sociocognitivă asupra învățării accentuează rolul individului în autodeterminare, fără a neglija influența factorilor situaționali. Prin capacitățile de care dispune, omul poate acționa asupra stimulilor din mediu pe care îi selectează și îi interpretează, în vederea unei adaptări cât mai optime [15, p.321-322].

Rezumând abordările cu privire la dimensiunile teoretică și practică ale învățării (și ale educației, inclusiv nonformale), (asociaționiste, constructiviste, umaniste etc.), într-o viziune integralistă și postmodernă, când pot exista influența și interconexiunea mai multor concepții și modele ale educației. În acest sens, noțiunea de învățare/ educație a evoluat de la înțelegerea acestui proces ca o consolidare de asociații la învățarea concepută ca activitate dinamică a sistemelor cu o structură diferită în interior, de la forme simple de învățare la învățarea conștientă autoreglatoare [15, p.322].

- *Poziționări pedagogice ale educației extrașcolare*

Poziționări pedagogice ale educației extrașcolare reprezintă teoriile educației/ învățării, tendințele lor de dezvoltare, teleologia educației, legitățile generale ale educației și instruirii, raporturile educaționale de bază, esența procesului de educație și instruire, conceptul de educabilitate, care exprimă puterea/ ponderea educației în dezvoltarea personalității și se manifestă în relația personalitate – societate, educator – educat.

Relația personalitate – societate, educator – educat constituie o interdependență, unde unul se modifică în funcție de celălalt, păstrându-și autonomia și rolul în interiorul relației.

Prospectivitatea educației extrașcolare presupune raportarea ei la cerințele de perspectivă ale societății, prin orientarea prestatorilor de servicii ale educației extrașcolare spre o nouă modalitate de educație, care îi va asigura individului posibilitatea de a face față evenimentelor neprevăzute prin anticipare și participare.

Caracterul permanent al educației extrașcolare impune necesitatea influențelor educaționale la toate treptele de dezvoltare ontogenetică. Societatea în continuă schimbare generează noi exigențe față de educație, în genere, în care individul se află permanent în calitate de receptor și agent al acțiunii educative.

Succesul educațional este determinat de premisele biopsihice favorabile și de mediul social stimulat, educația reprezentând factorul decisiv în formarea/ dezvoltarea personalității [16, p.36].

În literatura de specialitate găsim mai multe abordări pedagogice ale instruirii și educației, care se valorifică sau pot fi valorificate și în cadrul educației și învățământului extrașcolar, adaptându-se la specificul acestui proces. În acest caz, evidențiem următoarele modele:

Modelul sociocentric se bazează pe învățarea prin cooperare, în colectiv sau pe grupuri mici de elevi. Acest model accentuează latura interacțională a activității instructive, cooperarea și conlucrarea între elevi, desfășurarea în comun a activităților de învățare. Metodele sociocentrice sunt folosite pentru studiul colectivităților de elevi, iar instruirea se realizează prin cooperare, autoconducere, dezbateri, cercetare în echipă etc. Avantajele acestui model constau în faptul că dezvoltă la elevi abilități de comunicare și interacțiune socială, iar dezavantajele ar consta în reducerea și uniformizarea rolului individualității elevilor.

Modelul psihocentric se axează pe exploatarea nevoilor copiilor de dezvoltare spontană și pe preocuparea pentru cunoaștere și cultivarea nevoilor individuale ale elevilor. Sunt utilizate modalități de instruire, ca: munca independentă, jocul didactic, simularea etc. Cadrul didactic este preocupat de cultivarea intereselor, motivației și a dorințelor copilului. Personalizarea instruirii constituie principalul avantaj al modelului. Accentuarea rolului copilului și minimalizarea rolului profesorului constituie dezavantajele modelului [8].

Abordarea psihocentrică, numită și **abordare a educației centrate pe cel ce învață**, pe deplin se încadrează în paradigma educației extrașcolare, deoarece anume această formă de educație asigură dezvoltarea elevului în raport cu interesele, opțiunile, oportunitățile sale.

Centrarea pe copil este o abordare a educației la baza căreia stă recunoașterea individualității, irepetabilității, valorii în sine a fiecărui copil, dezvoltarea lui nu ca "subiect colectiv", dar, în primul rând, ca individualitate care posedă experiența sa subiectivă și irepetabilă. A include experiența subiectului în procesul cunoașterii înseamnă a organiza propria activitate în baza nevoilor, intereselor, obiectivelor personale [22].

Învățarea adevărată este întotdeauna un proces generator de sensuri. Înțelegerea acestui fapt aduce în prim-plan o nouă modalitate de învățare, care asigură dezvoltarea omului, capabil la un nivel personal – prin reflecție, înțelegere, creativitate, alegere rațională – să dobândească cunoștințe, abilități și competențe pentru a rezolva probleme vitale cotidiene. Știința pedagogică modernă tratează procesul instructiv-educativ ca pe un proces special organizat și instrumentat din punctul de vedere al tehnologiilor didactice, esența căruia este de a crea condiții favorabile pentru ca fiecare individ să-și formeze competențele necesare pentru dezvoltare și perfecționare continuă [29; 30].

Educația centrată pe elev modifică substanțial personalitatea elevului, iar acest lucru se exprimă prin faptul că elevul: învață să facă alegeri; capătă experiență de a se trata pe sine ca pe o persoană în curs de dezvoltare; simte necesitatea de a interacționa cu profesorul și cu alți elevi.

A.V. Hutorskoi menționează că obiectivele educației centrate pe elev presupun: asigurarea condițiilor interne (cerințe, necesități, posibilități) pentru dezvoltarea de sine și autodeterminare. Acest lucru se realizează prin intermediul unor mecanisme de autocunoaștere, de reflecție, de stabilire a obiectivelor și de protecție psihologică; crearea condițiilor externe favorabile pentru dezvoltarea mentală a copilului; organizarea mediului microsocial (relații umane, activitate creativă, climat psihologic) [32].

În opinia cercetătorilor în domeniu și a cadrelor didactice, principalele cerințe în organizarea procesului instructiv-educativ din perspectiva abordării centrate pe personalitate includ:

1. Perceperea elevului ca fiind subiect al cunoașterii.
2. Recunoașterea priorității personalității, în calitate de purtător activ al experienței sale subiective.
3. Dezvoltarea elevului ca personalitate care nu se limitează doar la acumularea unor cunoștințe de reglementare, dar care, de asemenea, își îmbogățește și își modifică permanent experiența proprie, subiectivă ca o sursă importantă de autodezvoltare.
4. Examinarea și înregistrarea experienței subiective a elevului: eu – conceptul de identitate și particularitățile de caracter, structurile valorice, scopurile și motivația personală.

Analizând diferite abordări și modele ale educației, inclusiv ale educației extrașcolare, deducem un sistem de legități și principii privind educația și învățământul extrașcolar:

Legități generale ale educației și învățământului extrașcolar

1. Finalitățile, caracterul și conținutul educației și învățământului extrașcolar sunt determinate de nevoile/ interesele obiective ale elevului, de normele și valorile socioculturale și etnice.
2. Finalitățile educației și învățământului extrașcolar sunt determinate de corespunderea influențelor pedagogice cu factorii obiectivi și subiectivi.
3. Reacția pozitivă a elevului la influențele pedagogice este determinată de necesitățile, nevoile, interesele și posibilitățile educabilului, axându-se pe crearea perspectivelor optimiste ale dezvoltării personale/ individuale.
4. Eficiența educației și învățământului extrașcolar sunt determinate de nivelul de activism al elevului, de performanțele/ succesele acestuia, dar și de conținutul și tehnologiile educaționale aplicate, de motivele participării la activitate.

Legități specifice ale educației și învățământului extrașcolar

Învățământul și educația extrașcolară sunt profund integrate în cultura postmodernă, prevăzând reconstrucția societății preocupată fundamental de ființa umană:

1. Procesul educațional are un caracter determinat teleologic, motivational, este integrat și bipolar.
2. Procesul de formare-dezvoltare a personalității nu poate avea loc fără participarea ei activă în acest proces.
3. Dezvoltarea competențelor unei personalități are un caracter interconex și interdeterminat. În procesul real de formare a personalității aceste competențe se manifestă în diferite combinații.
4. Componentele procesului educațional nu sunt egale în raport una cu alta, există o supunere, o interconexiune între ele: pătrunzând una în alta, în cele mai diverse combinații, ele constituie un proces educațional unic/ integralizat [15, p.43].

Principiile generale ale educației și învățământului extrașcolar

- *Principiul reflexiei:* conștientizarea de către educabil a experienței proprii de viață. Axarea pe experiența proprie (emoțională, empirică) devine punctul de plecare în devenirea proprie.
- *Principiul interactivității:* de la interacțiune la conștientizarea valorilor. Ideea-cheie a interactivității contă în aceea că procesul este tot așa de important ca și rezultatul. Formarea sistemului de valori stă la baza educației, nu însă interiorizarea simplă a normelor sociale.
- *Principiul autorealizării:* constituirea propriei poziții în societate, transferul priorității inițiativei în sfera comportamentului social. Acest principiu presupune/ impune aplicarea numai a acelor forme și tehnologii care creează condiții pentru autorealizarea creativă a educabilului. Manifestând activism, educabilul obține realizarea conștientă a obiectivelor proprii sau propuse din exterior.
- *Principiul subiectivității:* dezvoltarea capacităților educabilului de a conștientiza eu-l propriu în raport cu lumea înconjurătoare; de a aprecia acțiunile proprii; de a prognoza consecințele acestor acțiuni; de a susține viziunile proprii; de a respinge influențele negative din exterior.
- *Principiul respectării drepturilor copilului și ale omului:* copiii și tinerii au dreptul la participare, acces la informație, servicii educaționale.
- *Principiul orientărilor valorice:* axarea mai mult pe componenta conținutală a educației, pe cultivarea valorilor, ca: „om”, „viață”, „natură”, „societate”, „dragoste”, „stimă” etc.
- *Principiul acceptării copilului/ elevului ca individualitate:* acceptarea particularităților și capacităților individuale ale copiilor. Copilul/ elevul este privit ca subiect al actului educațional [15, p.43-45].

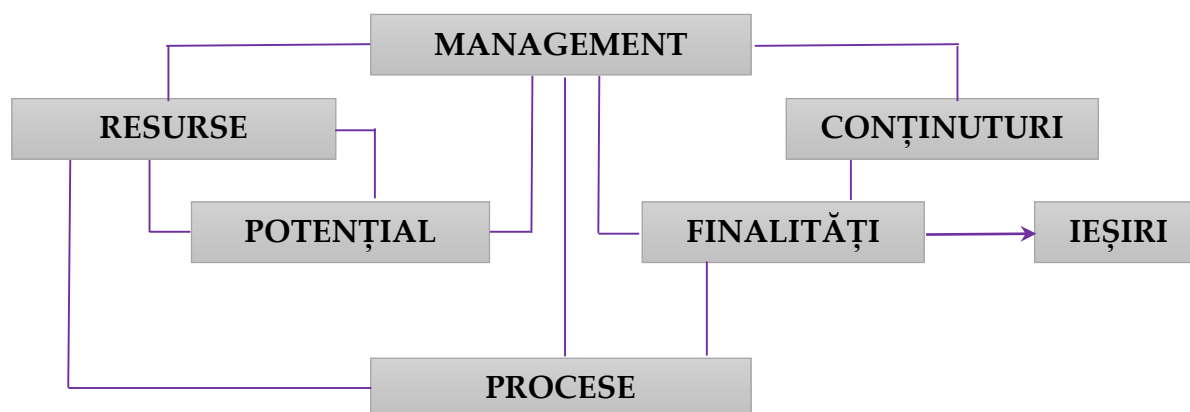
Principiile specifice ale educației și învățământului extrașcolar (de formare instituțională)

- *Principiul echității și al nondiscriminării:* serviciile sunt prestate indiferent de etnie, gen, religie, orientare politică, statut social, origine, studii, stare a sănătății etc.
- *Principiul abordării existențiale a personalității.*
- *Principiul dezvoltării vocaționale a personalității.*
- *Principiul orientării profesionale și ghidării în carieră.*
- *Principiul învățării constructiviste a subiectului care se construiește pe sine.*
- *Principiul parteneriatului social și al comanagementului:* toate activitățile vor fi desfășurate în baza colaborării eficiente dintre sectorul public, privat și neguvernamental.
- *Principiul centrării pe valorile general-umane, naționale și democratice.*
- *Principiul diferențierii și individualizării demersului educațional.*
- *Principiul corelării intereselor individuale ale beneficiarului cu cele ale societății.*
- *Principiul creativității.*
- *Principiul unității educației și autoeducației [27].*

Transpunerea acestor poziționări/ abordări în prevederi conceptuale, metodologice și praxiologice va asigura dezvoltarea și funcționalitatea sistemului educației și învățământului extrașcolar.

2.3. Sistemul (subsistemul) educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova

Sistemul educației și învățământului extrașcolar se constituie din mai multe componente și poate fi reprezentat schematic prin următoarea figură:

Fig.2.2. Sistemul educației și învățământului extrașcolar

✓ *Componenta MANAGEMENT* cuprinde:

- organe/ structuri manageriale: nivel central, local, instituțional;
- pregătirea managerială a resurselor umane (formarea inițială și continuă a managerilor);
- instrumente manageriale: funcții și metode de conducere în domeniul educației extrașcolare (nonformale).

✓ **Componenta RESURSE** cuprinde:

- resurse umane: cadre didactice, animatori, antrenori etc.;
- resurse didactice/ curriculare: planuri de învățământ, curricula, ghiduri metodologice etc.;
- resurse tehnico-materiale și informaționale: sisteme TIC etc.;
- resurse economico-materiale: buget, sponsorizări, donații etc.;
- resurse logistice.

✓ **Componenta POTENȚIAL** cuprinde:

- potențial uman: calificarea resurselor umane;
- potențial didactic și educațional: calitatea resurselor;
- potențial științific, metodologic și tehnologic: eficiența cadrului metodologic și tehnologic;
- potențial economic: volumul de finanțare;
- potențial managerial: calitatea managementului;
- potențial tehnico-material: calitatea bazei tehnico-materiale.

✓ **Componenta CONȚINUTURI** cuprinde:

- sistem de cunoștințe;
- sistem de experiențe umane;
- sistem de valori;
- sistem de profiluri/ discipline/ tipuri de activități.

N.B.: Toate aceste sisteme se regăsesc în *Curriculum de bază: competențe pentru educația și învățământul extrașcolar*, în curricula pe discipline și pe tipuri de activități.

✓ **Componenta PROCESE** cuprinde:

- procesul de proiectare: *Ce? Cine? Cum?*;
- procesul de organizare-monitorizare: *Cine? Cum? Cu ce?*;
- procesul de predare-învățare-evaluare: forme, metode și tehnici;
- procesul de formare a competențelor: strategii și tehnologii educaționale;
- procesul de comunicare: stiluri și forme de comunicare.

✓ **Componenta FINALITĂȚI** cuprinde:

- sistemul de competențe generale și specifice învățământului extrașcolar: *Curriculum de bază: competențe pentru educația și învățământul extrașcolar*;
- profilul elevului activ – subiect al educației extrașcolare.

Totodată, conceptul general al educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova poate fi prezentat astfel:

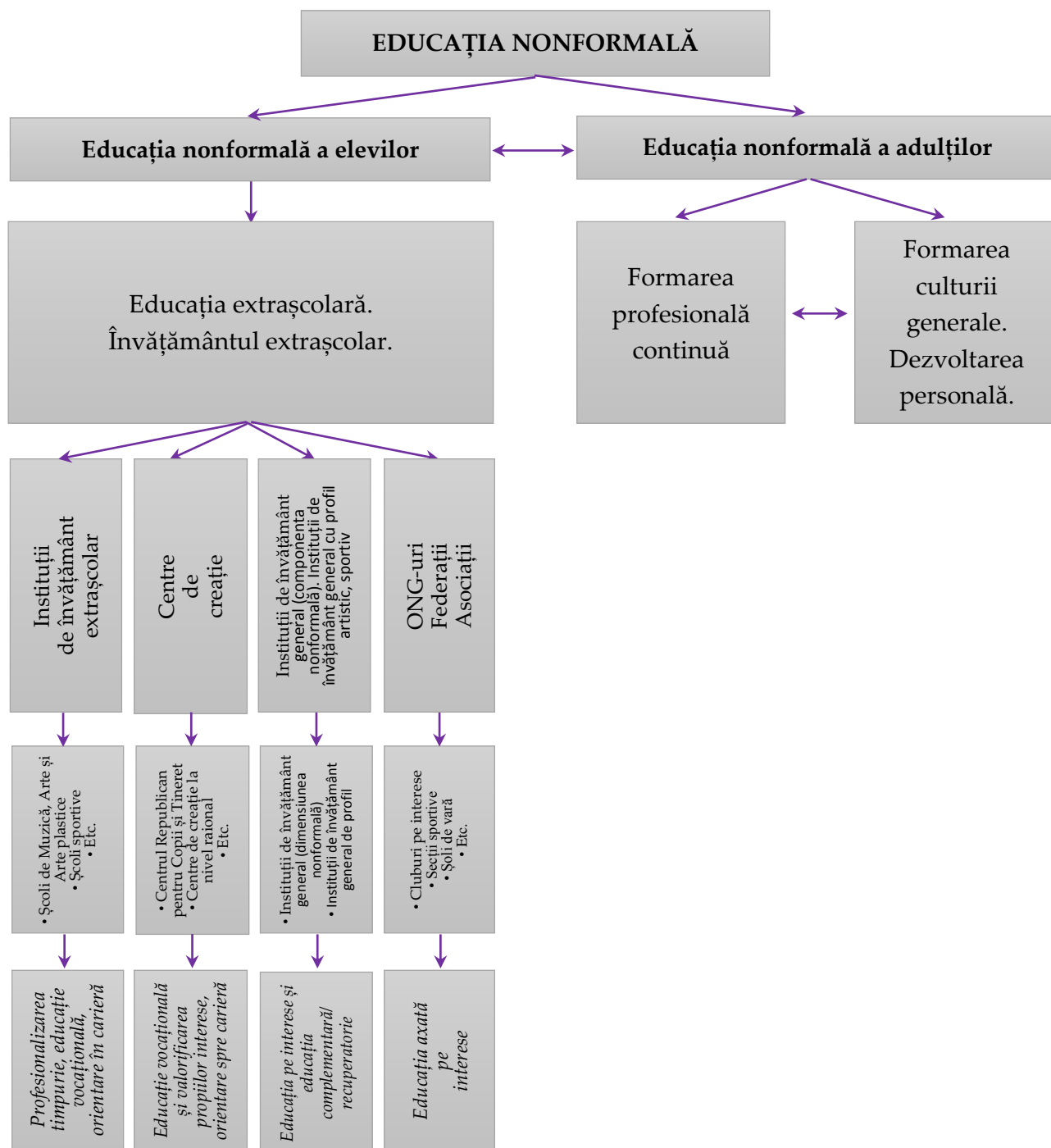

Fig.2.3. Educația nonformală din Republica Moldova

Pornind de la conceptul și specificul caracteristicilor educației extrașcolare, dar și de la opțiunile conținutale și metodologice de realizare a acestui proces, deducem structura educației și învățământului extrașcolar, care este constituită din domenii, profiluri și tipuri de activități specifice/ discipline (*a se vedea* Fig. 2.4.).

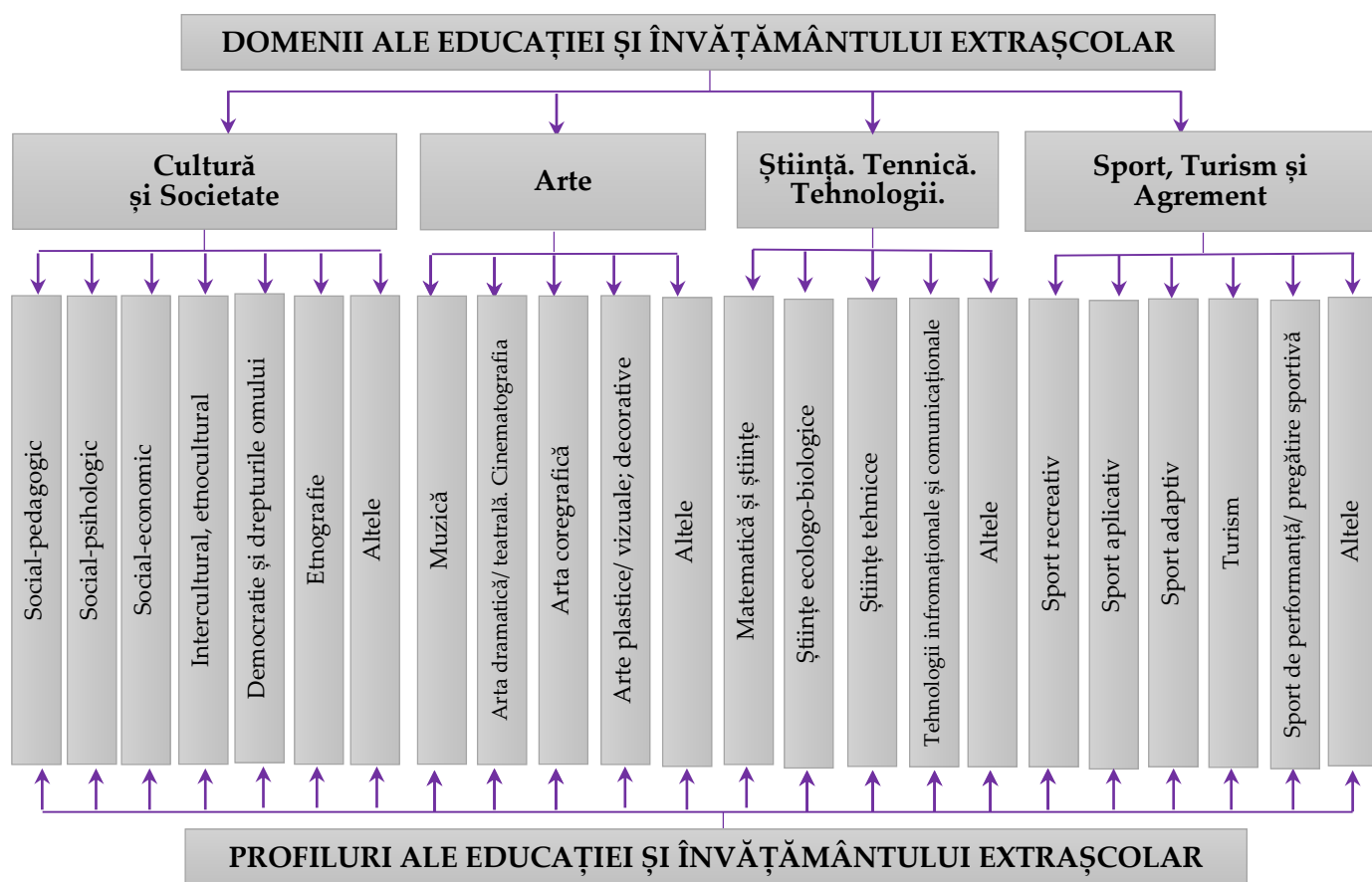
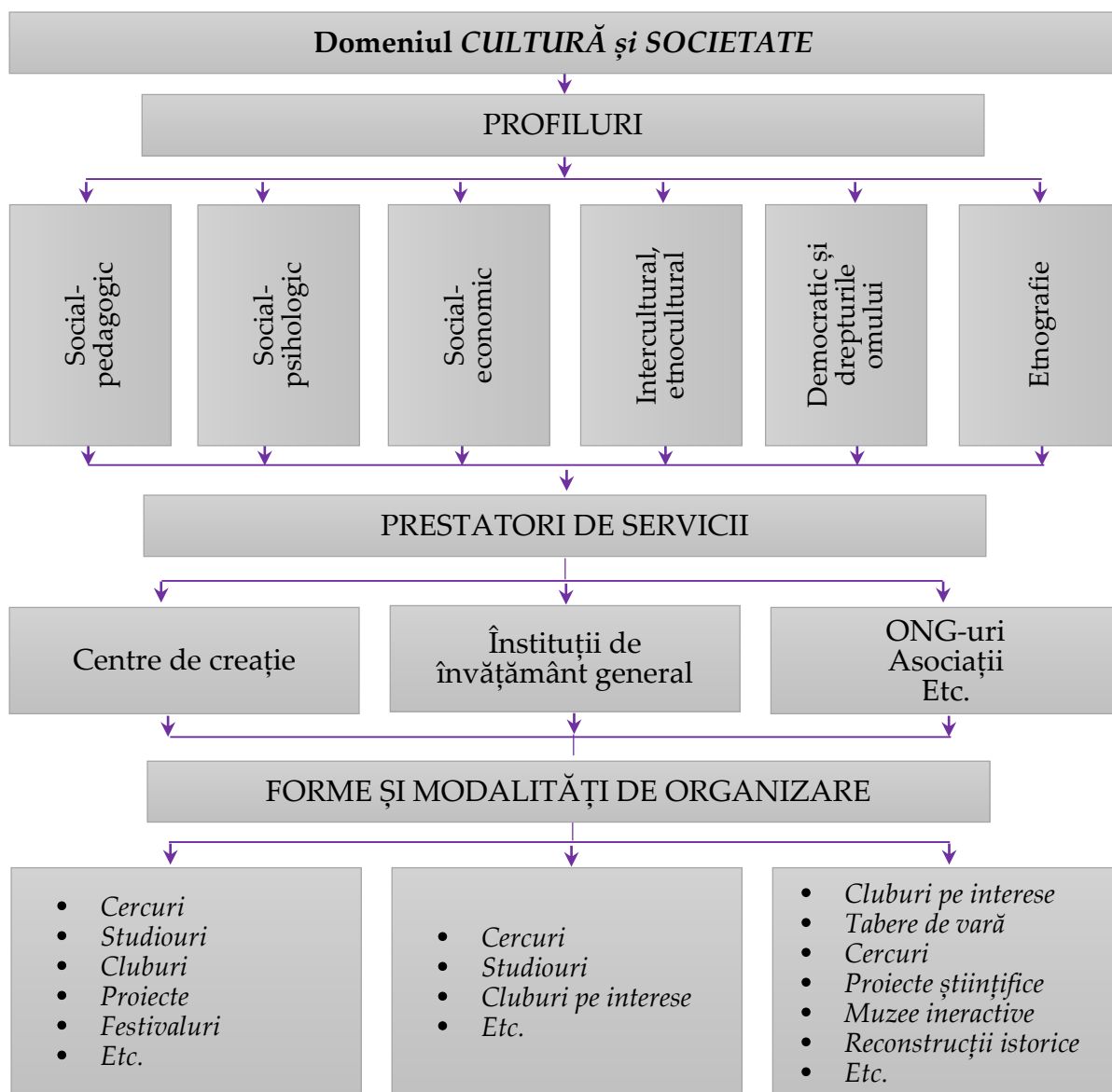

Fig.2.4. Structura domeniilor educației și învățămîntului extrașcolar

✚ **Domeniul CULTURĂ și SOCIETATE** se constituie din următoarele **profiluri**:

- **Social-pedagogic** și **social-psihologic** – includ domenii de conținut, precum: educația pentru timpul liber, educația pentru mass-media, educația pentru mediu, dezvoltare personală, cultura comunicării, deprinderi și abilități de viață etc. Activitățile se desfășoară în baza centrelor complexe de dezvoltare, în cluburi de dezbateri, asociații în domeniul dezvoltării deprinderilor de viață, cercuri, cluburi ale viitorilor pedagogi/ psihologi etc.
- **Social-economic** – include domenii de conținut, precum: educație civică, educație socială, educație economică, educație financiară, educație casnică etc. și vizează pregătirea tinerilor pentru practicile economice, incluziunea socială și financiară, orientarea în lumea bunurilor și pe piața muncii etc.
- **Intercultural, etnocultural** – include domenii de conținut, precum: educație interculturală, educație etnoculturală (obiceiuri și datini strămoșești), meșteșuguri populare, etnografie și folclor, cultura comunicării, muzee școlare etc.
- **Democrație și drepturile omului** – include în mare parte noile educații.
- **Etnografie** – include domenii de conținut, precum: țări și capitale europene, istoria Europei, geografia Europei, cultură și civilizație etc. Activitățile au drept scop lărgirea cunoștințelor privind geografia și istoria Europei, culturile și civilizațiile europene, ale lumii, etnografia etc. și se desfășoară în baza grupelor de marșuri turistice, în călătoriile, excursiile, studiind istoria și cultura ținutului natal.

Fig.2.5. Structura domeniului *Cultură și Societate* în raport cu profilurile și formele de organizare a educației și învățământului extrașcolar

Domeniul *Cultură și Societate* corelează cu următoarele competențe-cheie privind educația pe parcursul întregii vieți (Bruxelles, 2018):

- competențe de alfabetizare;
- competențe multilingvistice;
- competențe personale, sociale și de a învăța să înveți;
- competențe cetățenești;
- competențe antreprenoriale;
- competențe de sensibilizare și expresie culturală.

Fiecare *competență-cheie* generează un ansamblu de *competențe generale pentru domeniul respectiv*, care, la rândul său, generează *competențe specifice profilurilor* respective de activitate (a se vedea Curriculum de bază: competențe pentru educația și învățământul extrașcolar).

Misiunea* domeniului Cultură și Societate: este realizată de diferite structuri organizaționale (centre de creație; asociații culturale; instituții de învățământ general și cele de profil etc.). Educația se axează pe interesele proprii ale formabililor.

Profilul beneficiarilor care aleg activități în domeniul *Cultură și Societate*:

- educabili cu abilități comunicative și sociale dezvoltate sau care vor să-și dezvolte aceste abilități;
- educabili cu aptitudini spre activități socioumane, inclusiv cele pedagogice și psihologice;
- educabili care manifestă interes pentru profilurile respective din domeniul dat.

Profilul cadrelor didactice care activează (sau pot activa) în cadrul domeniului *Cultură și Societate*:

- cu stuii superioare în domeniul sociouman;
- cu experiență de activitate în domeniul dat;
- cu abilități de comunicare și relaționare cu elevii respectivi;
- cu abilități organizaționale și metodologice de realizare a activităților în domeniul dat etc.

Domeniul *Cultură și Societate* este unul mai puțin reglementat metodologic și managerial și presupune un înalt nivel de creativitate și libertate, atât din partea cadrelor didactice, cât și din partea elevilor, precum și o mare responsabilitate.

Finalități: *orientare în profesie; satisfacerea intereselor elevilor; formarea caracterului atitudinal; utilizarea timpului liber etc.*

Activitățile în cadrul acestui domeniu nu se certifică. Totodată, la necesitate/ solicitare, educabilii pot obține, un certificat de participare.

Instituțiile ce prestează servicii în acest domeniu funcționează în baza acestui sau a altui document permisiv.

---

* Specificarea misiunii pentru fiecare structură/ formă de organizare a educației extrașcolare în cadrul fiecărui domeniu (*de exemplu*, cerc de muzică în centre de creație – cerc de muzică în Instituții de învățământ general – școala de muzică; cerc sportiv în centre de creație – cerc sportiv în instituții de învățământ general – școli sportive etc.) se va realiza prin proiectarea competențelor/ finalităților respective în cadrul curricula pe discipline sau pe tipuri de activități, dar și în corespundere cu *Curriculumul de bază: competențe pentru învățământul extrașcolar*.

Domeniul ARTE include în componența sa următoarele **profiluri**.*

- *Muzică*
- *Arta dramatică/ teatrală. Cinematografia*
- *Arta coregrafică*
- *Arte plastice/ vizuale; decorative.*

Domeniul *Arte* corelează, dominant, cu următoarele competențe-cheie privind învățarea pe parcursul întregii vieți (Bruxelles, 2018):

- competențe de alfabetizare;
- competențe de sensibilizare și expresie culturală.

Aceste competențe-cheie, dar și specificul domeniului *Arte* generează un ansamblu de competențe generale domeniului *Arte* și specifice profilurilor respective (*a se vedea* Curriculum de bază: competențe pentru educația și învățământul extrașcolar).

Misiunea domeniului *Arte* este realizată de diferite structuri și instituții de învățământ extrașcolar (Centre de creație; Școli de Muzică, Arte și Arte plastice, cercuri de arte în instituții de învățământ general și cu profil artistic etc.).

Profilul beneficiarilor care preferă activități din cadrul **domeniul *Arte***:

- educabili cu abilități, aptitudini și interes pentru artă sau care vor să dezvolte această abilitate;
- educabili cu abilități de cunoaștere artistică;
- educabili care manifestă interes pentru domeniul dat etc.

---

* Educația și învățământul extrașcolar în domeniul *ARTE* se reglementează, alături de alte documente de politici, de "Calea de parcurs privind educația artistică", concept aprobat în baza rezultatelor Conferinței internaționale pe problemele educației artistice: formarea potențialului creativ pentru secolul XXI (6-9 martie 2006, Lisabona).

Acest concept prevede organizarea educației artistice în două etape: (1) educația artistică prin arte, în cadrul educației formale și nonformale la nivelul educației timpurii, învățământului primar, gimnazial și liceal; (2) educația artistică (învățământul artistic) pentru arte în cadrul colegiilor cu profil artistic, facultăților cu profil artistic și AMTAP. Scopul primei etape – educația artistică generală și preprofesională; scopul etapei a doua – formarea profesională a specialiștilor în domeniul artelor.

Totodată, Conferința de la Seul (2010) a înaintat trei scopuri de dezvoltare a educației și învățământului artistic:

- (1) Asigurarea accesului la educație în domeniul artelor ca unul de componente de dezvoltare durabilă a sectorului Educație.
- (2) Asigurarea unui nivel înalt de conceptualizare a educației artistice și în special al curriculumului și strategiilor de educație.
- (3) Valorificarea principiilor și practicilor educației artistice în vederea realizării obiectivelor actuale sociale și culturale.

Anume aceste abordări, recomandate și de UNESCO, stau la baza elaborării *Cadrului de referință al educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova, Curriculumului de bază: competențe pentru educația și învățământul extrașcolar*, dar și la baza curricula disciplinare și a tipurilor de activități în domeniul educației și învățământului extrașcolar, domeniul *ARTE*.

De menționat, că noțiunile "învățământul extrașcolar" și "învățământul artistic" țin de diferite linii logice. Învățământul extrașcolar ca parte componentă a educației nonformale reprezintă forma generală de organizare a acestui proces, iar învățământul artistic reprezintă profilul și finalitatea acestui proces.

În cazul dat, învățământul artistic al elevilor se abordează din perspectiva educației nonformale, iar diplomele obținute certifică doar finalizarea studiilor în cadrul Școlilor de Arte, care asigură continuitatea studiilor în instituțiile cu profil artistic, în condițiile legii.

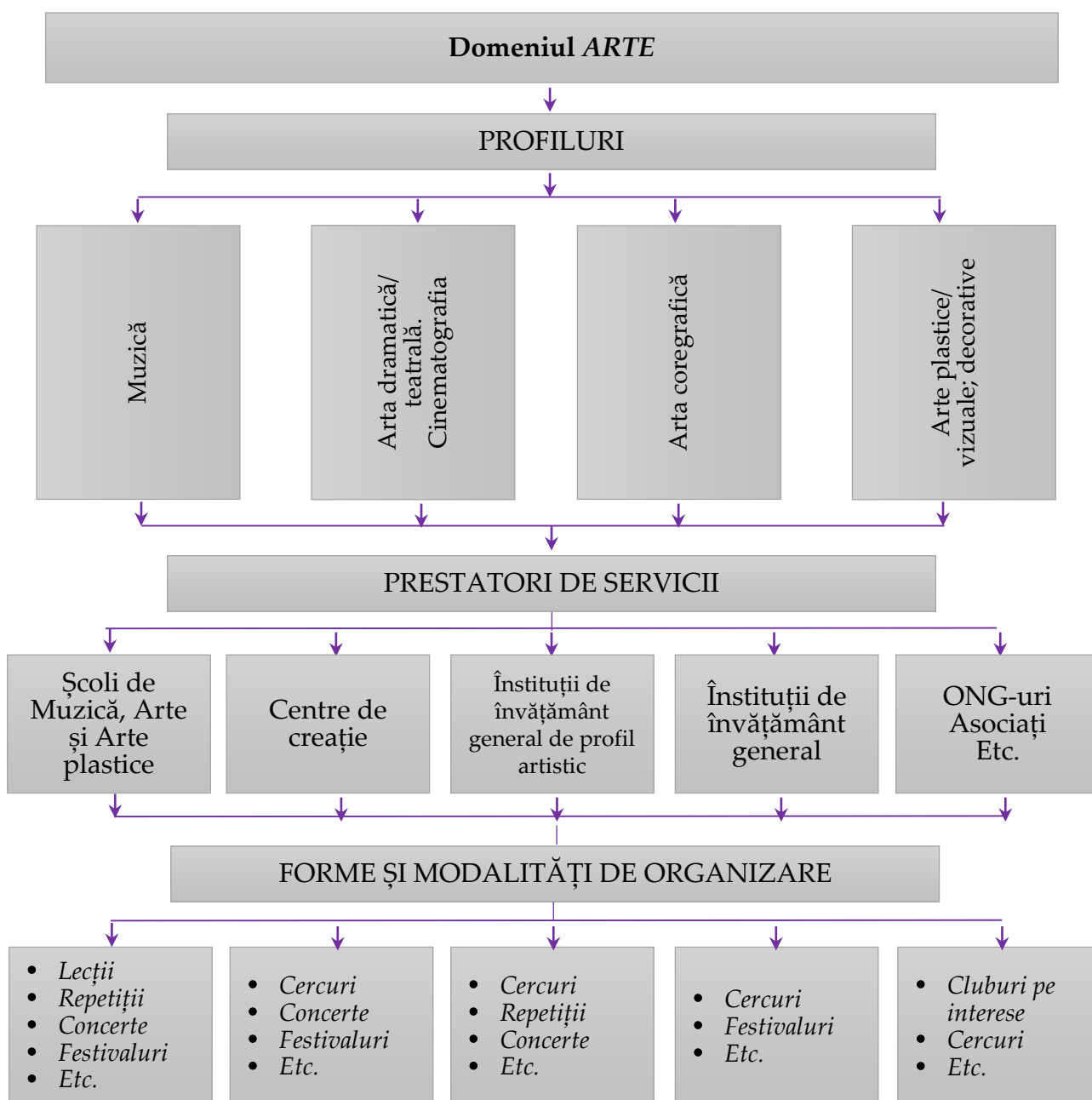

Fig.2.6. Structura domeniului *Arte* în raport cu profilurile și formele de organizare

Profilul cadrelor didactice care activează (sau pot activa) în cadrul **domeniului Arte**:

- cu studii superioare în domeniul artelor;
- cu studii specializate și/ sau speciale în pedagogia artelor;
- cu experiență de activitate în domeniul artelor (artiști, compozitori, interpreți, coregrafi).

Domeniul *Arte* se caracterizează ca unul cu tradiții și rezultate remarcabile, care funcționează în baza unui cadru normativ/ reglator, aprobat.

Finalități: *profesionalizare timpurie; dezvoltarea vocațională; satisfacerea intereselor proprii etc.*

Se eliberează certificate de finalizare a studiilor nonformale (Școala de Muzică, arte și Arte plastice), aprobate de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova. Acest certificat (diplomă) permite absolventului să-și continue studiile la următoarea treaptă a învățământului în condițiile legii.

Școlile de Muzică, Arte și Arte plastice funcționează în baza Programelor acreditate de Agenția Națională de Asigurare a Calității în Educației și Cercetare (ANACEC).

În Tabelul 2.2 sunt prezentate concretizări și completări ale caracteristicilor educației și învățământului extrașcolar pentru domeniul Arte.

Tabelul 2.2. Aspecte comune și diferențele atestate în activitatea Centrelor de creație (și altor structuri cu funcții similare) și a Școlilor de Muzică, Arte și Arte plastice, conform referințelor enunțate

Domeniile de referință	Centrele de creații/ Cluburi/ Etc.	Școli de Muzică, Arte și Arte plastice
Obiectivele educației extrașcolare pentru domeniul Arte	<p>Educația nonformală oferă un set de experiențe sociale și cultural-artistice necesare, utile pentru fiecare copil, tânăr, complementarizând celelalte forme de educație prin:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. valorificarea timpului liber al elevilor, din punct de vedere educațional; 2. valorificarea experiențelor de viață ale elevilor, prin cadrul mai flexibil și mai deschis și prin diversificarea mediilor de învățare cotidiene; 3. asigurarea participării benevole, voluntare, individuale și/sau colective; 4. flexibilitatea de a răspunde intereselor elevilor - gama largă de activități pe care le propune și posibilitatea fiecărui elev de a decide la ce activități să participe; 5. alfabetizarea grupurilor sociale defavorizate; 6. asigurarea cadrului de exersare și cultivare a diferitelor înclinații, aptitudini, capacități. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Cultivarea dragostei față de artă asigurând extinderea și completarea orizontului cultural-artistic; 2. Dezvoltarea potențialului creativ individual al copiilor și elevilor; 3. Identificarea elevilor supradotați în domeniul unei anumite arte și pregătirea acestora pentru posibila însușire a programelor educaționale de învățământ profesional secundar și superior corespunzător profilului; 4. Formarea unui consumator alfabetizat al artei, capabil să perceapă și să reflecte critic arta; 5. Formarea și dezvoltarea la elevi a calităților personale care ar asigura interacțiunea, respectarea și valorificarea patrimoniului cultural național și universal; 6. Educarea unei personalități autonome, creative și apte de a lua decizii și a se adapta profesional, corespunzător calităților sale profesionale într-o lume în continuă schimbare; 7. Creșterea atractivității/ statutului profesiilor din domeniul artistic și cultural; 8. Asigurarea calității și continuității în implementarea programelor pre-profesionale, care sunt condițiile de bază pentru funcționarea sistemului de educație extrașcolară de profil; 9. Crearea unui mediu educațional modern care să îmbunătățească

		dezvoltarea creativă și realizarea de sine a individului, nivelul cultural al populației țării. 10. Petrecerea organizata a timpului liber;
Înscrierea beneficiarilor: (oferte gratuite/ taxe de studii)	În funcție de specificul activității, fiecare Instituție își elaborează propriul regulament de funcționare, coordonat cu organul local de specialitate în domeniul învățământului. În regulamentul de funcționare al instituțiilor de învățământ extrașcolar se va specifica în mod explicit nomenclatorul serviciilor educaționale oferite gratuit beneficiarilor. Instituțiile de învățământ extrașcolar publice pot presta servicii educaționale contra plată doar suplimentar la cele prevăzute în nomenclatorul serviciilor educaționale oferite gratuit, conform legislației în vigoare.	Taxa se aprobă de către APL, în conformitate cu legislația în vigoare (20% din cheltuielile totale pentru anul precedent). Taxa pentru studii la <i>grupele pregătitoare</i> și la alte specialități care nu sunt incluse în Planul de învățământ: <i>canto, cor, dans sportiv/modern etc.</i> , va fi calculată și aprobată de Autoritatea Publică Locală, reieșind din numărul de până la 5-6 ore săptămânale pentru un elev, conform legislației în vigoare.
Accesul la activitățile oferite de instituțiile publice de învățământ extrașcolar	Accesul la activitățile oferite de instituțiile de învățământ extrașcolar publice, este liber pentru solicitanți în funcție de profilul cercului și de competențele care urmează să fie formate cu respectarea principiului nediscriminării. Înscrierea în cercuri se face benevol, în baza unei fișe cu date despre copil; Numărul de grupe și numărul de copii/ tineri în fiecare grupă sunt propuse în fiecare an, de conducerea instituției, în baza ofertei educaționale a instituției, de solicitările beneficiarilor, precum și de alte criterii stabilite de propriul Regulament, sunt avizate de Consiliul de administrație și aprobate de organul local de specialitate în domeniul învățământului; La necesitate, în funcție de specificul cercului, pentru înscrierea	Admiterea elevilor în instituțiile de învățământ extrașcolar de profil artistic se face numai în urma unei selecții, prin: testarea aptitudinilor specifice; examene de diferență; probele de aptitudini conform metodologiei privind admiterea în învățământul complementar de artă. Admiterea în anul I de studiu constă în probe de aptitudini specifice astfel: <u>Muzică:</u> <i>aur muzical - reproducerea prin intonare după aur a unor sunete executate vocal; simț ritmic - reproducerea prin bătăi din palme a unui fragment ritmic dat; muzicalitate - memorie muzicală, reprezentând reproducerea din memorie a unui fragment muzical, dar și intonarea unui fragment muzical pregătit de candidat.</i> <u>Arte vizuale:</u> <i>probă de percepție vizuală, probă de creativitate.</i>

	copilului/tânărului e necesar avizul medicului de familie privind starea sănătății solicitantului;	<u>Arta coregrafică</u> : examene medical – probă eliminatorie, aptitudini fizice: conformitate, deschidere, săritură, elasticitate, motricitate, simț ritmic. <u>Arta dramatică</u> : probă de dicție, probă de aptitudini artistice specifice.
Vârsta beneficiarilor	Accesul la activitățile oferite de instituțiile de învățământ extrașcolar publice, conform Nomenclatorului de servicii educaționale gratuite aprobat de Guvern, este liber pentru toți solicitanții cu vârsta cuprinsă între 5 și 21 de ani, cu respectarea principiului nediscriminării, (<i>Codului educației al Republicii Moldova</i>).	<i>Sistemul învățământului extrașcolar de profil artistic este structurat pe 3 niveluri:</i> Nivelul O – învățământul preșcolar, preconizat copiilor între vârstele 5-7 ani (grupa pregătitoare); Nivelul I- învățământul primar, clasele I-IV, profil Muzică, cu durata de studiilor 1-8 ani; Nivelul II- învățământul gimnazial etc.
Componența numerică a grupelor	Este determinată de profilul de activitate, vârsta beneficiarilor, gradul de complexitate a curricula, condițiile de activitate, spațiul și utilajul disponibil și poate varia de la 10-15 persoane, în cele corale acesta nu e mai mic de 25; În funcție de specificul cercului, pot fi constituite grupe mici din minimum 4 participanți (karting, canoe, ansamblul vocal-instrumental, soliști, escaladare, telegrafie, modelism etc.);	<i>Variază în dependență de profil.</i> Cor-12-18 elevi. Discipline muzical-teoretice – 8-10 elevi; În instituțiile mici, cu un număr mai mic de 100 de elevi (6-8 elevi). Arte vizuale -10-12 elevi (pentru localitățile rurale 6-8 elevi) ; Arte coregrafice -10-12 elevi; Arta dramatică 10-12 elevi (pentru localitățile rurale 6-8 elevi). Ansambluri vocal-instrumental – de la 2 elevi, care obțin reușită înaltă la profilul de specialitate.
Durata studiilor	În dependență de obiectivele vizate, Programele pot fi de lungă durată (mai mult de un an), sau de scurtă durată (1-12 luni), cât și alte forme de activități cu o durată de până la o lună (seminare, sesiunii de informare, master clas etc.)	Durata studiilor este determinată conform profilului, în baza planurilor de studii aprobate.
Oferta educațională. Organizarea procesului educațional.	Activitatea extrașcolară se realizează pe grupuri de interese de un singur profil sau integrate, în baza planului de învățământ aprobat de organul local de specialitate în domeniul învățământului. Componența grupurilor variază în dependență de profil.	<u>Specialitățile principale care pot fi studiate:</u> <ul style="list-style-type: none"> ▪ instrumente cu clape: pian; ▪ instrumente cu corzi: vioară, violă, violoncel, contrabas, chitară clasică; ▪ instrumente aerofone: flaut, clarinet, trompetă, corn, trombon, saxofon, oboi, tubă;

		<ul style="list-style-type: none"> ▪ instrumente populare: țambal, acordeon, nai, fluiet, cobză; ▪ instrumente de percuție: xilofon, vibrofon, baterie; ▪ arte vizuale: desen, pictură, sculptură, arta decorativ-aplicativă etc; ▪ arta coregrafică: dans clasic, dans popular; dans sportiv; ▪ artă dramatică: arta actorului. <p>Componenta grupurilor variază în dependență de profil.</p> <p>Organizarea procesului educațional în baza planului de învățământ aprobate de către MECC. Procesul instructiv-educativ se realizează prin lecții individuale, de grup, lecții practice de toamnă-primăvară (pentru arte vizuale), cât și prin evoluarea elevilor în colective artistice, coregrafice, teatrale, expoziții etc.</p>
Evaluarea rezultatelor	<p>Evaluarea în Centrele de creație reprezintă un ansamblu de acțiuni sistemice, prin care se analizează și se apreciază activitatea copiilor și tinerilor.</p> <p>Evaluarea activității copiilor poate fi realizată în baza unui portofoliu individual, care cuprinde: lucrări, diplome, certificate și inscripții obținute pe perioada frecventării activității extrașcolare;</p> <p>Instituția de comun cu alți parteneri poate stimula activitățile de performanță ale copiilor și tinerilor la nivel local, național și internațional prin alocarea unor premii, din partea consiliului reprezentativ al părinților, agenților economici, fundațiilor științifice și culturale, comunității locale etc.</p>	<p>Evaluarea rezultatelor învățării este obligatorie și se realizează prin:</p> <ul style="list-style-type: none"> • colocvii/ colocvii tehnice; • examene de promovare; • examene de absolvire. • Examene de competență. <p>Se propune trecerea la evaluarea în bază de calificative.</p>
Finalitățile studiilor/ certificarea	<p>Certificarea studiilor nu este asigurată și obligatorie.</p>	<p>Certificarea studiilor este asigurată. Odată cu absolvirea instituției, elevii primesc certificatul de absolvire, unde este notată reușita obținută la disciplinele studiate. În baza actului</p>

		de absolvire, elevii pot fi înmatriculați la studii în instituțiile de învățământ general (cu profil arte), instituțiile medii de specialitate sau superioare de profil, cu condiția respectării cadrului normativ în vigoare, ce vizează învățământul general.
Funcții didactice	Corepetitori, conducător de cerc, dirijor, maestru de cor, maestru de balet, maestru de concert, regizor, acompaniator, conducător artistic, psiholog, metodist, etc.	Profesori și corepetitori, dirijor, maestru de cor, maestru de balet, maestru de concert, regizor, acompaniator, conducător artistic, psiholog, metodist, etc.

✚ Domeniul ȘTIINȚĂ. TEHNICĂ. TEHNOLOGII include următoarele profiluri:

- **Matematică și științe** – este format din domenii de conținut, precum: matematică, științe și tehnologii (informatică, chimie, astronomie etc). Activitățile de instruire nonformală pe aceste domenii se realizează în cadrul grupelor pe interese, în cercuri de fizică, chimie, astronomie, matematică, tehnologii informaționale etc.
- **Științe ecologo-biologice** – include domenii de conținut, precum: științe ale naturii, ecologie, biologie, chimie, geografie etc. Activitățile se desfășoară în baza cluburilor/cercurilor tinerilor naturaliști, tinerilor ecologi, tinerilor biologi, chimiști, asociațiilor care studiază natura.
- **Științe tehnice** – include activități care se desfășoară în cadrul cercurilor de creație tehnică: aviomodelare, navomodelare, automodelare, radioelectronică, carting, cinema, foto, video etc.
- **Tehnologii informaționale și comunicaționale** – include activități de utilizare a calculatoarelor și a sistemelor TIC, de programare și modelare a sistemelor TIC etc.
- **Modelarea artistică; Colaje decoratiuni; Arta culinară și sănătatea; Reciclarea creativă; Meșteșuguri populare etc.** – includ activități de modelare, culinarie, croșetărie, broderie, olărit etc.

Domeniul Știință. Tehnică. Tehnologii corelează cu următoarele competențe-cheie privind învățarea pe parcursul întregii vieți (Bruxelles, 2018):

- competențe de alfabetizare;
- competențe în domeniul științei, tehnologiei, ingineriei și matematicii;
- competențe digitale.

Ca și în cazul altor domenii, *competențele-cheie* respective generează *competențele generale ale domeniului*, care, la rândul său, generează *competențe specifice profilurilor* din domeniul Știință. Tehnică. Tehnologii (a se vedea Curriculum de bază: competențe pentru educația și învățământul extrașcolar).

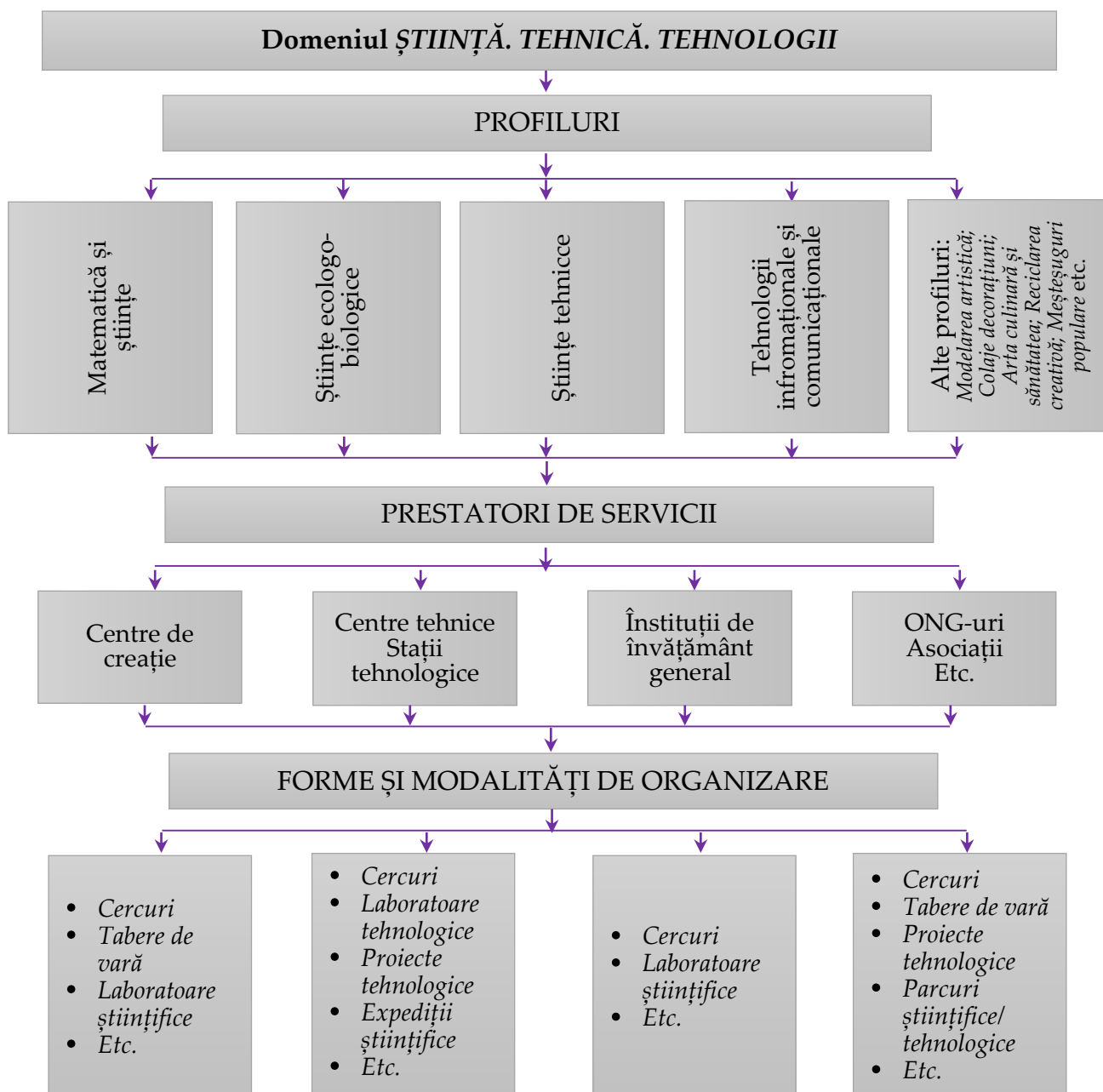

Fig.2.7. Structura domeniului Știință. Tehnică. Tehnologii în raport cu profilurile și formele de organizare a educației extrașcolare (nonformale)

Misiunea și valențele domeniului Știință. Tehnică. Tehnologii sunt realizate de: centre de creație, stații ale tinerilor tehnicieni; laboratoare; instituții de învățământ general și de profil etc.).

Profilul beneficiarilor care preferă activități în domeniul Știință. Tehnică. Tehnologii:

- educabili cu gândire științifică;
- educabili cu abilități constructive, tehnice, tehnologice sau care vor să se dezvolte;
- educabili care manifestă interes pentru acest domeniu.

Profilul cadrelor didactice care activează (sau pot activa) în cadrul **domeniului Știință. Tehnică. Tehnologii:**

- cadre didactice cu studii superioare în profilurile domeniului dat;
- cadre-experimentatori, entuziaști cu abilități în domeniul respectiv.

Funcționarea profilurilor respective din cadrul domeniului *Știință. Tehnică. Tehnologii* este mai puțin reglementată și gestionată.

Finalități: *orientare spre profesiile respective; realizarea intereselor proprii; utilizarea timpului liber* etc.

La finele studiilor nu se eliberează certificate. Totodată, la solicitare, pot fi eliberate certificate de participare.

Instituțiile ce prestează servicii în acest domeniu activează în baza licenței sau altui document permisiv.

Domeniul SPORT, TURISM și AGREMENT include următoarele profiluri:

- **Sport recreativ** – sport pentru toți, care include domenii de conținut, precum: tenis de masă, fotbal, volei, baschet, badminton, șah etc. Activitățile se desfășoară în scop recreativ, în baza grupelor de fortificare a sănătății și de pregătire inițială, grupelor de pregătire prin antrenamente.
- **Sport aplicativ** – forme de exerciții cu caracter sportiv-aplicativ care includ: trasee aplicative/ jocuri aplicative; elemente din turismul sportiv/ pedestru; sporturi aplicative; salvatori etc., în scopul de a spori nivelul capacităților funcționale ale corpului uman, coordonarea motrică, asigurând adaptarea eficientă la diverși factori cotidieni.
- **Sport adaptiv** – sport pentru persoane cu deficiențe locomotorii/ auditive/ vizuale; recuperare și refacere.
- **Turismul** include toate formele de sporturi aplicative care asigură parcursul formării competențelor general-umane.
- **Sport de performanță/ pregătire sportivă** – urmărește scopul de a atinge cel mai înalt nivel posibil de pregătire sportivă (pregătire tehnico-tactică, fizică și intelectuală) specific unei probe de sport pentru obținerea celor mai înalte rezultate posibile în activitatea competițională de diferit nivel.

Domeniul *Sport, Turism și Agreement* corelează cu următoarele competențe-cheie privind învățarea pe parcursul întregii vieți (Bruxelles, 2018):

- competențe de alfabetizare;
- competențe personale, sociale și de a învăța să înveți (*parțial*).

De menționat că *competențele generale* pentru domeniul *Sport, Turism și Agreement*, dar și *competențele specifice profilurilor respective*, se deduc din valențele și particularitățile acestui domeniu (*a se vedea* Compartimentul 3).

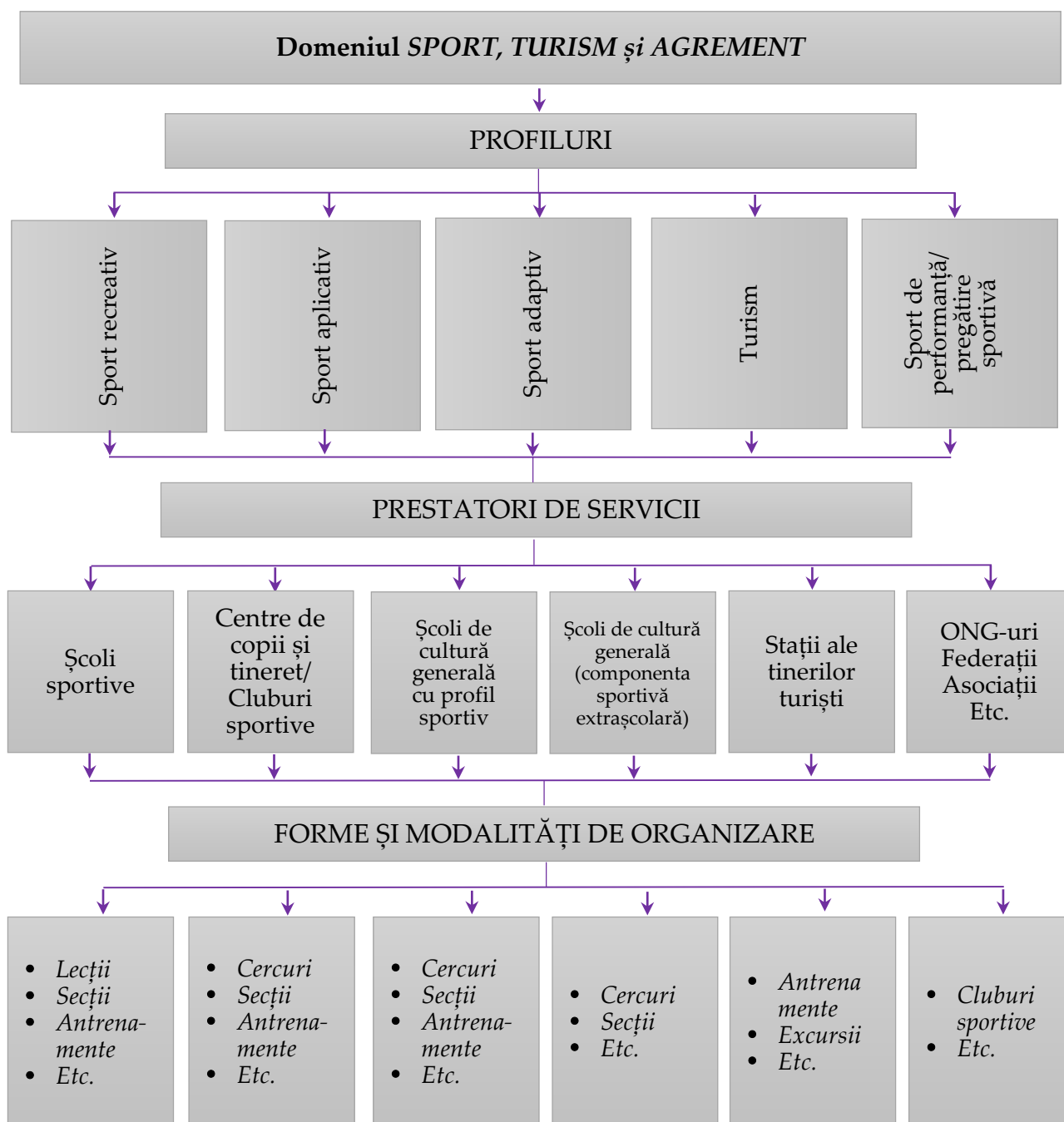
Misiunea domeniului Sport, Turism și Agreement este realizată de: școli sportive, cluburi sportive; federații; asociații sportive; instituții de învățământ general (componenta extrașcolară) etc.

Profilul beneficiarilor care preferă activități în cadrul **domeniului Sport, Turism și Agrement:**

- educabili cu abilități fizice și atitudini spre una sau altă activitate sportivă sau de agrement;
- educabili care vor să-și îmbunătățească sănătatea;
- educabili ce manifestă interes pentru sport etc.

Profilul cadrelor didactice/ antrenorilor care activează (sau pot activa) în cadrul **domeniului Sport, Turism și Agrement:**

- cadre didactice cu studii superioare în domeniul sportului, pedagogiei sportului;
- antrenori cu studii respective;
- alte persoane abilitate.

Fig.2.8. Structura domeniului Sport, Turism și Agrement în raport cu profilurile și formele de organizare a educației extrașcolare

Finalități: orientare spre profesii din domeniul sportului, turismului; orientare spre sportul de performanță; realizarea aptitudinilor și intereselor proprii; petrecerea timpului liber.

La finele studiilor în cadrul școlilor sportive pot fi eliberate certificate de absolvire/ de participare.*

Școlile sportive activează în baza acreditării Programelor, alte structuri – în bază de licență.

În Tabelul 2.3 sunt prezentate concretizări și completări ale caracteristicilor educației și învățământului extrașcolar pentru domeniul Sport, Turism și Agrement.

Tabelul 2.3. Aspecte comune și diferențele atestate în activitatea Cercuri sportive în instituții de învățământ general, Centrelor de copii și tineret ce prestează educație/ instruire sportivă (și altor structuri cu funcții similare) și a Școlilor Sportive, conform referințelor enunțate

Domenii de referință	Cercuri/ secții sportive în instituții de învățământ general	Centre de copii și tineret	Școli sportive/ Centre sportive de pregătire
Obiectivele educației sportive extrașcolare	<ul style="list-style-type: none"> formarea/ dezvoltarea/ extinderea competențelor specifice disciplinei educație fizică; satisfacerea nevoilor individuale de mișcare, îmbunătățirea capacităților psihomotrice și fizice; formarea unei culturi a stilului de viață sănătos și sigur, promovarea sănătății; adaptarea elevilor la viața cotidiană, socializarea elevilor prin activitățile competiționale; identificarea și sprijinul elevilor dotați, orientarea către practicarea sporturilor de performanță. 	<ul style="list-style-type: none"> extinderea competențelor specifice disciplinei educație fizică școlare, motivarea pentru practicarea sistematică a culturii fizice și sportului; formarea deprinderilor unui stil de viață sănătos prin practicarea sistemică a educației fizice și sportului, inițierea cunoștințelor specifice de acordare a primului ajutor; dezvoltare capacităților psihomotrice în concordanță cu vârsta participanților și dezvoltarea intelectuală, educație spirituală și morală; însușirea elementelor de bază și specifice 	<ul style="list-style-type: none"> formarea unui stil de viață sănătos, educarea pentru practicarea sistematică a educației fizice și sportului, eliminarea deficiențelor în dezvoltarea fizică; formarea unui interes durabil, motivație pentru practicarea probei de sport, autodeterminare profesională; educarea calităților morale, etice și volitive; dezvoltarea fizică generală și specifică probei de sport (rezistență, viteză, viteză, forță și capacități de coordonare) adaptarea organismului la

* De menționat că certificatele obținute în cadrul participării în diferite activități extrașcolare (nonformale), indiferent de domeniu și profil, certifică un nivel de abilități ale educabililor, chiar dacă au valențe diferite și pot fi luate în considerare în procesul de admitere la studii în cadrul următoarelor cicluri de învățământ.

		<p>probei de sport practicate;</p> <ul style="list-style-type: none"> • adaptarea/ implicarea participanților în activitățile competiționale, implicarea activă în organizarea evenimentelor sportive de masă, voluntariat; • satisfacerea intereselor individuale ale participanților, orientare către sportul de performanță și autoderminare profesională. 	<p>eforturi competiționale, necesare în obținerea performanțelor sportive;</p> <ul style="list-style-type: none"> • însușirea/ perfecționarea continuă a bazelor tehnicii, tacticii și competiționale în ramura de sport aleasă; • realizarea succesului sportiv la nivel național și internațional în conformitate cu abilitățile individuale/ sau de echipă; • pregătire și promovarea sportivilor în loturile naționale ale Republicii Moldova.
<p>Înscrierea beneficiarilor: (oferte gratuite/ taxe de studii)</p>	<p>Activitățile extrașcolare sportive în instituțiile de învățământ general sunt organizate în conformitate cu Planul-Cadru pentru învățământ primar, gimnazial și liceal aprobat prin ordinul MECC.</p> <p>Grupele sunt formate în baza cererilor elevilor. Înscrierea la un cerc sportiv de face de către părinți la începutul anului de studii, nu se percep taxe la înscriere, un elev poate fi înscris la mai multe cercuri sportive.</p>	<p>În regulamentul de funcționare instituțiilor de învățământ extrașcolar se va specifica în mod explicit nomenclatorul serviciilor educaționale oferite gratuit beneficiarilor. Instituțiile de învățământ extrașcolar publice pot presta servicii educaționale contra plată doar suplimentar la cele prevăzute în nomenclatorul serviciilor educaționale oferite gratuit, conform legislației în vigoare.</p>	<p>Înscrierea copiilor în școli sportive, centre specializate de pregătire se realizează în baza cererilor părinților, certificatului medical și rezultatele sportive. Serviciile instruire/pregătire sunt oferite gratuit</p>

		Înscrierea copiilor în școli sportive, centre specializate de pregătire se realizează în baza cererilor părinților, certificatului medical	
Accesul la activitățile oferite de instituțiile publice de învățământ extrașcolar	Grupele vor fi constituite în baza cererilor elevilor, din cel puțin 15 elevi (din aceeași clasă sau din clase diferite) doar din instituția de învățământ	Accesul la activitățile oferite de Centre pentru copii și tineret este liber cu respectarea principiului nediscriminării. Înscrierea în cercuri se face benevol, în baza unei fișe cu date despre copil. În baza ofertei educaționale a instituției, de solicitările beneficiarilor, precum și de alte criterii stabilite de propriul Regulament se vor forma grupe de instruire. Pentru înscrierea copilului/tânărului e necesar avizul medicului de familie privind starea sănătății solicitantului;	La etapa începători, școlile sportive asigură înmatricularea copiilor dotați pentru a practica sportul; La etapa avansați se înmatriculează sportivii care au o stare de sănătate bună și care au frecventat cel puțin 2 ani etapa începători, cu condiția îndeplinirii programului de pregătire fizică generală și specială; Grupele de măiestrie sportivă și măiestrie sportivă superioară se completează din membrii lotului național.
Vârsta beneficiarilor	Participarea la activitățile cercurilor sportive sunt admiși elevi corespunzătoare ciclurilor de învățământ general	Accesul la activitățile oferite de instituțiile de învățământ extrașcolar publice este liber pentru toți solicitanții cu vârsta cuprinsă între 5 și 21 de ani	Vârsta minimă de înmatriculare în grupe - conform Regulamentul de organizare și funcționare a școlilor sportive (specific probei de sport)
	Vârsta minimă de înmatriculare în grupe - conform Regulamentul sanitar privind instituțiile de învățământ complementar (extrașcolar) HG nr.1204 din 23.12.2010		
Componenta numerică a grupelor	Grupele vor fi constituite în baza cererilor elevilor, din cel puțin 15 elevi (din	Este determinată de profilul de activitate, vârsta beneficiarilor,	<i>Variază în dependență de etapă, anul de instruire și proba de sport practică</i>

	aceeași clasă sau din clase diferite)	gradul de complexitate a curricula, condițiile de activitate, spațiul și utilajul disponibil și poate varia de la 12-15 persoane.	<ul style="list-style-type: none"> • Pregătire și asanare – 16 – 20 sportivi • Începători 1 - 12 / 16/ 14 sportivi • Începători 2 - 11 / 14/ 14 sportivi • Avansați 1 - 10 / 12/ 12 sportivi • Avansați 2 - 9 / 12/ 11 sportivi • Avansați 3 - 8 / 12/ 10 sportivi • Avansați 4 - 7 / 10/ 9 sportivi • Avansați 5 - 6 / 8/ 8 sportivi • Măiestrie sportivă 1 - 5 / 8/ 6 sportivi • Măiestrie sportivă 2 - 4 / 8/ 5 sportivi • Măiestrie sportivă 1 - 3 / 8/ 4 sportivi • Măiestrie sportivă superioară - 2 / 8/ 2 sportivi
Durata studiilor	Elevii pot participa la procesul de educație/ instruire (cercuri sportive) până la absolvirea instituției de învățământ.	În dependență de obiectivele vizate, Programele pot fi structurate pe 3 niveluri: <ol style="list-style-type: none"> 1. Nivelul începători 1-2 ani 2. Nivelul de bază 3-4 ani 3. Nivelul independent 1< 	Durata studiilor este determinată conform profilului, în baza planurilor de studii aprobate. <i>Sistemul învățământului extrașcolar în școlile sportive este structurat pe 5 etape:</i> <ul style="list-style-type: none"> • Pregătire și asanare - nelimitat • Etapa începători - 2 ani; • Etapa avansați - 5 ani; • Etapa măiestrie sportivă - 3 ani; • Etapa măiestrie sportivă superioară - < ani

Organizarea procesului educațional/ Oferta educațională	<p>Activitatea sportivă extrașcolară în instituții de învățământ general este reglementată/ de curriculum disciplinar. Sarcina didactică săptămânală pentru o grupă de elevi este de 4 ore academice. Se organizează pe 3 direcții:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Extinderea conținutului curricular;</i> • <i>Extinderea unui modul;</i> • <i>Educație pentru sănătate.</i> 	<p>Activitatea extrașcolară se realizează pe grupuri de interese de un singur profil sau integrate, în baza planului de învățământ aprobat de organul local de specialitate în domeniul învățământului;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Nivelul începători 2/ 4 ore (2 ședințe săptămână) 2. Nivelul de bază 6/ 8 ore (2 - 3 ședințe săptămână) 3. Nivelul independent/ avansați - 9/ 12 ore (3 - 4 ședințe săptămână) 	<p>Activitatea de instruire/ pregătire în școlile sportive se realizează în regim de</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pregătire și asanare – 6 ore săptămână; • Începători 1 – 9 ore săptămână; • Începători 2 – 9 ore săptămână; • Avansați 1 – 10 ore săptămână; • Avansați 2 – 12 ore săptămână; • Avansați 3 – 14 ore săptămână; • Avansați 4 – 16 ore săptămână; • Avansați 5 – 18 ore săptămână; • Măiestrie sportivă 1 – 20 ore săptămână; • Măiestrie sportivă 2 – 24 ore săptămână; • Măiestrie sportivă 1 – 27 ore săptămână; • Măiestrie sportivă superioară – 36 ore săptămână.
		<p>Oferte educaționale: Sporturi ciclice; Jocuri individuale; Jocuri sportive colective; Sporturi de luptă; Sporturi cu caracter de forță-viteză; Sporturi cu complexitate coordinativă; Probe tehnice-sportive; Turism.</p>	
Evaluarea rezultatelor	<p>Nu este obligatorie Se propune trecerea la evaluarea în bază de calificative.</p>	<p>Evaluarea în instituția de învățământ extrașcolară reprezintă un ansamblu de acțiuni sistemice, prin care se analizează și se apreciază activitatea copiilor și tinerilor. Instituția de comun cu alți parteneri vor stimula activitățile de</p>	<p>Evaluarea rezultatelor învățării este obligatorie și se realizează prin:</p> <ul style="list-style-type: none"> • frecvența la activitățile de instruire/ antrenament; • pregătirii fizice; • pregătirea specifică probei de sport.

		<p>performanță ale copiilor și tinerilor la nivel local, național și internațional prin participarea la competițiile sportive/ festivaluri etc.</p> <p>Se propune trecerea la evaluarea în bază de calificative.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • rezultatele competiționale/ categoriile sportive.
Finalitățile studiilor/ certificarea	Certificarea studiilor nu este asigurată și obligatorie.	Certificarea studiilor nu este asigurată și obligatorie.	Certificarea studiilor nu este asigurată. În dependență de performanțe sportive vor fi facilitați la înmatricularea în instituțiile medii de specialitate sau superioare de profil, cu condiția respectării cadrului normativ în vigoare.

3. REFERINȚE ALE CURRICULUMULUI PENTRU EDUCAȚIA ȘI ÎNVĂȚĂMÂNTUL EXTRAȘCOLAR

3.1. Curriculumul pentru educația și învățământul extrașcolar – componentă a Curriculumului Național

Curriculumul pentru educația și învățământul extrașcolar, pe de o parte, reprezintă o expresie a teoriei generale a curriculumului, validată de comunitatea științifică; pe de altă parte, preia unele caracteristici dictate de specificul și particularitățile educației și învățământului extrașcolar:

- Diversitatea finalităților/ caracter deschis al finalităților.
- Diversitatea abordărilor și formelor de organizare.
- Axarea puternică pe cel ce învață; principiile educației individualizate și diferențiate sunt dominante.
- Nivelul înalt de motivație pentru educația și învățământul extrașcolar.
- Orientarea dominantă la proces și construirea de noi cunoștințe, noi experiențe.
- Centrarea pe probleme cotidiene.
- Orientarea spre o evaluare formativă, autoevaluare etc.

Așadar, contextul demersului conceptual al curriculumului, dar și particularitățile respective ale educației și învățământului extrașcolar generează un sistem (subsistem) curricular relevant cadrului nonformal al acestui proces. Totodată, în vederea realizării continuității între curriculumul formal și cel nonformal, se acceptă abordarea holistică/ sistemică a curriculumului pentru educația și învățământul extrașcolar (*a se vedea* Fig. 3.1.).

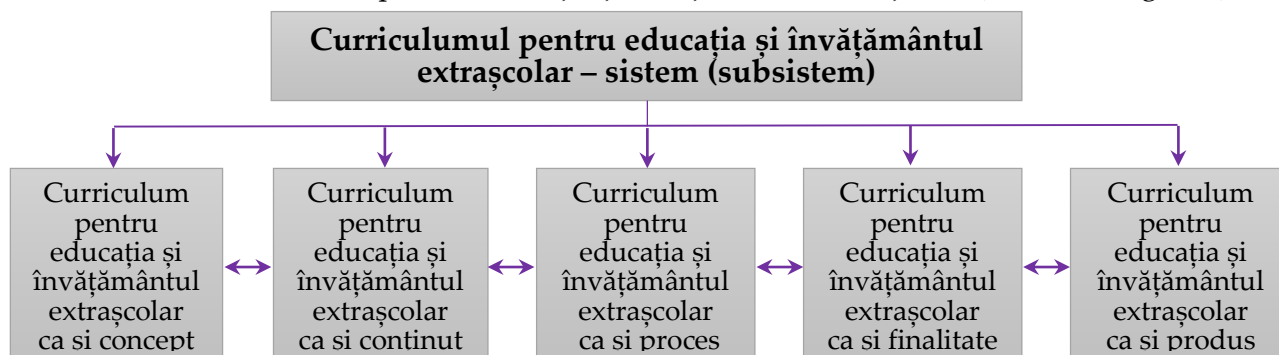

Fig.3.1. Curriculumul pentru educația și învățământul extrașcolar ca și sistem (subsistem)

Curriculumul pentru educația și învățământul extrașcolar – concept

Conceptul curriculumului nonformal se axează pe afirmarea rolului prioritar al finalităților educației extrașcolare. În funcție de finalități, concepute în termeni de competențe, se proiectează și celelalte componente ale modelului curricular: *forme, strategii și metode, activități educaționale, conținuturi, instrumente de evaluare.*

Așadar, *curriculumul pentru educația și învățământul extrașcolar* înseamnă toate experiențele acumulate, planificate și furnizate elevilor în instituții și în alte structuri ce prestează servicii de educație și învățământ extrașcolar spre a satisface interesele, nevoile, oportunitățile, aptitudinile proprii, în raport cu finalitățile și performanțele așteptate.

Din perspectiva *Cadrului de referință al Curriculumului Național*, dar și din perspectiva evoluției educației nonformale pe plan european, curriculumul pentru educația și învățământul extrașcolar poate fi conceput în baza interconexiunii diferitor concepte curriculare (*curriculumul centrat pe elev, curriculumul centrat pe competențe, curriculumul centrat pe contextul/situații educative* etc.) și a diferitor teorii ale învățării: *constructivism, behaviorism* etc. (a se vedea Compartimentul 2).

Totodată, curriculumul pentru educația și învățământul extrașcolar se va axa pe interconexiunea abordărilor psihocentrice și sociocentrice ale educației, pe asigurarea corelației sociale, psihologice și pedagogice a elementelor curriculare la nivel de subsistem și sistem, pe asigurarea comunicării eficiente între cadrele didactice și educabili.

Curriculumul pentru educația și învățământul extrașcolar, alături de funcțiile sale de bază (*proiectarea, reglarea, motivarea* etc.), va realiza și funcțiile specifice educației și învățământului extrașcolar:

- funcția de recuperare a lacunelor;
- funcția de complementare a activităților educaționale formale;
- funcția de extindere a educației formale;
- funcția de opoziționare a educației formale.

Un alt aspect care determină specificul conceptului de curriculum pentru educația și învățământul extrașcolar este legat de:

1. Abordarea educației pe parcursul întregii vieți, educația nonformală fiind și o modalitate de realizare a acestui proces.
2. Sistemul de competențe-cheie, aprobat de Consiliul Europei la Bruxelles din 22 mai 2018.

Primul aspect vizează un curriculum flexibil, contextual și longitudinal.

Al doilea aspect orientează curriculumul pentru educația și învățământului extrașcolar la formarea graduală și pe etape a unui anumit tip de competențe.

Așadar, *Concepția curriculumului pentru educația și învățământului extrașcolar* se axează/centrează pe educabil și reflectă următoarele demersuri fundamentale:

- ✓ *Focusarea pe formarea de competențe și orientări valorice* care va permite elevilor să-și valorifice interesele, aptitudinile, oportunitățile proprii într-un mod activ și nonformal.
- ✓ *Corelarea componentelor curriculumului pentru educația și învățământului extrașcolar* în raport cu: abordarea psihocentrică și sociocentrică; domeniul și profilul educației extrașcolare (nonformale); funcțiile specifice educației extrașcolare; profilul elevilor și aptitudinile acestora către unul sau alt tip de activitate.

Curriculumul pentru educația și învățământul extrașcolar – conținut

Conținutul pentru educația și învățământul extrașcolar în abordarea curriculară se prezintă din trei perspective:

- patrimoniul cultural și experiența socială;
- tipuri de activitate umană și, în primul rând, educațională;
- sistemul științelor contemporane, sistemul artelor.

În acest context, *curriculumul pentru educația și învățământul extrașcolar – conținut* se va axa pe următoarele domenii: *Cultură și Societate; Arte; Știință. Tehnică. Tehnologii și Sport, Turism și Agrement.*

Fiecare dintre aceste domenii conturează un cadru conținutal specific, reflectat în sistemul profilurilor de activitate respective. Prin domenii de activitate ale curriculumului pentru educația extrașcolară elevilor li se oferă un sistem de informații, acțiuni care, pe baza unor criterii logico-științifice și psihopedagogice, sunt selectate din valorile culturale ale omenirii (*științifice, tehnice, etice, estetice* etc.).

Așadar, putem defini conținutul educației extrașcolare ca fiind "ansamblul structurat de valori din toate domeniile științei, culturii, artei, tehnicii, practicii, sedimentate în societate, care la un moment dat devine punct de reper în proiectarea și realizarea educației" [10].

Stabilirea conținuturilor pentru educația și învățământul extrașcolar trebuie abordată în contextul surselor selectării acestora și raportate la domeniile de educație și învățământ extrașcolar.

În acest sens, indicăm o clasificare dinamică a surselor de selectare a conținuturilor pentru educația și învățământul extrașcolar:

- *reînnoirea valorilor educației, culturii și civilizației umane;*
- *evoluția științelor exacte:* mutații și revoluții epistemologice, transferuri metodologice și interdisciplinare, discipline de graniță și combinații inedite de discipline, accelerarea ritmului dezvoltării, generalizarea folosirii tehnicii informaticii în învățământ și cercetare etc.;
- *evoluția tehnologiei:* impactul excepțional, în primul rând al informatizării asupra producției industriale (robotizate) și agricole (tehnologii performante), asupra urbanizării (noile concepte urbane postmoderne), asupra vieții familiale, stilurilor de viață și bugetelor familiilor;
- *evoluția lumii muncii:* tendința de generalizare a informatizării pieței muncii, migrarea forței de muncă spre sectorul terțial (servicii) și cuaternal (sectorul informațional);
- *evoluția științelor sociale și umanistice:* rolul sporit pe care ar trebui să-l aibă în formarea atitudinilor (responsabilitate, solidaritate, patriotism etc.), a capacităților (spirit critic, autonomie intelectuală sau capacitate de autoînvățare, inventivitate etc.), subliniind importanța vieții spirituale și a educației pentru valori;
- *evoluția culturii (umaniste – n.n.) și a artei:* participarea democratică la viața comunitară, noi curente, formarea unei atitudini critice în domeniul vieții culturale – literatură, pictură, muzică, cinematografie etc.;
- *evoluția în domeniul sportului și al turismului:* promovarea cunoașterii și apropierii popoarelor, cultivarea spiritului olimpic, dezvoltarea turismului ecologic și protejarea patrimoniului comun;
- *impactul sporit al viitorului asupra prezentului:* introducerea unor exerciții prospective, cultivarea responsabilității față de propriul destin și planificarea viitorului;
- *aspirațiile tineretului:* școala trebuie să vină în întâmpinare intereselor și opțiunilor prezente și viitoare ale generațiilor în formare, punând accentul pe cultivarea valorilor etice, nevoii de viață democratică, dorinței de a comunica și de a cunoaște lumea, de a participa în mod efectiv la procesele de luare a deciziilor;

- **importanța crescândă a mijloacelor de informare în masă:** avantaje aduse prin generalizarea unor magistrale informaționale – televiziunea prin cablu și satelit, presa scrisă, Internetul (Învățământ Deschis la Distanță), precum și pericole legate de controlul și manipularea informației, probleme vizate de educația cu privire la mass-media;
- **achizițiile cercetării pedagogice:** societatea contemporană, marcată de dinamism, complexitate, interdependentă și globalizare, impune standarde înalte privind selecționarea și organizarea conținuturilor și a învățării inter- și transdisciplinare: modularitate, indicatori de relevanță a conținuturilor, învățare permanentă, evaluare formativă, noi moduri de formare inițială și continuă a formatorilor;
- **problematica lumii contemporane:** caracterizată prin universalitate, globalitate, interdependentă, caracter prioritar, urgență și gravitate, impune anumite conținuturi legate de noile educații – educația pentru viață democratică, educația ecologică, educația pentru viața de familie în societatea viitorului, educația pentru schimbare, educația adulților, educația pentru viața comunitară etc. [28].

În ceea ce privește principiile de organizare a conținuturilor, nici acestea nu au fost trecute cu vederea în cadrul teoriei aferente problematicii pe care o abordăm. Totuși, cele mai importante par a fi:

- *principiul etapizării* (adică, segmentarea materiei în mai multe părți, de regulă, relativ ample);
- *principiul delimitării* (fiecare dintre părțile trasate trebuie să reprezinte o unitate cât se poate de încheată de idei și concepte);
- *principiul complexității progresive;*
- *principiul legăturii dintre informația nouă și cea veche*, dintre achizițiile recente și cele deja sedimentate;
- *principiul coordonării* (stabilirea legăturii dintre diversele tipuri de activități, informații etc., pe de o parte, și dintre obiectele educației extrașcolare (nonformale) și societate, pe de altă parte);
- *principiul relevanței conținuturilor;*
- *principiul valorii educaționale* (constând în „specializarea” organizării conținutului în funcție de obiectivele educaționale, de metodele utilizate de profesor în demersul său, de mijloacele educației etc.) [15, p.231-232].

Examinând aceste principii, devine evidentă abordarea în care diversele componente ale educației și învățământului extrașcolar influențează acțiunea complexă de organizare și funcționare a conținuturilor respective.

Perspectiva curriculară asigură, pe de o parte, *restrângerea prin aprofundare* a sferei de referință a conținutului educației extrașcolare la valorile pedagogice specifice. Pe de altă parte, perspectiva curriculară susține *extinderea funcțională* a conținutului educației extrașcolare care vizează, direct sau indirect, *realizarea unor efecte formative*, calitative, la nivelul domeniilor educației extrașcolare [15, p.234-235].

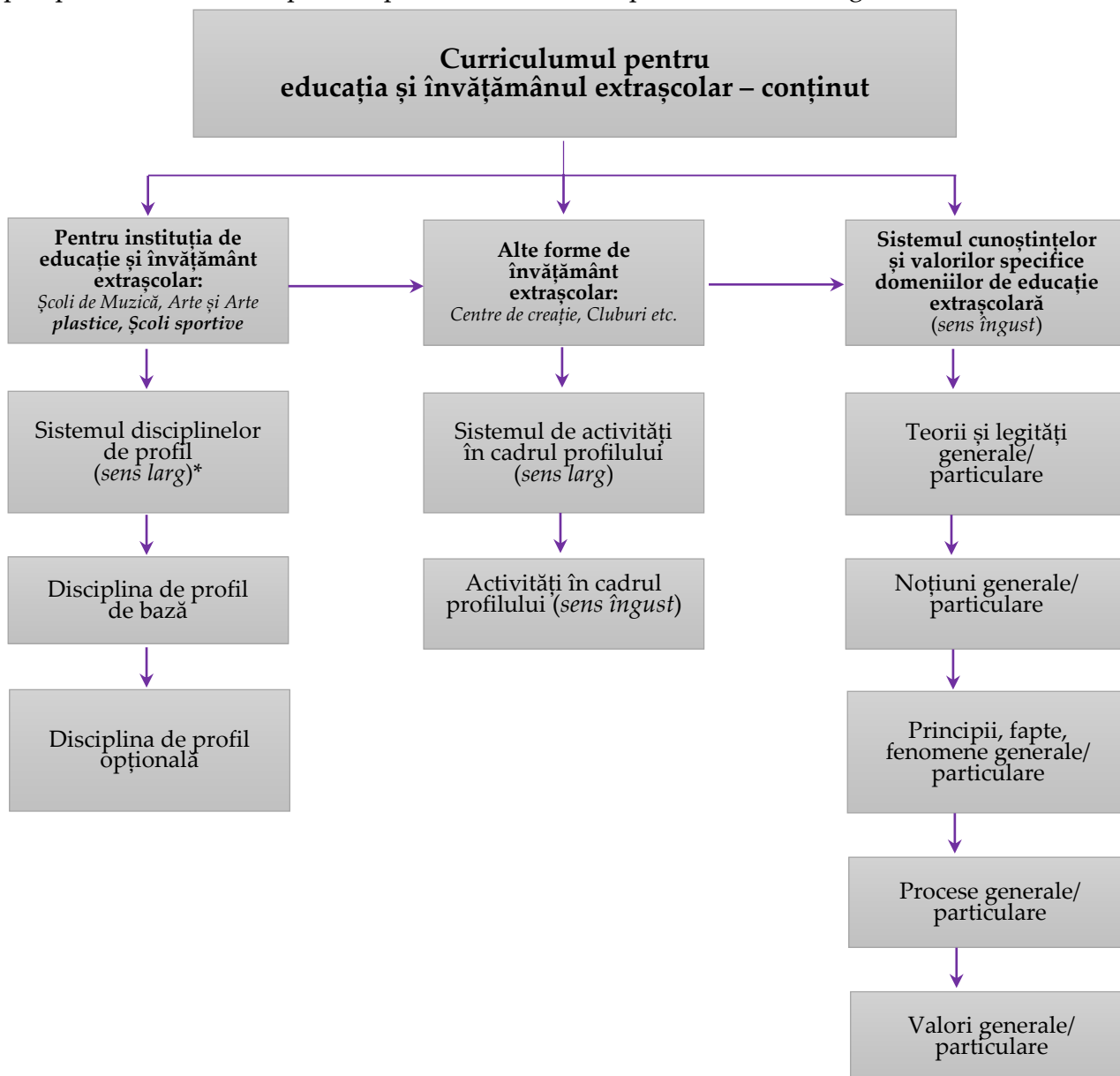
Conținutul educației și învățământului extrașcolar prin raportare la curriculumul nonformal creează premise de realizare a unor programe individuale care valorifică efectele educației nonformale generate de mediul social. Acesată perspectivă curriculară conferă conținutului educației extrașcolare un caracter, în egală măsură, stabil și dinamic: *stabil*, prin valorile educaționale de maximă eficiență formativă; *dinamic*, prin specificările și concretizările

în raport cu domeniile și profilurile educației extrașcolare și în raport cu interesele, aptitudinile, oportunitățile educabililor.

Așadar, conținutul educației și învățământului extrașcolar definește ansamblul valorilor selectate din toate domeniile culturii și activității umane, în termeni de cunoștințe cu efecte formative maxime – în plan intelectual, moral, tehnologic, estetic, fizic, cognitiv, efctiv, psihomotric – procesate la nivel de domenii, profiluri și contexte concrete ale educației și învățământului extrașcolar.

Conținuturile, în abordarea curriculară, realizează funcții de mijloc/ instrument de formare a competențelor la elevi.

În contextul acestor abordări, conținutul pentru educația și învățământul extrașcolar din perspectiva curriculară poate fi prezentat schematic prin următoarea figură:

Fig.3.2. Curriculumul pentru educația și învățământul extrașcolar – conținut

* Sistemul disciplinelor pentru diferite domenii și profiluri a se vedea în Anexa 2.

De regulă, conținuturile educației și învățământului se reflectă în planuri de învățământ, curricula pe discipline, curricula pe tipuri de activități, manuale, ghiduri metodologice, scenariile ale activităților educaționale etc.

Curriculumul pentru educația și învățământul extrașcolar – proces

Cadrul de referință al Curriculumului Național stabilește trei categorii de activități din perspectiva procesuală:

1. *Activități preimplementare*: cercetare/ diagnosticare; conceptualizare; proiectare/ aprobare.
2. *Activități implementare/ funcționare*: implementare; predare-învățare-evaluare; monitorizare.
3. *Activități postimplementare*: realizarea conexiunii inverse; dezvoltare/ optimizare.

Așadar, Curriculumul Național include, din perspectiva procesuală, un ansamblu de activități interconexe orientate spre: *cercetarea, proiectarea, implementarea, monitorizarea curriculumului*, dar și spre *comunicarea curriculară*.

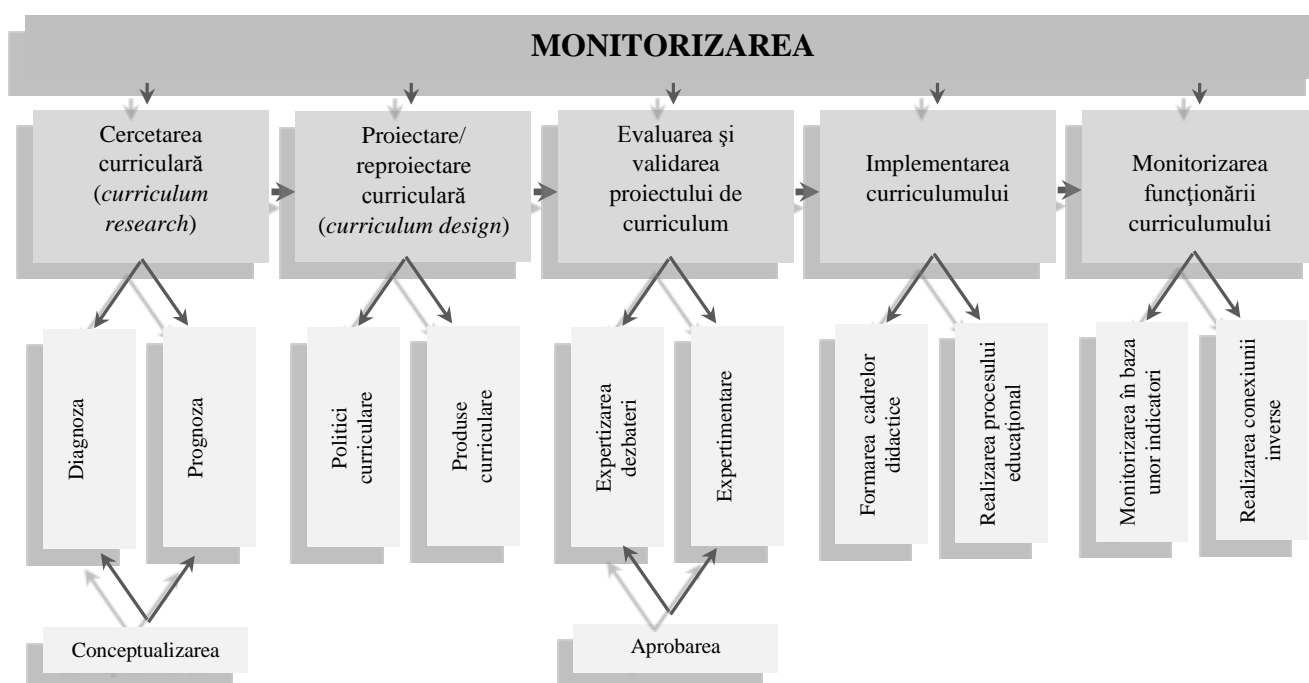

Fig.3.3. Curriculumul educațional – proces [17, p.13-14]

Această abordare a curriculumului ca și proces în *Cadrul de referință al Curriculumului Național* este valabilă și pentru educația și învățământul extrașcolar în condițiile ajustării relevante a acesteia la specificul paradigmei educației extrașcolare (nonformale). În acest context, actul educativ în cadrul educației și învățământului extrașcolar, ca și actul de predare-învățare-evaluare, în genere, se abordează din trei perspective: **ca proces** (operații, acțiuni, activități); **ca produs** (ansamblu de achiziții: cunoștințe, capacități, atitudini, valori/ competențe); **ca funcție** (normativă, prescriptivă, formativă, dezvoltativă).

De menționat că educația și învățământul extrașcolar din perspectiva procesuală în esență poartă, preponderent, un caracter activ/ interactiv.

În mod treptat au fost fundamentate mai multe abordări psihopedagogice și concret educaționale cu referire la învățarea activă/ interactivă (behavioriste, cognitiviste). Cea mai

cunoscută abordare a educației active/ interactive este legată de paradigma constructivistă în pedagogie, numită și *interactivă*, care, în esența sa, prevede că noile cunoștințe sunt construite de subiectul care învață, într-un proces relaționar valoric din perspectiva cognitivă și metacognitivă. Altfel spus, concepția constructivistă și interactivă are la bază:

- demersul constructivist, care stabilește statutul celui ce învață (centrare pe cel ce învață);
- demersul psihologic și educațional, care determină cadrul interacțional între elevi și profesori;
- demersul curricular, care creează contexte de învățare legate de interacțiunea subiectului cu conținutul curricular ca factor activizant.

Ideea-cheie a acestei abordări constă, după cum am menționat mai sus, în promovarea educației centrate pe elev – activitatea de construire individuală a cunoașterii; subiectul se informează, selectează, apreciază, analizează, compară, clasifică, transferă, descoperă, rezolvă, concluzionează etc. Cu alte cuvinte, elevul construiește traiectoria/ traseul propriu de educație în raport cu potențialul individual și cadrul interacțional [15, p.354].

Educația interactivă vizează schimburile sociale în dobândirea noului, stimulând construirea și redefinirea sensurilor, receptivitatea față de experiențele noi, căutate și rezolvate prin explorare, deducție, analiză, sinteză, generalizare, abstractizare, concretizare, punând accentul pe realizarea conexiunilor dintre noțiuni și solicitând o profundă implicare intelectuală, psihomotorie, afectivă și volițională.

Din acest punct de vedere, *principiile care stau la baza construirii strategiilor interactive* sunt:

1. Construirea propriilor înțelesuri și interpretări ale conținuturilor instruirii.
2. Discutarea și negocierea, nu impunerea obiectivelor.
3. Promovarea alternativelor metodologice de educație.
4. Solicitarea informațiilor transdisciplinare și analizele multidimensionale ale realității.
5. Evaluarea mai puțin criterială și mai mult reflexivă, prin metode alternative de evaluare.
6. Promovarea învățării prin descoperire și rezolvare de probleme [26, p.27].
7. Principiul performanței.
8. Principiul interesului vocațional.
9. Principiul învățării de plăcere.
10. Principiul comunicării asertive.

Educația extrașcolară interactiv-creativă este un proces de creare de semnificații vizavi de noua informare și de cunoștințele anterioare, de transformare a structurilor cognitive ale elevului, consecință a încorporării noilor achiziții (cunoștințe, capacități), prin angajarea eforturilor intelectuale și psihomotorii de construire a cunoașterii, inclusiv celui artistic pentru domeniul Arte.

Concluzionând, putem spune că interactiv este individul care interrelaționează direct cu ceilalți, pe de o parte, sau cu materialul de studiu, pe de altă parte, prin procese de acțiune transformatoare și de filtrare cognitivă, de personalizare a conținuturilor de învățat [15, p.358].

Deși procesul educației și învățământului extrașcolară se axează pe un ansamblu de demersuri invariante, generice pentru toate tipurile de activități, totodată, fiecare domeniu de educație extrașcolară dispune de demersuri specifice de organizare a procesului educativ (variante).

De exemplu, în cadrul domeniului *Știință. Tehnică. Tehnologii* accentul va fi pus pe cunoașterea științifică, experimentală. Iar în cadrul domeniului *Arte* accentul va fi pus pe cunoașterea artistică, ceea ce va genera acțiuni, activități și produse specifice acestor domenii.

Totodată, vor fi implementate/ aplicate noi forme de educație și învățământ extrașcolar: ateliere de makeri, exploratorii, parcuri științifice, parcuri profesionale, muzee interactive, reconstrucții istorice etc.

→ ***Evaluarea – componentă specifică a curriculumului – proces***

Problema evaluării rezultatelor școlare la etapa actuală este una dificilă și contradictorie, discutată la nivelul teoriei și practicii educaționale. Elevul de astăzi este puternic influențat de factorii interni și cei externi ce provoacă anxietate și stres. Evaluarea, în acest sens, face parte din ansamblul acestor factori. Psihologii confirmă faptul că și elevii cu performanțe înalte sunt supuși stresului în procesul de evaluare a rezultatelor școlare. Pentru a diminua/ reduce influența negativă a evaluării rezultatelor școlare asupra psihicului elevului, pe plan internațional, dar și cel național, se caută modalități noi de realizare a acestui proces: *evaluarea ascunsă, evaluarea retroactivă, autoevaluarea* etc. Evaluarea bazată pe descriptori și calificative face parte din încercările de a diminua efectele negative ale evaluării.

În acest context, "conflictul" dintre evaluarea rezultatelor școlare în baza notelor (de la 1 la 10) și evaluarea în baza calificativelor este unul artificial, legat de tradiție și de psihologia celor implicați în acest proces: în primul rând – al părinților, în al doilea rând – al cadrelor didactice și în ultimul rând – al elevilor. De menționat că evaluarea în baza notelor de asemenea se realizează în raport cu descriptorii formulați mai general și în corespundere cu notele respective exprimate în cifre. Funcția concretizării acestor descriptori revine cadrului didactic. Totodată, evaluarea în baza descriptorilor și calificativelor de asemenea este un proces de notare prin cuvinte/ calificative. Cert este faptul că calificativele pot fi ușor cuantificate/ convertite în note, și invers. Problema constă nu în modul de evaluare a rezultatelor școlare, ci în percepția rolului acestui proces în cadrul educațional. De regulă, se exagerează importanța evaluării prin note ca factor de motivare pentru învățare (deși în continuare evaluarea prin note poate fi privită ca un factor important de motivare a elevilor pentru învățare). Mult mai mare potențial educațional au factorul implicării active în proces, satisfacția de la realizarea anumitor activități, succesul obținut etc. În primul rând aceasta se referă la elevii implicați în activitățile de educație extrașcolară (nonformală), care și le-au ales benevol, conform intereselor proprii. Cu alte cuvinte, elevii vin în educația extrașcolară (nonformală) pentru a primi satisfacție și a se detașa de la situațiile anxioase și stresante din învățământul formal.

Evaluarea este o activitate complexă care presupune realizarea mai multor acțiuni și operații aflate în interdependență: măsurarea; aprecierea: *prin raportare la normă, prin raportare criterială (la un criteriu); decizia.*

Totodată, evaluarea se realizează în cadrul a trei forme: *evaluarea inițială* (predictivă), *evaluarea formativă* (continue) și *evaluarea sumativă* (cumulativă).

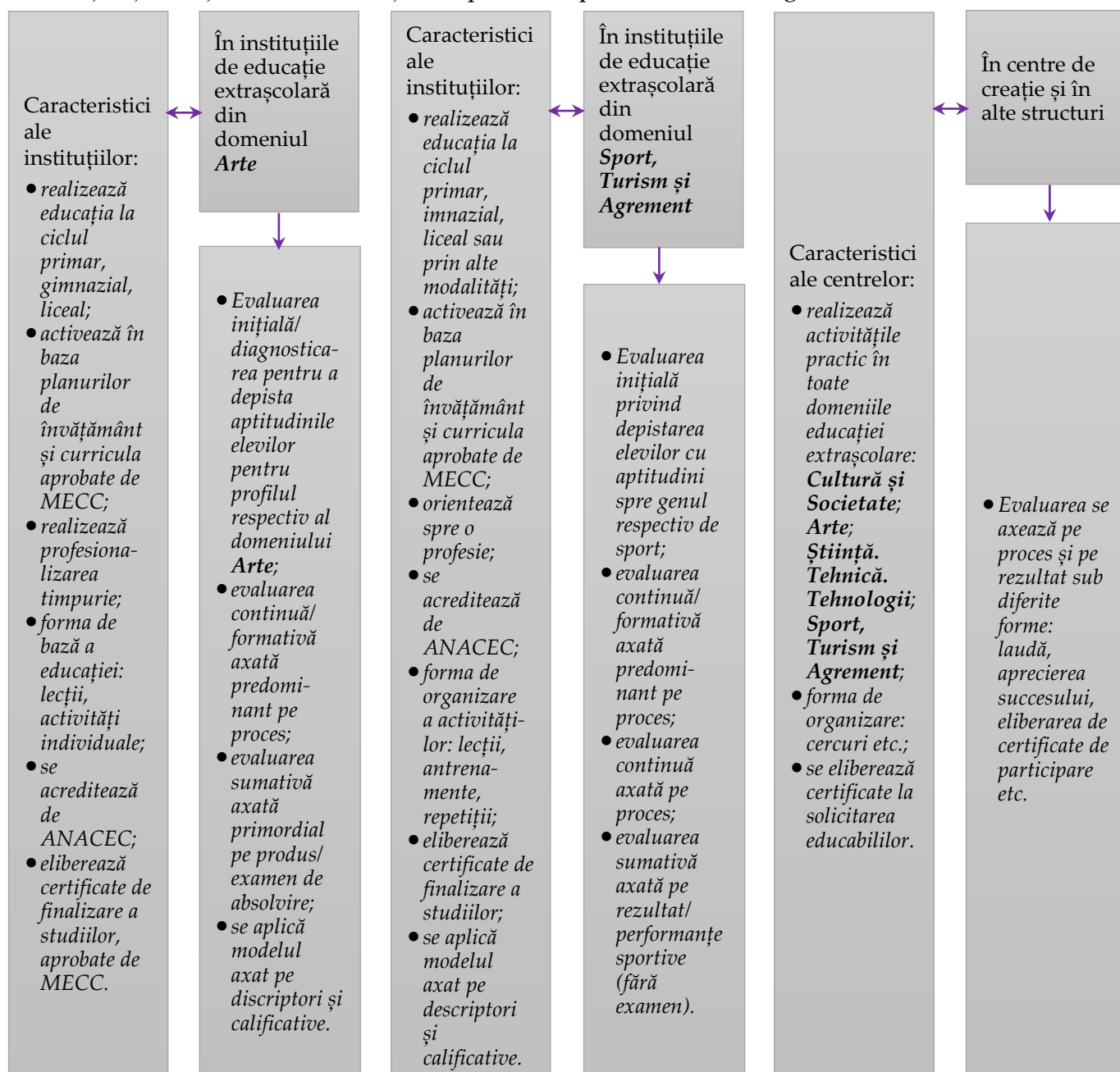
În acest context, trebuie de menționat că conceptul și metodologia evaluării rezultatelor școlare în cadrul învățământului formal sunt valide și pentru educația extrașcolară (nonformală) cu multe precizări și adaptări la specificul acestui sistem educațional.

Pentru a construi/ fundamenta o metodologie de evaluare a rezultatelor școlare în cadrul educației și învățământului extrașcolar este nevoie de a stabili:

1. *Forma de organizare a educației extrașcolare:* instituții de educație extrașcolară și tipul acestor instituții, centrele de educație extrașcolară, cercurile, cluburile pe interese etc.

2. *Finalitățile educației extrașcolare realizate în aceste structuri:* profesionalizarea timpurie, formarea vocațională, orientarea spre o profesie, satisfacția intereselor proprii etc.
3. *Sistemul de competențe pe domenii, profiluri, discipline și tipuri de activități concrete.*

În acest document propunem următorul concept al evaluării rezultatelor școlare în cadrul educației și învățământului extrașcolar, prezentat prin următoarea figură:

Fig.3.4. Conceptul evaluării rezultatelor formabililor în cadrul educației și învățământului extrașcolar (unele concretizări a se vedea în Tabelul 2.2)

De menționat că procedurile evaluative necesită a fi extinse de la verificarea și aprecierea rezultatelor/ produselor școlare la evaluarea procesului care a condus la aceste rezultate. Evaluarea procesului trebuie înțeleasă nu doar în dimensiunea sa temporală, ci mai ales în cea cauzală, legată de mijloacele cognitive implicate, de resursele utilizate de către elev pentru realizarea produsului. Sunt situații când evaluarea procesului este mai importantă decât evaluarea produsului, aceasta se referă, în primul rând, la domeniile **Arte; Sport, Turism și**

Agreement (rezultatele pot apărea în timp).

În practica educațională reală foarte des evaluarea se realizează în termenii trăsăturilor de personalitate: serios, conștiincios, leneș, inteligent etc. În actul de evaluare, cadrul didactic trebuie să se ferească de aprecierile în termeni de categorie morală sau de valori intelectuale și să se preocupe de evaluarea directă a produselor și procedurilor, nu însă a persoanei implicate în educația și învățământul extrașcolar.

Curriculumul pentru educația și învățământul extrașcolar – finalitate

Conceptul *Curriculumului Național*, inclusiv al curriculumului pentru educația și învățământul extrașcolar, este axat pe competențe – un nou cadru de referință al finalităților educaționale.

Specificul abordării curriculumului pentru educația și învățământul extrașcolar din perspectiva competențelor ține de următoarele:

1. *Competențele* reprezintă un sistem structurat ierarhic și pot fi privite ca standarde generale de formare pe domenii și profiluri de educație și învățământ extrașcolar.
2. *Finalitățile* ca descriptori ale competențelor, ca manifestare graduală a acestora sunt flexibile, variative, contextuale, structurate de fiecare dată de interesele, aptitudinile, oportunitățile, particularitățile psihologice ale formabililor.

Totodată, trebuie să se țină cont de misiunea structurilor/ instituțiilor ce prestează servicii de educație extrașcolară. În acest sens, unele structuri completează misiunea instituțiilor de învățământ formal în dezvoltarea unor competențe anumite, iar altele extind funcțiile instituțiilor și se axează pe formarea unor categorii noi de competențe.

Așadar, *competențele* reprezintă un pachet transferabil și multifuncțional de cunoștințe, capacități, abilități, valori și atitudini, care permite individului să-și realizeze împlinirea și dezvoltarea personală. Competența se naște și se formează la confluența sensurilor date de verbele *a ști, a ști să faci, a ști să fii, a ști să conviețuiești, a ști să devii*, deci nu este rezultatul acțiunii educaționale numai pe domeniul cognitiv, ci se raportează și la cel afectiv-atitudinal și psihomotor.

Competența se definește astfel:

Un sistem integrat de cunoștințe, abilități, atitudini și valori dobândite, formate și dezvoltate prin învățare, a căror mobilizare permite identificarea și rezolvarea diferitor probleme în diverse contexte, situații de viață.

Așadar, din definiția competenței ca „integrare a cunoștințelor, competențelor, atitudinilor...”, putem deduce structura triadică a competenței în integritatea sa: cunoștințe, capacități/ abilități, atitudini/ valori/ competențe.

Reieșind din modul de manifestare a competenței ca finalitate, ea poate include următoarele componente:

- acțiune/ activitate reprezentată printr-un verb;
- indicator al timpului de finalitate (cunoaștere, aplicare, integrare/transfer);
- aspectul condițional al finalității (domeniul, disciplina, subiectul);
- indicator general privind nivelul de realizare a acțiunii sau a produsului în contextul dat de învățare.

Tabelul 3.1. Structura competenței în funcție de finalitate (domeniul Știință. Tehnică. Tehnologii)

Nr. crt.	Verb: acțiune/ activitate	Domeniul/ disciplina/ subiectul	Nivelul/ modalitatea/ norma	Context
1.	Utilizarea	sursele TIC	prin aplicarea metodologiei specifice	Pentru rezolvarea unor probleme de interpretare a fenomenului climateric

Așadar, competența poate fi privită în trei ipotaze: *instrument al calității și performanței, obiectiv al curriculumului și rezultat al învățării* [17, p.20].

→ **Sistemul de competențe pentru educația și învățământul extrașcolar**

Sursele privind elaborarea/ proiectarea sistemului de competențe pentru educația și învățământul extrașcolar

- Competențe-cheie (Codul educației al Republicii Moldova, 2014).
- Competențe-cheie pentru învățarea pe parcursul întregii vieți (Bruxelles, 2018).
- Curriculumul de bază: sistem de competențe pentru învățământul general (2020).
- Taxonomia competențelor din Cadrul de referință al Curriculumului Național (2017) sau alte taxonomii relevante.
- Conceptul și structura competenței prezentate în acest document.
- Substratul conținutal al domeniilor și profilurilor educației extrașcolare (nonformale).

• **Competențe-cheie pentru învățarea pe parcursul întregii vieți (Bruxelles, 22 mai 2018)**

1. competențe de alfabetizare;
2. competențe multilingvistice;
3. competențe în domeniul științei, tehnologiei, ingineriei și matematicii;
4. competențe digitale;
5. competențe personale, sociale și de a învăța să înveți;
6. competențe cetățenești;
7. competențe antreprenoriale;
8. competențe de sensibilizare și expresie culturală.

• **Competențe generale pe domenii ale educației și învățământului extrașcolar**

Competențele generale pe domenii ale educației și învățământului extrașcolar se deduc din competențele-cheie pentru învățarea pe parcursul întregii vieți (Bruxelles, 22 mai 2018), din specificul domeniilor respective și cu un grad înalt de generalitate și complexitate, se definesc și se formează pe întreaga perioadă a educației extrașcolare:

- ✓ Competențe generale pentru domeniul *Cultură și Societate*.
- ✓ Competențe generale pentru domeniul *Arte*.

- ✓ Competențe generale pentru domeniul *Știință. Tehnică. Tehnologii.*
- ✓ Competențe generale pentru domeniul *Sport, Turism și Agrement.*

- **Competențe specifice profilului educației și învățământului extrașcolar**

Această categorie de competențe se desprinde din sistemul de competențe pe domenii ale educației și învățământului extrașcolar și reflectă/ integrează cunoștințele, capacitățile și atitudinile elevilor specifice acestor profiluri. Totodată, ele se proiectează în baza unei sau altei taxonomii ale competențelor, dar și în raport cu competențele specifice ariilor curriculare respective din curriculumul oficial.

De exemplu, domeniul *Cultură și Societate* include următoarele competențe specifice pe profiluri:

- Competențe specifice profilului *Social-pedagogic.*
- Competențe specifice profilului *Social-psihologic.*
- Competențe specifice profilului *Social-economic.*
- Competențe specifice profilului *Intercultural, etnocultural.*
- Competențe specifice profilului *Democrație și drepturile omului.*
- Competențe specifice profilului *Etnografie.*

Domeniul *Arte* include următoarele competențe specifice pe profiluri:

- Competențe specifice profilului *Muzică.*
- Competențe specifice profilului *Arta dramatică/ teatrală. Cinematografia.*
- Competențe specifice profilului *Arta coregrafică.*
- Competențe specifice profilului *Arte plastice/ vizuale; decorative.*

Domeniul *Știință. Tehnică. Tehnologii* include următoarele competențe specifice pe profiluri:

- Competențe specifice profilului *Matematică și științe.*
- Competențe specifice profilului *Științe ecologo-biologice.*
- Competențe specifice profilului *Științe tehnice.*
- Competențe specifice profilului *Tehnologii informaționale și comunicaționale.*
- Competențe specifice altor profiluri: *Modelarea artistică; Colaje decorative; Arta culinară și sănătatea; Reciclarea creativă; Meșteșuguri populare etc.*

Domeniul *Sport, Turism și Agrement* include următoarele competențe specifice pe profiluri:

- Competențe specifice profilului *Sport recreativ.*
- Competențe specifice profilului *Sport aplicativ.*
- Competențe specifice profilului *Sport adaptiv.*
- Competențe specifice profilului *Turism.*
- Competențe specifice profilului *Sport de performanță/ pregătire sportivă.*

→ **Competențe specifice disciplinelor de profil/ tipurilor de activități în cadrul profilurilor respective**

Competențele specifice disciplinelor de profil/ tipurilor de activități în cadrul profilurilor respective derivă din competențele generale pe domenii, competențele specifice pe profiluri și se proiectează pe baza taxonomiilor. Competențele specifice reprezintă sisteme integrate de cunoștințe, capacități, valori și atitudini, care se formează în cadrul studiilor disciplinelor respective de profil și/ sau în cadrul tipurilor de activități respective.

→ **Unități de competențe (pre-achiziții)**

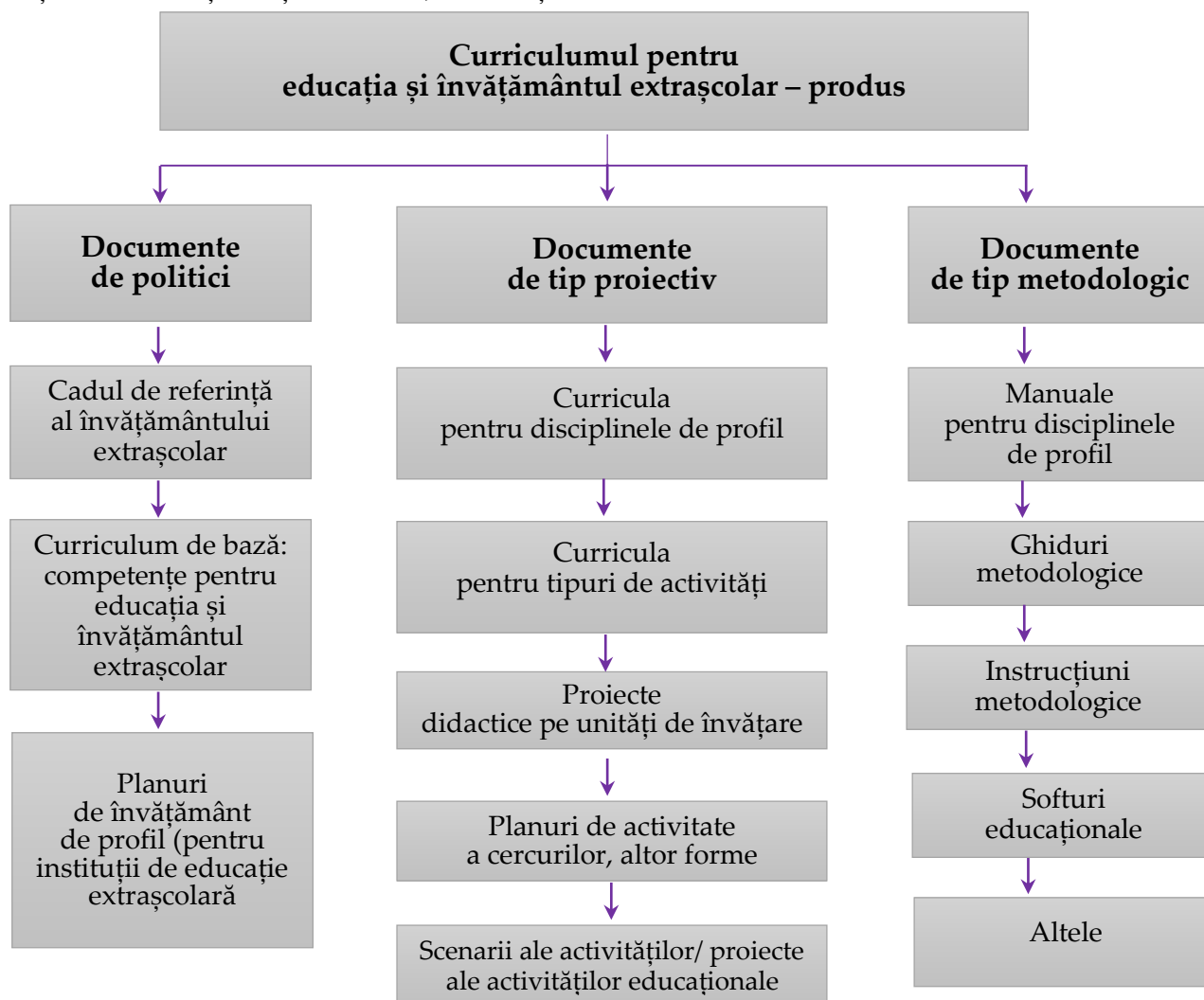
Pre-achizițiile sunt părțile constituente ale competențelor, facilitând formarea competențelor specifice, dar și a celor generale pe domenii. În comparație cu competențele specifice, pre-achizițiile sunt sisteme particulare (analitice/ operaționale), integrând cunoștințe, capacități, atitudini, valori. Prin gradul lor de concretețe, ele sunt sugestive la selectarea conținuturilor și a tipurilor de activități specifice diferitor domenii și profiluri ale educației și învățământului extrașcolar.

Toate categoriile de competențe se elaborează din perspectiva nevoilor, intereselor, aptitudinilor, oportunităților formabililor, dar și a valențelor formative ale domeniilor și profilurilor educației și învățământului extrașcolar.

Curriculumul pentru educația și învățământul extrașcolar – sistem de produse

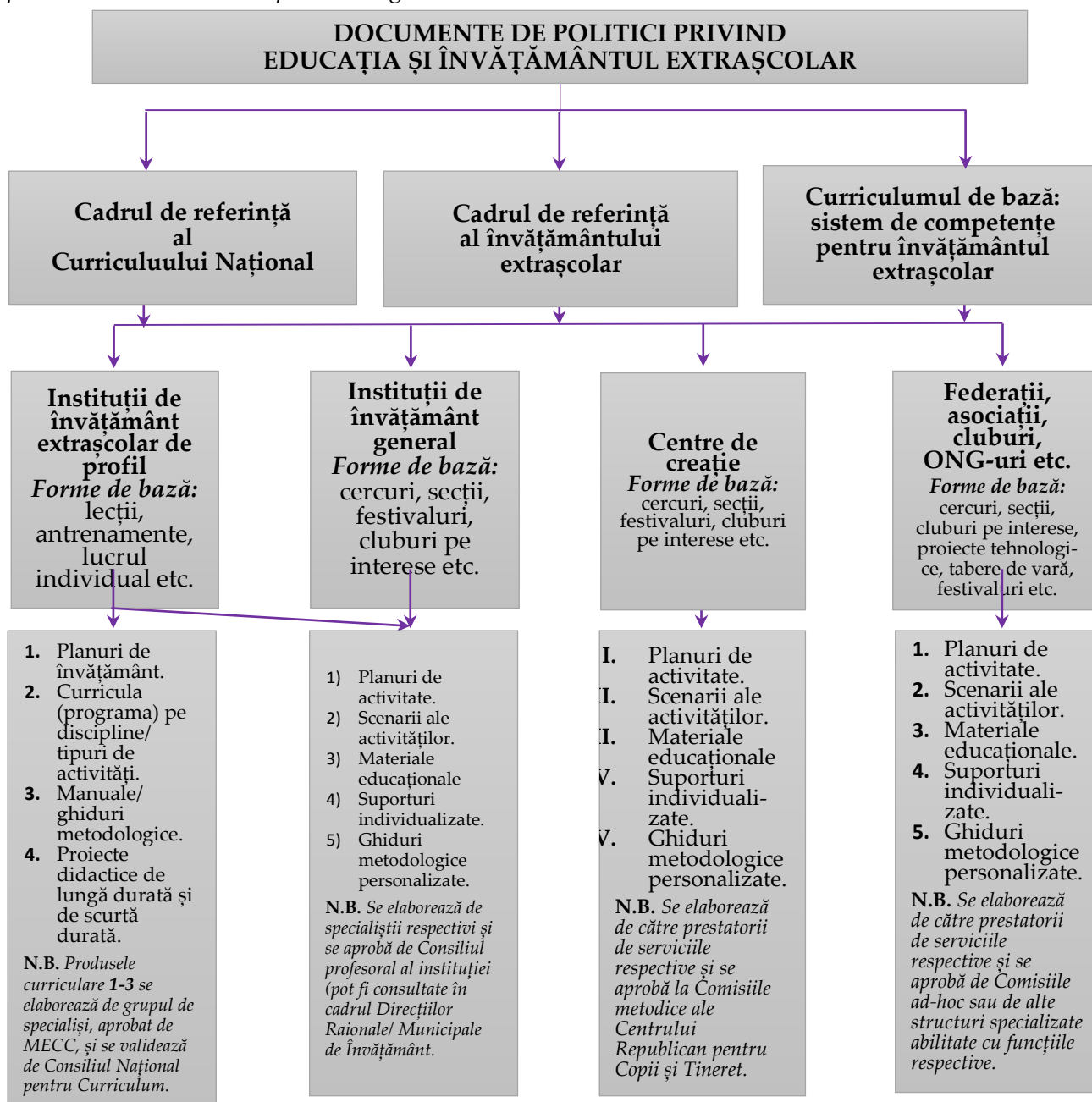
Curriculumul pentru educația și învățământul extrașcolar ca și sistem de produse reprezintă un set de documente curriculare (curriculumul nonformal) în care se proiectează și se explică ceea ce se urmărește în instituțiile de educație extrașcolară sau în alte structuri ce prestează servicii de educație extrașcolară.

Aceste documente au statut și funcții diferite determinate de poziția lor într-o ierarhie națională de inițiative și executori, de funcțiile acestora etc.

Fig.3.5. Curriculumul pentru educația și învățământul extrașcolar – produs

În cadrul abordării curriculare a educației și învățământului extrașcolar se acceptă structurarea produselor curriculare în trei categorii: *documente de tip reglator, documente de tip proiectiv, documente de tip metodologic.*

Fig.3.6. Sistemul de produse curriculare privind educația și învățământul extrașcolar în raport cu formele de organizare

- I. Planurile de învățământ, curricula pe discipline/ tipuri de activități, manualele și ghidurile metodologice pentru instituțiile de învățământ extrașcolar de profil se elaborează în conformitate cu *Cadrul de referință al Curriculumului Național, Cadrul de referință al educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova, Curriculumul de bază: sistem de competențe ale învățământului extrașcolar*, ținându-se cont de specificul profilului respectiv.
- II. Planurile de activitate, scenariile activităților, ghidurile metodologice, suporturile personalizate se elaborează de către prestatorii de serviciile respective în raport cu viziunile și experiența pedagogice proprii, precum și cu tradițiile din domeniul respectiv.

Totodată, la elaborarea acestor documente trebuie să se țină cont de:

- 1) logica proiectării curriculare, care presupune interconexiunea următoarelor componente: *competențele/ unități de competențe – conținuturi/ unități de conținuturi – activități de învățare/ educație;*
- 2) contextele și particularitățile de vârstă ale elevilor;
- 3) necesitatea realizării continuității dintre învățământul formal și nonformal sub aspect metodologic, informațional, teleologic și praxiologic;
- 4) necesitatea extinderii/ complementării sistemului de competențe.

3.2. Particularitățile managementului curriculumului pentru educația și învățământul extrașcolar

Managementul curriculumului pentru educația și învățământul extrașcolar are ca obiect de acțiune aspectul pedagogic/ metodologic și aspectul organizațional. Pentru învățământul extrașcolar, curriculumul, pe de o parte, reprezintă o expresie a teoriei generale a curriculumului, iar, pe de altă parte, o expresie a substanței și a experiențelor educației extrașcolare.

Din perspectiva pedagogiei, ne vom axa pe proiectarea curriculumului pentru educație și învățământul extrașcolar, iar din perspectiva organizațională – pe implementarea și monitorizarea curriculumului respectiv.

→ ***Nevoia de proiectare a curriculumului pentru educația și învățământul extrașcolar***

Necesitatea conceperii unui curriculum pentru educația și învățământul extrașcolar este determinată de mai mulți factori:

- lipsa unui concept al curriculumului pentru educația și învățământul extrașcolar;
- lipsa mai multor documente curriculare de calitate pentru educația și învățământul extrașcolar;
- asigurarea continuității dintre curriculumul pentru învățământul general și curriculumul pentru educația și învățământul extrașcolar (pot fi excepții cu referire la Școlile de Muzică, Arte și Arte plastice);
- asigurarea funcționalității domeniilor și profilurilor de educație și învățământ extrașcolar;
- reglarea și gestionarea procesului de educație și învățământ extrașcolar.

→ ***Demersuri și metodologia proiectării curriculumului pentru educația și învățământul extrașcolar***

Proiectarea curriculară se realizează în raport cu următoarele condiții:

- diagnosticarea/ evaluarea stării actuale a curriculumului pentru educația și învățământul extrașcolar;
- conceptualizarea viitorului curriculum pentru educația extrașcolară (nonformală): *stabilirea conceptului, modelului, principiilor* care trebuie proiectate;
- stabilirea consecutivității proiectării produselor curriculare: *planul de învățământ* (pentru instituții de educație extrașcolară) → *curriculumul pe discipline/ curriculumul pe tipuri de activități* → *manuale* → *ghiduri metodologice* → *proiecte didactice/ scenarii ale activităților* → *alte materiale educaționale*.

Atenție! Demersuri de diagnosticare și conceptualizare a curriculumului educațional din Cadrul de referință al Curriculumului Național reprezintă și repere valabile pentru proiectarea curriculumului la educația și învățământul extrașcolar.

→ **Proiectarea Curriculumului de bază pentru învățământul extrașcolar**

Curriculumul de bază: sistem de competențe pentru învățământul extrașcolar reprezintă un document de politici educaționale conceput într-o manieră inter- și trans- disciplinară.

Proiectarea curriculumului de bază se axează pe următoarele repere:

- raportarea la dinamica și nevoile actuale generate de mutațiile societății;
- raportarea la nevoile, interesele, aptitudinile, oportunitățile elevilor din perspectiva educației extrașcolare;
- raportarea la specificul și valențele formative ale profilurilor educației și învățământului extrașcolar;
- raportarea la competențele-cheie (Bruxelles, 2018) și la competențele pentru educația formală, în vederea asigurării continuității și formării personalității elevilor;
- raportarea la acele tradiții ale sistemului autonom de educație extrașcolară care se dovedesc pertinente din punctul de vedere al eficienței și renovării curriculare.

Așadar, *Curriculumul de bază: sistem de competențe pentru învățământul extrașcolar* va include următoarele componente: **Preliminarii; Competențe-cheie/ transversale; Competențe generale pentru domeniile educației și învățământului extrașcolar; Competențe specifice profilurilor educației și învățământului extrașcolar; Taxonomia competențelor.**

→ **Proiectarea curricula pe discipline de profil/ tipuri de activități**

Curriculumul pe disciplinele de profil sau pe tipurile de activități reprezintă documentul strategic, dar și operational privind proiectarea și realizarea concretă a activităților de educație extrașcolară.

Cerințele proiectării curriculare impun realizarea unor acțiuni pedagogice situate într-o ordine ierarhică explicită:

- fundamentarea clară a concepției curriculumului pe discipline de profil sau pe tipul de activități (*centrare pe elev, centrare pe competențe, centrare pe context*);
- definirea clară a competențelor în termeni de finalități, angajate în selectarea și ordonarea conținuturilor în funcție de potențialul său formativ, valorificabil la maximum în contextul fiecărei vârste psihologice, dar și în raport cu interesul, aptitudinile, orientările valorice ale elevilor;
- divizarea materiei pe module/ unități de învățare, aplicabile în sensul educației diferențiate, individualizate;
- sugerarea soluțiilor metodologice opționale în diferite situații de educație extrașcolară în cadrul profilurilor respective.

Articularea acestor demersuri conferă curricula pe discipline de profil și pe tipuri de activități legitimitate pedagogică, probată prin calități reflectate la nivelul următoarelor principii de proiectare curriculară:

1. Relevanța formativă pozitivă (prin alegerea conținuturilor contextuale, esențiale, în prezent și în viitor în perspectiva satisfacției oportunităților și intereselor formabililor).

2. Secvențialitatea adaptabilă la nivelul raportului dintre specificul disciplinei de profil/ tipul de activitate și particularitățile educației și învățământului extrașcolar în cadrul diferitor domenii și profiluri.
3. Consistența internă (prin corelarea adecvată a tuturor elementelor curriculare, dar și corelarea inter- și pluridisciplinară).
4. Deschiderea pedagogică spre diferite variante ale educației și învățământului extrașcolar.

De menționat că în structura curriculumului pe disciplinele de profil nu este inclusă componenta *Repere conceptuale*, care poate fi inclusă în componenta *Preliminarii*.

Structura curriculumului pe tipuri de activități în cadrul profilurilor educației și învățământului extrașcolar:

- **Preliminarii**
- **Planul de realizare a activităților**
  - competențe specifice și unități de competențe;
  - tematica/ subiecte (unități de conținuturi);
  - timpul și perioada de realizare;
  - metode și tehnici de realizare a activităților;
  - resurse didactice.

Pot fi propuse și alte modele în acest sens.

Structura curriculumului ca program, propriu-zis, pentru educația și învățământul extrașcolar/ curriculumul pentru disciplinele de profil (doar pentru instituțiile de învățământ extrașcolar de profil):

- **Preliminarii**
- **Administrarea disciplinei de profil**
- **Sistemul de competențe**
  - competențe specifice profilului;
  - competențe specifice disciplinei.
- **Unități de învățare:**
  - unități de competențe;
  - unități de conținuturi;
  - activități și produse de învățare/ educaționale.
- **Strategii de organizare și realizare a activităților educaționale**
- **Bibliografie**

De menționat că acest tip de curricula se caracterizează prin mai mare flexibilitate și complexitate a competențelor de format, dar și a conținuturilor, care de fiecare dată pot fi reactualizate, modificate de nevoile, interesele, aptitudinile elevilor. Curriculumul pe tipuri de

activității este unul puternic axat pe personalitatea cadrului didactic/ formator, pe viziunile lui pedagogice.

→ **Structura curriculumului modular (integrat) pentru domeniul ARTE și domeniul SPORT, TURISM și AGREMENT**

▪ **Preliminarii**

Se prezintă conceptul curriculumului modular (integrat), repere teoretice, conținutale, metodologice, particularitățile și specificul curriculumului, precum și alte informații.

I. Administrarea curriculumului modular

Nr. crt.	Module	Domeniu/ profil	Semestrul/ anul/ clasa	Numărul de ore	Asigurarea didactică	Responsabili
1.	<i>De exemplu:</i> Teoria și istoria muzicii (modul comun)					
2.	Instrumentul muzical ...					
3.	Instrumentul muzical ...					
4.	Instrumentul muzical ...					

II. Sistemul de competențe

1. *Competențe specifice profilului "Muzică".*
2. *Competențe specifice disciplinelor din modul (de exemplu, "Instrumente muzicale").*

III. Sistemul de module și unități de învățare:

3.1. Modul nr.1 *Teoria și istoria muzicii* (modul comun)

Nr. crt.	Unități de competențe	Unități de conținuturi	Activități și produse de învățare

3.2. Modul nr.2 *Instrumentul muzical ...*

Nr. crt.	Unități de competențe	Unități de conținuturi	Activități și produse de învățare

IV. Sugestii metodologice de organizare a activităților educaționale.

▪ **Bibliografie**

→ **Particularitățile curriculumului pentru domeniul CULTURĂ și SOCIETATE și domeniul ȘTIINȚĂ, TEHNICĂ, TEHNOLOGII**

În raport cu specificul educației extrașcolare în cadrul acestor domenii, care se realizează preponderent în instituții de învățământ formal (grădinițe, școli primare, gimnaziile, licee, școli profesionale), dar și în centre de creație sub formă de cercuri pe discipline și transdisciplinare (funcționează și alte forme), curriculumul va include componentele nucleu (*invariante*):

1.

- *Introducere*
- *Administrarea activităților educaționale: clasa, tematica, numărul de ore etc.*
- *Competențe generale pentru domeniul dat*
- *Competențe specifice profilului dat (realizate în cadrul cercului)*
- *Descrierea unităților de conținut și a activităților de învățare și evaluare*

- *Modalități de organizare a activităților în cadrul cercului*
- *Bibliografie.*

2. Alte componente (variante) la decizia autoritară.

În cazul când vor fi constituite/ înființate școlile de profil, de exemplu "Școala viitorului pedagog", "Școala viitorului inginer" etc., atunci se va elabora curricula după modelul pentru școlile de arte.

Curricula pentru cercuri pe discipline și cele transdisciplinare se vor elabora de către conducătorii de cercuri și vor fi aprobate de Consiliul profesoral sau/și Consiliul metodic al instituției respective

→ ***Unele sugestii privind conceperea unor componente ale curriculumului pe discipline de profil: muzică, arte, arte plastice, sport***

- Componenta ***Preliminarii***

Componenta ***Preliminarii*** se va axa pe prezentarea unor informații generale privind:

- statutul și funcțiile documentului;
- conceptul general și particularitățile documentului;
- beneficiarii documentului și modalități de aplicare;
- alte informații.

- ***Administrarea disciplinei***

Această componentă se axează pe aspectul managerial al organizării curriculare: *profilul, tematica, numărul de ore pe săptămână* pentru studierea temelor respective etc.

- Componenta ***Sistemul de competențe***

Sistemul de competențe este competența-cheie a acestui tip de curricula. Documentul va include *competențele specifice profilului* (transferate din *Curriculumul de bază: sistem de competențe pentru învățământul extrașcolar*) și *competențele specifice disciplinei de profil*, formulate în raport cu cele specifice profilului, dar și în raport cu una sau altă taxonomie a competențelor.

În conformitate cu particularitățile formării graduale și pe etape a competențelor la formabili este oportun a introduce în curricula subcomponenta *Unități de competențe/ pre-achiziție* în calitate de "material de construcție" pentru competențele generale ale doemniului și specifice disciplinei de profil. Proiectarea unităților de competențe se realizează în corelare cu unitățile de conținut și în raport cu taxonomia competențelor (*a se vedea Curriculumul de bază: sistem de competențe pentru educația învățământul extrașcolar*).

Și în cadrul curriculumului pe disciplinele de profil poate fi introdusă componenta ***Unități de învățare*** care poate fi prezentată tabelar (*a se vedea Tabelul 3.2*)*

Tabelul 3.2. Structura unității de învățare în cadrul curricular

Nr. crt.	Unități de competențe/ pre-achiziții	Unități de conținuturi	Activități și produse de învățare
1.	<ul style="list-style-type: none"> • Identificarea • Explicarea • Definirea 		

* Curricula pe disciplinele de profil, în primul rand, din cadrul domeniului *Arte*, poate fi axată pe module – componenta variativă (pentru un număr de discipline înrudite) și componenta invariantă – comună pentru toate modulele.

<ul style="list-style-type: none"> • Argumentarea • Elaborarea • Interpretarea • Etc. 		
---	--	--

- Componenta ***Unități de conținuturi***

Componenta curriculumului pe discipline *Unități de conținuturi* indică modalitatea concretă, mijlocul cu ajutorul căruia, prin predare-învățare, se pot realiza finalitățile curriculare.

Noțiunea clasică de "conținut" desemnează "substanța" asupra căreia și prin care se acționează prin strategii didactice, pentru atingerea unui nivel performant în realizarea finalităților proiectate.

Definirea funcțională a conținutului este mai utilă acțiunii educaționale, care este subordonată și condusă prin "finalități". În acest sens, conținutul este înțeles ca totalitatea informațiilor transformate în cunoștințe, capacități, atitudini, valori, competențe.

În raport cu structura tradițională a conținutului, conceptual actual de conținut al învățământului cuprinde atât schimbări de semnificație ale componentelor tradiționale, îndeosebi privind cunoștințele, cât și introducerea unor componente și a unor termeni noi. Astfel, componentele importante ale conținutului constituie: strategiile cognitive, comportamentale și atitudinale de ordin sociomoral.

De asemenea, este de menționat că, în prezent, structura conținuturilor este plasată în contextul teoriei curriculare, fiind dependentă de tipul curriculumului în care conținuturile sunt integrate și de natura experiențelor de învățare pe care curriculumul le stabilește.

Integrarea curriculară a conținuturilor este schimbarea de paradigmă cea mai importantă în materie de selecție, tipologizare și organizare a conținuturilor [13].

În acest caz se cere o explicație cu referire la identificarea și proiectarea unităților de conținut în structura curriculumului disciplinar pe profil. În primul rând, unitatea de conținut trebuie să reflecte structura cunoștințelor (*a se vedea* Curriculumul de bază: sistem de competențe pentru învățământul extrașcolar), în al doilea rând, unitățile de conținut trebuie să reflecte specificul profilului respectiv și, în al treilea rând, unitățile de conținut trebuie să fie atractive și actuale pentru elevi.

- Componenta ***Sugestii metodologice***

Recomandările cu referire la această componentă țin de: formele de organizare și realizare a educației și învățământului extrașcolar; strategii educaționale specifice formării abilităților într-un profil concret.

Ideea-cheie a metodologiei propuse în curriculumul dat constă în promovarea educației centrate pe elev ca activitate de construire individuală a cunoașterii; subiectul se informează, selectează, apreciază, analizează, compară, clasifică, transferă, descoperă, rezolvă, concluzionează etc. Cu alte cuvinte, elevul realizează demersuri constructiviste în măsura în care profesorul să se asigure că procesul de educație nu se rezumă la furnizarea de informații (*ce să învețe*), ci să sprijine/ îndrume elevii să învețe (*cum să învețe*) și să exerseze să gândească, dezvoltând-și competențele de gândire superioară, activă, logică, analitică, critică.

Așadar, educația în cadrul disciplinelor de profil se va axa pe următoarele strategii didactice: strategii expositive; strategii didactice ilustrativ-explicative; strategii euristice; strategii algoritmice; strategii de învățare prin cooperare; strategii axate pe acțiunea de cercetare; strategii

problematizate [13].

Toate aceste sugestii privind problema curriculumului pe disciplinele de profil sunt valabile și pentru proiectarea altor categorii de curricula, inclusiv a celor pentru diferite tipuri de activități în cadrul profilurilor respective.

Un alt ansamblu de produse curriculare ține de cele personalizate: proiecte educaționale de lungă durată (a lecțiilor în cadrul instituțiilor de învățământ extrașcolar de profil și a diferitor tipuri de activități și scenarii), în cadrul altor structuri de educație extrașcolară.

Totodată, trebuie de menționat că *Curriculumul de bază: sistem de competențe pentru învățământul extrașcolar* și curricula pe disciplinele de profil și pe tipuri de activități reprezintă un cadru de referință pentru elaborarea manualelor, ghidurilor metodologice, altor materiale educaționale.

→ ***Implementarea și monitorizarea curriculumului pentru educația și învățământul extrașcolar***

Metodologia implementării și monitorizării curriculumului pentru educația și învățământul extrașcolar se axează pe două dimensiuni: *managerială și pedagogică*.

În cadrul fiecărei dimensiuni se aplică strategii și instrumente specifice:

Dimensiunea managerială implică:

- crearea condițiilor motivaționale și organizaționale cu privire la implementarea și monitorizarea curriculumului pentru educația și învățământul extrașcolar;
- organizarea formării resurselor umane privind implementarea și monitorizarea curriculumului pentru educația și învățământul extrașcolar;
- organizarea implementării și monitorizării propriu-zise a curriculumului.

Dimensiunea pedagogică implică:

- formarea continuă a cadrelor didactice în vederea implementării și monitorizării curriculumului nonformal;
- elaborarea sistemului de indicatori cu privire la eficiența implementării curriculumului nonformal și, în special, a documentelor curriculare etc.

Sistemul de condiții cu privire la implementarea și monitorizarea curriculumului pentru educația și învățământul extrașcolar este determinant.

Prima condiție ține de crearea cadrului motivațional pentru toți participanții implicați în implementarea și monitorizarea curriculumului nonformal:

- creșterea profesională a cadrelor didactice;
- participare la seminare și la traininguri special organizate;
- obținerea gradelor didactice;
- creșterea statutului și posibilitatea de a obține funcția de formator local/ național etc.

A doua condiție ține de aspectul organizațional al procesului de implementare a curriculumului pentru educația și învățământul extrașcolar. Aspectul dat vizează trei niveluri: național, raional/ municipal și instituțional [13].

De menționat că implementarea și monitorizarea curriculumului nonformal este un proces poliaspectual, complex și dificil în virtutea diversității structurilor, formelor, tipurilor de educație extrașcolară.

În acest sens, procesul dat poate fi direcționat pe două direcții/ aspecte. Prima direcție ține de implementarea și monitorizarea curriculumului nonformal în instituțiile de educație extrașcolară de profil și în alte structuri, care funcționează sub egida Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova (MECC). A doua direcție ține de implementarea și monitorizarea curriculumului nonformal în instituții și structuri, care funcționează sub egida altor ministere și structuri (federații, asociații, cluburi particulare, ONG-uri etc.).

În acest context, Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova îi revine funcția de elaborare și promovare a politicilor în domeniul proiectării, implementării și monitorizării curriculumului nonformal în toate instituțiile și structurile de educație și învățământ extrașcolar, indiferent de statutul și apartenența acestora.

În acest sens, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova va implica în procesul de implementare și monitorizare a curriculumului nonformal instituțiile respective din subordinea sa: Direcțiile raionale/ municipale de învățământ; Centrul Republican pentru Copii și Tineret din mun.Chișinău; Institutul de Științe ale Educației din mun.Chișinău; catedre universitare cu profil pedagogic.

Implementarea curriculumului presupune mai multe tipuri de activități manageriale:

- Planificarea implementării curriculumului atât la nivelul instituției/ structurii de educație extrașcolară (nonformală) (planificarea strategică), cât și la nivelul compartimentelor (comisii metodice, administrație etc.) și al personalului (planificarea operațională).
- Organizarea activității din structurile respective în vederea implementării curriculumului nonformal.
- Coordonarea acțiunilor de implementare a curriculumului (stabilirea modalităților de comunicare operativă între toți factorii implicați în implementarea curriculumului, desfășurarea unor ședințe de analiză și de luare a unor decizii operative etc.).
- Antrenarea personalului unității respective în acțiunile de implementare a curriculumului nonformal.
- Evaluarea desfășurării acțiunilor de implementare a curriculumului nonformal.

Implementarea curriculumului vizează modul concret în care se realizează transpunerea în practică a unui curriculum nonformal.

Pentru implementarea curriculumului se concretizează: norme, reglementări pentru factorii responsabili. Este necesară distribuirea resurselor, stabilirea procedurilor de distribuire a fondurilor necesare, angajarea personalului necesar (antrenat în implementarea curriculumului) etc. În implementarea curriculumului sunt implicate, de obicei, numeroase instituții: instituția, familia și comunitatea, organizațiile voluntare, instituțiile de informare și consiliere și, desigur, statul. Astfel, managementul curriculumului impune călăuzirea multitudinii de acțiuni, activități, instituții, subiecți spre realizarea obiectivelor preconizate.

O altă condiție cu referire la implementarea curriculumului nonformal ține de pregătirea/ formarea cadrelor didactice și a celor de conducere.

Dezvoltarea profesională a cadrelor didactice în vederea formării competențelor de implementare a curriculumului este un program complex și primordial în obținerea rezultatelor scontate. Obținerea de schimbări conceptuale și practice în procesul implementării curriculumului este posibilă prin reorganizarea formării profesionale continue a cadrelor didactice din sistemul educației și învățământului extrașcolar (diversificarea instituțiilor care pot realiza formarea continuă în domeniul educației nonformale).

Managementul procesului de monitorizare a curriculumului se realizează prin:

- ✓ stabilirea actorilor implicați în procesul de monitorizare a implementării curriculumului nonformal;
- ✓ elaborarea planului de acțiuni privind monitorizarea procesului de implementare a curriculumului nonformal;
- ✓ proiectarea metodologiei și a instrumentarului de monitorizare a procesului de implementare a curriculumului nonformal;
- ✓ validarea metodologiei și a instrumentarului, instruirea monitorilor;
- ✓ realizarea de către monitori a procesului de monitorizare a implementării curriculumului nonformal – culegerea de informații;
- ✓ prelucrarea și interpretarea datelor și informațiilor obținute din procesul de monitorizare;
- ✓ analiza și sinteza datelor, formularea de concluzii și recomandări;
- ✓ implementarea metodologiei de monitorizare la nivel instituțional.

Acțiunile de monitorizare sunt proiectate înainte de a începe procesul nemijlocit de implementare a curriculumului și se desfășoară în baza unui Program de acțiuni [13].

4. REFERINȚE ALE MANAGEMENTULUI EDUCAȚIEI ȘI ÎNVĂȚĂMÂNTULUI EXTRAȘCOLAR

4.1. Cadrul general al managementului educației și învățămîntului extrașcolar

→ *Context național*

O viziune generalizatoare asupra managementului educației și învățămîntului extrașcolar ne permite să formulăm unele constatări:

1. Managementul educației și învățămîntului extrașcolar nu s-a conturat ca un sistem la nivel național, fundamentat teoretic, metodologic și normativ. De regulă, funcțiile manageriale sunt îndeplinite, fragmentar sau la necesitate, de organele de conducere din sistemul de învățămînt formal sau de structurile de conducere din diferite domenii, în cadrul cărora funcționează instituțiile/ centrele de educație extrașcolară.
2. Diversitatea formelor, structurilor ce prestează servicii de educație extrașcolară, avînd diferit statut și apartenență juridică, creează un context în cadrul căruia este foarte dificil de a concepe și valorifica un demers managerial eficient.
3. Din sistemul funcțiilor manageriale (de diagnosticare și pronosticare, de conceptualizare, de proiectare strategică, de monitorizare, de informare, de motivare și comunicare managerială) se valorifică fragmentar și contextual numai unele dintre ele: de informare, de comunicare etc.
4. Totodată, dintre toate tipurile de management educațional (managementul calității, managementul strategic, managementul resurselor umane, managementul curriculumului, managementul resurselor tangibile etc.) numai unele dintre ele realizează în mod contextual și spontan funcțiile sale.
5. Un studiu realizat în cadrul Universității de Stat din Moldova cu privire la eficiența managementului educației și învățămîntului extrașcolar arată că respondenții o apreciază, mai degrabă, negativ eficiența managementului educației extrașcolare (nonformale), în genere, și unele componente ale acestuia, în speță.

→ *Managementul educației și învățămîntului extrașcolar: concept și configurație praxiologică*

În contextul abordărilor teoretice ale managementului educațional, dar și reieșind din esența și specificul educației și învățămîntului extrașcolar, formulăm o definiție a managementului educației și învățămîntului extrașcolar:

Managementul educației și învățămîntului extrașcolar este un concept și un proces direcționat spre realizarea obiectivelor și funcțiilor structurilor prestatoare de servicii în domeniul educației extrașcolare, prin antrenarea resurselor umane și utilizarea resurselor financiare, manageriale, didactice, curriculare, logistice etc. în contextul unui mediu nonformal sau formal.

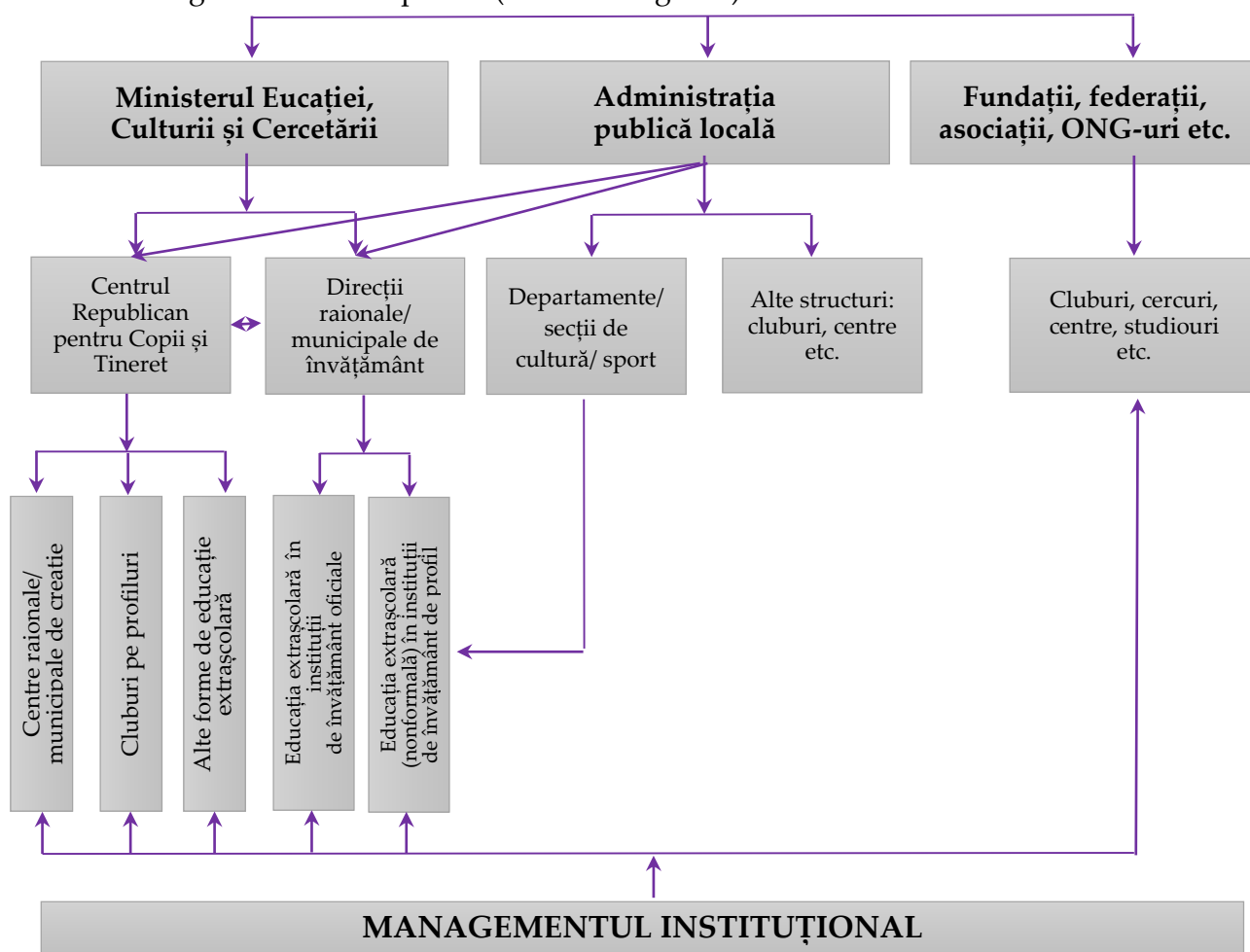
Se constată că de modul în care managementul educației și învățămîntului extrașcolar realizează funcțiile sale, precum și de modul în care se construiește relația dintre manageri și cadrele didactice, dintre cadrele didactice și părinți depinde modul în care se conturează modelele organizaționale.

Totodată, se constată că structurile de educație și învățământ extrașcolar manifestă în activitatea lor succes și eficiență în cazul în care managementul se axează pe încredere și pe crearea de condiții optime de satisfacție a intereselor și oportunităților atât ale formatorilor, cât și ale formabililor.

Reieșind din specificul educației și învățământului extrașcolar, care alături de educația și învățământul formal, reprezintă o formă de realizare a educației pe parcursul întregii vieți, constatăm că aceasta semnifică "un proces stadial, orientat spre înțelegerea mai profundă a lumii și spre îmbogățirea cumulativă a potențialului creativ al personalității" [18, p.6].

Educația și învățământul extrașcolar al elevilor reprezintă un sistem (subsistem) educațional și realizează aceleași funcții generale, ca și educația formală, însă într-o formă specifică, asumându-și unele funcții complementare, extinse sau contextuale.

Totodată, caracteristicile și specificul educației și învățământului extrașcolar generează și cadrul managerial al acestui proces (*a se vedea Fig. 4.1.*).

Fig.4.1. Structura managementului educației și învățământului extrașcolar în Republica Moldova

Fiecărei stucturi manageriale i se atribuie prin documente normative și statutul acestora funcții specifice:

- **Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova (MECC)** – funcția de elaborare și promovare a politicilor în domeniul educației și învățământului extrașcolar, dar și de coordonare la nivel național.

- **Direcțiilor raionale/ municipale de învățământ** – funcția de aplicare a politicilor naționale în domeniul educației extrașcolare, elaborarea politicilor locale în domeniul educației extrașcolare, dar și gestionarea educației extrașcolare din cadrul instituțiilor din subordine, care prestează servicii de educație extrașcolară.
- **Centrului Republican pentru Copii și Tineret, mun. Chișinău** – două funcții principale: de prestare a serviciilor de educație extrașcolară pe diferite domenii și profiluri; gestionarea activităților metodice din cadrul structurilor afiliate și gestionarea formării continue a cadrelor didactice din sistem pe dimensiunea metodică.
- **Administrației publice locale (Direcții/ Departamente de cultură/ sport)** – întregul pachet de funcții privind managementul structurilor subordonate de educație extrașcolară, corelând cu politicile din domeniu, promovare de MECC.
- **Fundațiilor, federațiilor, asociațiilor, ONG-urilor etc.** – întregul pachet de funcții privind managementul structurilor subordonate de educație extrașcolară, corelându-l cu politicile din domeniu promovate de MECC.

Fiecare structură (organ) managerială va asigura funcționalitatea sa în baza unui *Regulament instituțional*, elaborat în baza unui cadru normativ la nivel național (*Regulament-cadru*), care va fi elaborat de MECC.

→ ***Câteva mecanisme și direcții de realizare a unui management eficient în domeniul educației și învățământului extrașcolar***

- Promovarea prin mass-media și alte forme a noului statut al educației extrașcolare (nonformale) în societatea informațională, axată pe cunoaștere.
- Cooperarea și integrarea resurselor și crearea rețelelor de interconexiune, inclusiv în cadrul sistemelor cluster.
- Promovarea parteneriatului în cadrul educației extrașcolare (nonformale) între stat, familie, business și ONG-uri.
- Conceperea unor modele intersectoriale de conducere a sistemului de educație și învățământ extrașcolar.
- Organizarea cercetărilor științifice în domeniul educației și învățământului extrașcolar și, în special, în domeniul managementului educației nonformale.
- Crearea unor mecanisme de indentificare a performanțelor elevilor în cadrul educației și învățământului extrașcolar și luarea în considerare a acestora în procesul de admitere în instituțiile de învățământ mediu de specialitate.
- Crearea condițiilor de formare continuă a managerilor din sistemul educației extrașcolare.

→ ***Unele mecanisme și direcții de finanțare a educației și învățământului extrașcolar***

Managementul financiar, ca și alte dimensiuni manageriale, realizează funcții de planificare, revizuire, estimare, monitorizare a alocațiilor și de utilizare a fondurilor.

Pe de o parte, managementul finanțării educației extrașcolare în Republica Moldova se reglementează de un șir de legi, în mare parte indirect (*Legea privind sistemul bugetar și procesul bugetar, nr.847; Legea privind administrația publică locală, nr.436; Legea privind descentralizarea administrativă, nr.435 etc.*); pe de altă parte, managementul finanțării educației extrașcolare este unul nesistemic și greu de monitorizat.

De menționat că managementul resurselor financiare în domeniul educației și învățământului extrașcolar este influențat, în mare parte, de statutul structurilor prestatoare de servicii respective: de stat sau particulare.

De regulă, statul finanțează educația și învățământul extrașcolar de profil, realizată în instituțiile de educație extrașcolară de profil și în instituțiile de învățământ formal. Alte forme de educație extrașcolară sunt finanțate din alte surse: părinți, sponsori, proiecte speciale etc. Deoarece în sistemul educației extrașcolare nu există un cadru normativ privind finanțarea serviciilor în acest domeniu (dar și a altor aspecte ale educației extrașcolare) se creează situații de incertitudine, de conflicte, de demotivare, de abandon al educației extrașcolare etc.

În acest context, dezvoltarea mecanismelor de finanțare a educației și învățământului extrașcolar se va axa pe:

- Reconceptualizarea finanțării educației și învățământului extrașcolar per elev pentru structurile cu diferite forme de proprietate: de stat și cele particulare (publice și private).
- Prioritizarea finanțării unor programe ale educației extrașcolare pentru elevi cu nevoi speciale, pentru elevii din famili vulnerabile, pentru elevii dotați, pentru elevii cu performanțe excepționale etc.
- Finanțarea din bugetul de stat a unor proiecte actuale și de performanță în domeniul educației și învățământului extrașcolar.
- Valorificarea mecanismelor de micșorare a impozitelor privind structurile nebugetare care prestează servicii de educație extrașcolară.
- Reducerea plăților pentru аренда spațiilor de stat, pentru structurile nestatale care prestează servicii în domeniul educației extrașcolare.

→ ***Unele mecanisme și direcții de dezvoltare a infrastructurii educației și învățământului extrașcolar***

La etapa actuală nu există o cartografie a infrastructurii educației extrașcolare și a potențialului acesteia privind organizarea procesului de educație și învățământ extrașcolar. Totodată, se constată, pe de o parte, lipsa/ insuficiența dimensiunilor infrastructurale în vederea realizării educației și învățământului extrașcolar de calitate; pe de altă parte, multe obiecte ale infrastructurii existente nu se valorifică optimal și eficient.

Desigur, o direcție prioritară pentru dezvoltarea educației și învățământului extrașcolar rămâne modernizarea infrastructurii, începând cu modernizarea spațiilor și conținând cu procurarea de noi utilaje, instrumente, inventar sportiv și de agrement etc.

Totodată, este actuală crearea condițiilor și oportunităților de implementare în sistemul educației și învățământului extrașcolar a tehnologiilor informaționale și comunicaționale inovative.

4.2. Resursele umane în sistemul de educație și învățământ extrașcolar

Managementul resurselor umane este parte componentă a sistemului de conducere a educației și învățământului extrașcolar.

Personalul din sistemul educației și învățământului extrașcolar este constituit din personal de conducere, personal didactic, educatori, antrenori, animatori etc.

Dacă pornim de la definiția noțiunii de management al resurselor umane în învățământ, care reprezintă "un sistem coerent și logic de activitate de valorizare, valorificare și amplificare a resurselor interne ale cadrului didactic/ managerial din perspectiva performanțelor, împlinirii și satisfacției profesionale" [2, p.79], atunci putem deduce și unele particularități ale managementului resurselor umane în cadrul educației și învățământului extrașcolar. Aceste particularități se deduc din specificul educației nonformale: statutul neoficial sau mai puțin oficial decât cel al educației formale; diversitatea tipurilor, formelor și documentelor cu privire la educația nonformală; diversitatea categoriilor de subiecți implicați în educația nonformală; caracterul benevol al educației nonformale etc.

Așadar, putem identifica următoarele particularități ale managementului resurselor umane în cadrul educației și învățământului extrașcolar (*a se vedea* Tabelul 4.1).

Tabelul 4.1. Particularitățile managementului resurselor umane în cadrul educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova

Nr. crt.	Indicatori	Caractareistici/ funcții/ atribuții
1.	<i>Politici de resurse umane</i>	<ul style="list-style-type: none"> Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova (MECC).
2.	<i>Planificarea resurselor umane și a managementului resurselor umane</i>	<ul style="list-style-type: none"> Se planifică la nivel de Direcții raionale/ municipale de învățământ, instituții oficiale de învățământ și instituții specializate de educație extrașcolară de profil.
3.	<i>Recrutarea selectivă</i>	<ul style="list-style-type: none"> Cadrele didactice, educatorii, formatorii se selectează, de regulă, din cadrul celor cu studii pedagogice (și nu numai). Nu există la nivel de normă criterii de selectare a personalului pentru educația și învățământul extrașcolar.
4.	<i>Integrarea/ orientarea/ îndrumarea</i>	<ul style="list-style-type: none"> În cadrul instituțiilor oficiale de învățământ aceste funcții fac parte din responsabilitățile administrațiilor și poartă un caracter complementar. În cadrul instituțiilor specializate de educație nonformală aceste funcții fac parte din responsabilitățile administrației.
5.	<i>Motivarea/ promovarea</i>	<ul style="list-style-type: none"> Se aplică aceleași instrumente de motivare ca și pentru cadrele didactice din învățământul formal, însă realizate, în mare parte, fragmentar.
6.	<i>Perfecționarea/ formarea continuă</i>	<ul style="list-style-type: none"> Nu se organizează în mod sistemic. Academia de Muzică, Teatru și Arte plastice; Institutul de Științe ale Educației; Universitățile cu profil pedagogic; Centrul Republican pentru Copii și Tineret sunt responsabili de formarea continuă.
7.	<i>Evalurea/ monitorizarea</i>	<ul style="list-style-type: none"> Funcțiile de evaluare/ monitorizare revin Direcțiilor raionale/ municipale de învățământ, Departamentele de cultură/ sport, administrației instituțiilor de învățământ, administrațiilor publice locale, altor structuri abilitate.

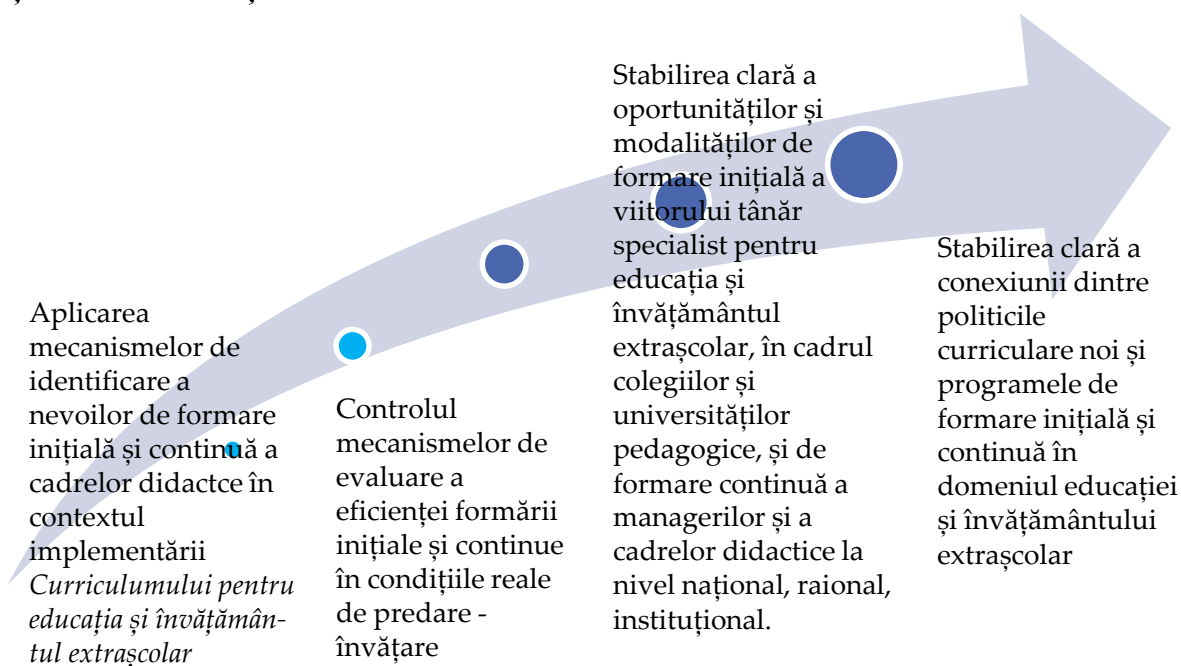
		<ul style="list-style-type: none"> • Nu există un concept clar și o metodologie de realizare a acestui proces.
8.	Comunicarea managerială	<p>Depinde de:</p> <p>A. Rolurile îndeplinite de către manager:</p> <ul style="list-style-type: none"> • roluri decizionale; • roluri informaționale; • roluri interpersonale. <p>B. Stilurile de conducere ale managerilor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • stil de tip "blănare"; • stil de tip <i>informare-dirijare</i>; • stil de tip <i>convingere</i>; • stil de tip <i>rezolvare de probleme</i>.

Identificarea acestor particularități cu privire la managementul resurselor umane în cadrul educației și învățământului extrașcolar al elevilor nu a epuizat problematica managementului resurselor umane din acest subsistem al educației, ci a deschis noi orientări și oportunități de a stabili starea actuală a acestuia și a determina căile de dezvoltare în perspectivă.

Totodată, deja în contextul acestor particularități putem constata următoarele:

- Nu există un concept clar privind politicile de resurse umane în cadrul educației și învățământului extrașcolar la nivel național, regional și instituțional.
- Managementul resurselor umane va fi eficient, ca și întregul sistem de educație nonformală, dacă va fi elaborată, implementată și monitorizată o paradigmă modernă de management al resurselor umane.

→ **Unele mecanisme și direcții de dezvoltare a resurselor umane în cadrul educației și învățământului extrașcolar**

Fig.4.2. Prolegomene la un concept de formare inițială și continuă a resurselor umane pentru educația și învățământul extrașcolar [14]

- Elaborarea modelelor de formare inițială a cadrelor didactice pentru sistemul de învățământ extrașcolar.
- Crearea condițiilor de formare continuă a cadrelor didactice în raport cu nevoile lor profesionale.
- Susținerea și motivarea cadrelor didactice pentru activitatea în domeniul educației și învățământului extrașcolar.

Politica de stat în domeniul educației prioritizează formarea cadrelor didactice și de conducere, care să corespundă cerințelor actuale orientate spre schimbare, inovare, dinamism, spre o educație modernă.

Pentru realizarea acestor deziderate în domeniul educației și învățământului extrașcolar este nevoie de o pregătire profesională corespunzătoare tendințelor actuale ale politicilor educaționale. În sistemul educației și învățământului extrașcolar fiecare cadru didactic (specialist) și personal de conducere necesită să manifeste un set de competențe generale și specifice pentru a realiza cu succes rolurile multiple pe care le are în activitatea sa profesională.

5. DEMERSURI PRIVIND IMPLEMENTAREA CADRULUI DE REFERINȚĂ AL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI EXTRAȘCOLAR DIN REPUBLICA MOLDOVA

5.1. Reactualizarea cadrului normativ/ reglatoriu al educației și învățământului extrașcolar

Cadrul de referință al educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova este elaborat în raport cu politicile europene și naționale în domeniul educației extrașcolare, dar și cu tendințele dezvoltării acestui sector pe plan internațional.

În acest context, documentul se bazează și promovează un ansamblu de abordări ale educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova:

- Educația și învățământul extrașcolar se abordează din perspectiva și în contextul educației pe parcursul întregii vieți, fiind o formă, dar și o modalitate de realizare a acestui proces.
- Educația și învățământul extrașcolar se abordează din perspectiva educației nonformale, concept promovat de Consiliul Europei ca componentă ce se referă la educația nonformală a copiilor/ elevilor.
- Educația și învățământul extrașcolar se abordează din perspectiva paradigmei curriculare, privind curriculumul nonformal ca și concept, ca și conținut, ca și proces, ca și finalitate, ca și produs, realizând teoria psihocentrică și sociocentrică în conceperea cadrului curricular respectiv.
- Curriculumul pentru educația și învățământul extrașcolar se va axa pe un sistem de competențe-cheie (Bruxelles, 22 mai 2018) și pe competențele generale și specifice ale educației extrașcolare.
- Structurarea educației și învățământului extrașcolar pe domenii și profiluri și corelarea acestora cu arii curriculare din învățământul formal.
- Fundamentarea unui management al educației și învățământului extrașcolar axat pe diversitatea formelor, structurilor, finalităților educației extrașcolare.
- Stabilirea direcțiilor și mecanismelor de dezvoltare a sectorului de educație extrașcolară etc.

Realizarea acestui cadru inovațional privind educația și învățământul extrașcolar în Republica Moldova presupune reactualizarea și complementarea documentelor normative (Codul educației al Republicii Moldova (2014), Regulamentul-tip al instituției extrașcolare (2011)) cu un ansamblu de prevederi cu referire la următoarele aspecte:

- definirea educației nonformale ca un sistem și subsistem care se referă la educația copiilor, elevilor, tinerilor și a adulților;
- redefinirea conceptului de educație și învățământ extrașcolar din perspectiva noilor abordări și a funcțiilor complementare;
- formularea principiilor politicii de stat în domeniul educației și învățământului extrașcolar;
- definirea conceptului de curriculum pentru educația și învățământul extrașcolar și stabilirea finalităților specifice fiecărui profil și instituții de prestare a acestor servicii;
- prezentarea structurii educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova;
- definirea cadrului managerial al educației și învățământului extrașcolar;
- stabilirea modalităților de formare inițială și continuă a cadrelor didactice pentru educația și învățământul extrașcolar;
- stabilirea surselor și metodologiei de finanțare a educației și învățământului extrașcolar;

- dezvoltarea programelor de educație extrașcolară nu doar pentru domeniile *Arte; Sport, Turism și Agrement*, dar și pentru domeniile *Cultură și Societate; Știință. Tehnică. Tehnologii*;
- stabilirea mecanismelor de marketing al serviciilor din cadrul educației extrașcolare;
- structurarea competențelor diferitor prestatori și organizatori de educație extrașcolară;
- asigurarea socială a cadrelor didactice și manageriale din cadrul educației și învățământului extrașcolar etc.

5.2. Elaborarea Programului Național și a Programelor raionale/ municipale de dezvoltare a educației și învățământului extrașcolar

Implementarea unui *Cadru de referință al învățământului extrașcolar din Republica Moldova* implică un număr mare de resurse umane, organizaționale, logistice etc.

Pentru a realiza acest proces sistemic și eficient este nevoie de un concept strategic. În acest sens, elaborarea unui Program Național, dar și a Programelor locale și instituționale poate sincroniza toate activitățile și eforturile persoanelor implicate în acest proces.

Există mai multe concepte și modalități de elaborare a Programelor Strategice și Operaționale. În acest document noi propunem realizarea următorilor pași privind structurarea Programului de dezvoltare a educației și învățământului extrașcolar:

1. Elaborarea *Introducerii*.
2. Analiza situației în domeniul educației extrașcolare (nonformale): *analiza PESTE, analiza SWOT*.
3. Structurarea și prioritizarea problemelor pe componente ale educației și învățământului extrașcolar.
4. Stabilirea acțiunilor și orientărilor strategice.
5. Stabilirea etapelor și termenelor de realizare.
6. Stabilirea costurilor.
7. Stabilirea responsabililor de implementare.
8. Identificarea riscurilor de implementare.
9. Descrierea managementului implementării.
10. Stabilirea modalităților de monitorizare a implementării Programului respectiv.

Pentru implementarea Programelor de dezvoltare a educației și învățământului extrașcolar se creează grupuri de experți, care vor activa în strictă corespundere cu termenii de referință stabiliți de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova.

5.3. Monitorizarea implementării Cadrului de referință al educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova

Monitorizarea implementării *Cadrului de referință al educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova* revine, în plan strategic, Ministerului Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, altor ministere care au în subordinea lor instituții de educație și învățământ extrașcolar. În plan operațional acest proces poate fi realizat de Direcțiile raionale/ municipale de învățământ; Departamente/ secții de cultură/ sport și de alte structuri

abilitate. Această activitate presupune elaborarea unei metodologii și a sistemului de indicatori și instrumente de monitorizare.

Pentru monitorizarea implementării *Cadrului de referință al educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova* agenții respectivi vor aplica mai multe surse în acest sens, printre care: *Programul de dezvoltare a învățământului: conceptualizare și implementare*. Ghid metodologic. Chișinău: CEP USM, 2015.

5.4. Riscuri privind implementarea eficientă a *Cadrului de referință al educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova*

- Instabilitatea factorului educațional legat de pandemia COVID 19.*
- Instabilitatea factorului politic și economic, care poate influența politicile educaționale.
- Nivelul scăzut de motivație și, în unele cazuri, al profesionalismului cadrelor didactice din sistemul educației și învățământului extrașcolar.

5.5. Rezultatele așteptate în urma implementării *Cadrului de referință al educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova*

- Va fi reconstruit și reactualizat sistemul de educație și învățământului extrașcolar în raport cu prevederile politicilor europene și naționale în acest domeniu.
- Vor fi formate la elevi competențe de valorificare a resurselor educației extrașcolare în scopul autodezvoltării, autoactualizării, orientării profesionale etc.
- Vor fi create mecanisme de motivare și oportunități privind alegerea de programe ale educației extrașcolare în raport cu interesele și atracțiile proprii.
- Vor fi formate mecanisme manageriale, inclusiv intersectoriale, privind gestionarea sistemului de educație și învățământ extrașcolar.
- Vor fi diversificate serviciile de educație extrașcolară prin valorificarea mai eficientă a domeniilor *Cultură și Societate; Știință. Tehnică. Tehnologii*.
- Vor fi create condiții și noi oportunități de formare inițială și continuă a cadrelor didactice pentru educația și învățământul extrașcolar.
- Vor fi create mecanisme de realizare a continuității și interconexiunii dintre învățământul formal și cel nonformal.
- Vor fi create condiții pentru activitatea sectorului privat în domeniile educației extrașcolare.
- Va începe restructurarea infrastructurii, astfel încât aceasta să corespundă cerințelor actuale.

---

* Măsurile de protecție privind COVID-19 aplicate în sistemul de învățământ din Republica Moldova sunt valabile în egală măsură și pentru educația și învățământul extrașcolar, ținând cont de specificul și particularitățile acestui subsistem.

BIBLIOGRAFIE

1. Anderson, J.E. *Public Policy Making: A an Introduction*. NJ USA: Princeton, 1994.
2. Andrițchi, V. *Managementul resurselor umane în cadrul educațional*. În: Managementul educațional. Ghid metodologic. (coord. Guțu Vl.). Chișinău: CEP USM, 2013.
3. Blândul, V.C. *50 de jocuri și activități specifice educației nonformale*. Cluj-Napoca: MEGA, 2017.
4. Blândul, V.C. *Bazele educației nonformale*. Cluj-Napoca: MEGA, 2015.
5. Bradea, A. *Educația nonformală în tabere*. Oradea: Editura Universității din Oradea, 2012.
6. Callo, T. *O pedagogie a integralității*. Chișinău: CEP USM, 2007.
7. Cerghit, I. *Determinațiile și determinările educației*. În: Curs de pedagogie. București, 1988.
8. Cerghit, I. *Sisteme de instruire alternative și complementare. Structuri, stiluri și strategii*. București: Aramis, 2002.
9. Cristea, S. *Fundamentele pedagogiei*. Iași: Polirom, 2010.
10. Cucos, C. *Pedagogie*. Ediția a II-a. Iași: Polirom, 2006.
11. Deac E.A., Marcu V., Ortan F. *Managementul activităților extracurriculare*. Oradea: Editura Universității din Oradea, 2003.
12. Dye, T.R. *An Understanding Public Policy*. USA: Prentice Hall, 1998.
13. Guțu, Vl. (coord.expert), Crudu, V. (coord.gen.), Achiri, I., Bîrnaz, N., Chiorbă, C., Ciuvaga, V., Dandara, O., Darii, L., Gremalschi, A., Ghicov, A., Guțu, I., Morari, M., Muraru, E., Olaru, V., Paiu, M., Sochircă V., Solcan, A., Șevciuc, M., Toma, N., Țurcanu, C., Velișco, N., Vitcovschii, A. *Curriculum de bază: sistem de competențe pentru învățământul general*. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, Universitatea de Stat din Moldova, UNICEF Moldova, Chișinău: CEP USM, 2020.
14. Guțu, Vl. (expert-coord.naț.), Vrânceanu M. (expert-coord.naț.), Cutasevici, A. (coord.naț.), Crudu, V. (coord.naț.), Clichici, V. (coord.), Ciobanu, L., Mocanu, L., Straistari-Lungu, C., Duminiță, S., Dascal, A. *Cadrul de referință al Educației Timpurii din Republica Moldova*. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, Chișinău: Lyceum, 2018.
15. Guțu, Vl. *Pedagogie*. Chișinău: CEP USM, 2013.
16. Guțu, Vl. *Schimbări de paradigmă în teoria și practica educațională*. Vol.I. Chișinău: CEP USM, 2009.
17. Guțu, Vl., Pogolșa, L.(coord.), Crudu, V. (coord.), Bucun, N., Ghicov, A., Achiri, I., Gremalschi, A., Velișco, N., Goraș, M., Gaiciuc, V., Lungu, C., Ceapa, V., Cotovițaia, D., Marț, V., Ghenciu, N., Gînu, D., Eftodi, A. *Cadrul de Referință al Curriculumului Național*. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova, Institutul și Științe ale Educației. Chișinău: Lyceum 2017.
18. Guțu, Vl., Postan, L. *Didactica pentru adulți din perspectiva motivațională*. Chișinău: CEP USM, 2007.
19. Guțu, Vl., Vicol, M. *Tratat de pedagogie – între modernism și postmodernism*. Iași: Performantica, Institutul Național de Inventică, 2014.
20. Henry, J., Cormier, V. *Qu'est-ce qu'une compétence?* In: Les archives de DISCAS, 2006.
21. Jenkins, W. *Policy Analysis: A Political and Organizational Perpective*. London: UK, 1978.

22. Lefter, L. *Acțiunea/ interacțiunea educativă în contextul instruirii centrate pe elev*. În: *Univers Pedagogic, Categoria C*. Chișinău: IȘE, 2017, nr.1 (53), p.47-53.
23. Marinescu, M. *Didactica biologiei. Teorie și aplicații*. Pitești: Paralela 45, 2018.
24. Marinescu, M. *Noile educații în societatea cunoașterii*. București: ProUniversitaria, 2013.
25. *Metode și instrumente în cadrul educației nonformale în context TiA*". Agenția Națională pentru Programe Comunitare, Dezvoltare, Educație și Formare Profesională din România (ANPCDEFP), 2000.
26. Oprea, C.L. *Strategii didactice interactive*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2006.
27. *Regulamnetul-tip al instituției extrașcolare*. Ordinul ME nr.05 din 04.01.2011.
28. Văideanu, G. *Educația la frontiera dintre milenii*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1988.
29. Бондаревская, Е.В. *Прогностическая роль концепций личностно-ориентированного образования в развитии целостной педагогической теории // Научная школа член-корреспондента РАО, профессора Е.В. Бондаревской: Известия, Южный отдел РАО, Выпуск 1. Ростов-на-Дону: РГПУ, 1999.*
30. Сериков, В.В. *Личностный подход в образовании: концепции и технологии*. Волгоград, 1994.
31. *Художественное образование в Республике Молдова: развитие творческо-го потенциала в XXI веке: Аналитический доклад / Рабочая группа А. Стрым-бяну, Д. Гимну, В. Мельник и др.; На англ., молд. и русск. языках. – Кишинев, 2010. – 206 с.*
32. Хуторской, А.В. *Методика личностно-ориентированного обучения. Как обучать всех по-разному?* Москва: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2005.
33. Seoul Agenda: Goals for the Development of Arts Education is a major outcome of UNESCO's Second World Conference on Arts Education held in Seoul, the Republic of Korea, on 25 – 28 May 2010 // http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/CLT/pdf/Seoul_Agenda_EN.pdf.
34. Road Map for Arts Education: The World Conference on Arts Education: Building Creative Capacities for the 21st Century Lisbon, 6-9 March 2006 // http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/CLT/pdf/Arts_Edu_Road_Map_en.pdf.

ANEXE

Anexa 1. Documente reglatorii/ normative în domeniul educației și învățământului extrașcolar din Republica Moldova

1. Codului educației al Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr. 319-324 art. 634. Capitolul VII. Articolul 36. (art. 3, 15, 20, 21, 36, 37, 53, 124, 138, 143) https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=112493&lang=ro#
2. Regulamentul-tip al instituției extrașcolare
https://mecc.gov.md/sites/default/files/regulamentul_tip_al_institutiei_extrascolare.pdf
3. Regulamentul Școlilor de Muzică, Arte și Arte plastice (Instituții de Învățământ Artistic Complementar (extrașcolar)
https://mecc.gov.md/sites/default/files/regulament_scoli_arte_2011.pdf
4. Regulamentul școlilor sportive
<http://lex.justice.md/viewdoc.php?Action=view&view=doc&id=333075&lang=1>
5. Regulament – cadru al Centrului de tineret
https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordin_64t_din_06.04.2017_cu_privire_la_regulament_centru_de_tineret.pdf
6. Planul-cadru pentru învățământul primar, gimnazial și liceal (pct.5 activități extrașcolare, pct.25 licee cu profil arte, pct.27 licee cu profil sport+anexe),
https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordin_nr._321_din_29.03.19_si_plan_cadru_invatamint_general.pdf
7. Hotărârea guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului sanitar privind instituțiile de învățământ complementar (extrașcolar), nr. 1204 din 23-12-2010
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=20070&lang=ro
8. Planurile de învățământ pentru Școlile de Muzică/ Arte/ Arte plastice (Instituții de învățământ Artistic Extrașcolar) MECC
https://mecc.gov.md/sites/default/files/planuri_iiac_2015-2016.pdf
https://mecc.gov.md/sites/default/files/planurile_2013_-_2014_aprobat.pdf
9. Regulamentul-cadru cu privire la funcționarea consiliului de administrație al instituției de învățământ general https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=120901&lang=ro
10. Regulamentul-tip de organizare și funcționare a Consiliului de Etică al instituției de învățământ general
https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordin_regulament_consiliul_etica_institutiei.pdf
11. Regulamentul-tip de organizare și funcționare a instituțiilor de învățământ primar și secundar, Ciclurile I și II
https://mecc.gov.md/sites/default/files/regulament_organizare_si_functionare_institutiei_invatamint_gene.pdf
12. Cu privire la aprobarea Nomenclatorului tipurilor de documentație școlară și rapoarte în învățământul general și a Metodologiei privind repartizarea timpului de muncă al personalului didactic din instituțiile de învățământ general
https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordin_aprobare_nomenclator_metodologie.pdf

13. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind aprobarea unor măsuri de susținere a activităților pentru tineret, nr.1213/2010
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=118384&lang=ro
14. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului cu privire la susținerea elevilor dotați, nr.17 din 04.01.2006
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=28615&lang=ro
15. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului privind modul de utilizare a mijloacelor financiare pentru deservirea delegațiilor și persoanelor oficiale străine, nr.101 din 30.01.2018
https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=102111&lang=ro
16. Legea privind „modificarea Legii sistemului unitar de salarizare în sectorul bugetar”, nr.175 din 19.12.2019
http://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=119658&lang=ru
17. Legea salarizării, nr.270 din 23.11.2018
http://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=109882&lang=ro
18. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind modul de incasare a taxei pentru instruire în școlile de muzică/ arte și arte plastice, nr.450 din 16.06.2011
http://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=19693&lang=ru
19. Ordin cu privire la finalizarea în condiții de carantină a anului de studii 2019-2020 în învățământul extrașcolar, nr.472 din 27.05.2020
https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordinul_nr_472_din_27.05.2020.pdf
20. Circulara cu privire la Reperle metodologice privind asigurarea continuității procesului educațional în condiții de carantină în instituțiile de învățământ extrașcolar, nr.03/1-09/2110 din 07.04.2020
https://mecc.gov.md/sites/default/files/circulara_repere_metodologice_inv_extrascolar.pdf
21. Ordin cu privire la aprobarea Programului activităților extrașcolare în învățământul primar și secundar, Ciclurile I și II, nr.1619 din 10.12.2019
<https://mecc.gov.md/sites/default/files/1619.pdf>
22. Regulamentul de organizare și funcționare a claselor și grupelor cu program prelungit https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordin_1096_30.12.16.pdf
23. Regulamentul de asigurare a securității datelor cu caracter personal prelucrate în Sistemul de Cartografiere a instituțiilor de învățământ general
https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordin_completare_3.pdf
24. Nomenclatorul tipurilor de documentație școlară și rapoarte în învățământul general și a Metodologiei privind repartizarea timpului de muncă al personalului didactic din instituțiile de învățământ general
https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordin_aprobare_nomenclator_metodologie.pdf
25. Standarde de competență profesională ale cadrelor didactice din învățământul general
https://mecc.gov.md/sites/default/files/standarde_cadre_didactice.pdf
26. Standarde de competență profesională ale cadrelor manageriale din învățământul general
https://mecc.gov.md/sites/default/files/standarde_cadre_manageriale.pdf
27. Regulamentul privind organizarea și funcționarea claselor cu profil muzical-coral din instituțiile de învățământ

- https://mecc.gov.md/sites/default/files/tergulamentul_de_organizare_si_functionare_a_claselor_cu_profil_muzical-coral_din_institutiile_de_invatamint_preuniversitar.pdf
28. Regulamentul privind cooperarea instituțiilor de învățămînt cu asociațiile obștești ale părinților <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=341526>
  29. Planul-cadru pentru învățămîntul primar, gimnazial și liceal anul de studii 2020-2021 (pct.9) https://mecc.gov.md/sites/default/files/_plan-cadru_2020-21_ro_ru_final_21.05.2020_site_mecc.pdf
  30. Cadrul de referință al Curriculumului Național https://mecc.gov.md/sites/default/files/cadrul_de_referinta_final_rom_tipar.pdf
  31. Curriculum Național, aria curriculară Arte https://mecc.gov.md/sites/default/files/curriculum_ed_plastica_gimnaziu_10.pdf
  32. Curriculum Național, aria curriculară Educație muzicală https://mecc.gov.md/sites/default/files/curriculum_ed_muzicala_gimnaziu_7.pdf
  33. Curriculum National, aria curriculară Sport https://mecc.gov.md/sites/default/files/curriculum_ed_fizica_liceu_5.pdf
  34. Repere metodologice privind organizarea procesului educațional la disciplina școlară Educație fizică în anul de studii 2019-2020 https://mecc.gov.md/sites/default/files/21_educatie_fizica_2019-2020_final.pdf
  35. Repere metodologice privind organizarea procesului educațional la disciplina școlară Educație plastică în anul de studii 2019-2020 https://mecc.gov.md/sites/default/files/19_educatia_plastica_ro_2019-2020_final.pdf
  36. Repere metodologice privind organizarea procesului educațional la disciplina școlară Educație muzicală în anul de studii 2019-2020 https://mecc.gov.md/sites/default/files/18_educatia_muzicala_ro_2019-2020_final.pdf
  37. Repere metodologice privind organizarea procesului educațional la disciplina școlară Educație tehnologică în anul de studii 2019-2020 https://mecc.gov.md/sites/default/files/20_educatia_tehnologica_ro_2019-2020_final.pdf

Anexa 2. Sistemul disciplinelor de profil din cadrul domeniului ARTE și al domeniului SPORT, TURISM și AGREMENT privind educația și învățământul extrașcolar din Republica Moldova

Nr. crt.	Discipline Domeniul	Discipline de profil
1.	Domeniul ARTE	
1.1.	Profilul <i>Muzică</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Instrumentul muzical • Solfegii și teoria muzicii • Literatura muzicii • Instrument auxiliar • Ansamblu • Exersări colective: cor, orchestra, ansamblu instrumental omogen, ansamblu vocal/ folcloric, ansamblu din elevi (duo, trio, cvartet, cvintet) • Etc.
1.2.	Profilul <i>Arta dramatică/ teatrală. Cinematografia</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Măiestria actorului • Mișcarea scenică scenică • Arta vorbirii • Istoria teatrului național și universal • Pregătirea spectacolului • Exersări colective • Canto • Instrument muzical • Etc.
1.3.	Profilul <i>Arta coregrafică</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Dans clasic • Dans popular • Dans sportiv-modern de gală • Istoria dansului și baletului • Exersări colective/ ansamblu • Instrument muzical • Etc.
1.4.	Profilul <i>Arte plastice/ vizuale; decorative</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Desen • Pictură • Compoziție • Arta decorativă aplicată • Istoria artelor plastice, sculptură/ modelaj • Etc.
2.	Domeniul SPORT, TURISM și AGREMENT	
2.1.	Profilul <i>Sport recreativ</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Sporturi ciclice (probe atletice, ciclism, înot etc.) • Jocuri individuale (șah/ dame, tenis, darts etc.) • Jocuri sportive colective (fotbal, baschet, volei etc.) • Sporturi de complexitate coordinativă (aerobică, dans, roller, skateboard, freestyle etc.) • Probe tehnice-sportive (moto/ autosport, karting etc.).

2.2.	Profilul <i>Sport aplicativ</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Probe tehnice-sportive (autosport, parapantism etc.) • Poliatlon (alergări cu obstacole, înot aplicativ, probe îmbinate din diferite sporturi etc.) • Probe de luptă aplicativă (sambo etc.) • Probe sportive aplicativ profesionale (militari, pompieri, salvatori etc.).
2.3.	Profilul <i>Sport adaptiv</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Probe sportive pentru copii cu paralizie cerebrală (înot, orientarea sportivă, boccia, ciclism pe scaune) • Probe sportive pentru copii cu deficiențe mentale (atletism, boccia, bouling, lupte, gimnastică etc.) • Probe sportive pentru copii cu deficiențe auditive (badminton, baschet, fotbal, lupte atletism, înot etc.) • Probe sportive pentru copii cu deficiențe oculare (judo, golbol, torbol, forbal 5x5, probe atletice, etc.) • Probe sportive pentru copii cu deficiențe ale aparatului locomotor (volei din așezat, sporturi în cărucior, ecvestră, tir, probe atletice adaptive etc.).
2.4.	Profilul <i>Turism</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Turism/ excursie etnografică/ de explorare • Turism sportiv (pedestru, montan, pe apă etc., combinat) • Escaladare sportivă • Orientare sportivă.
2.5.	Profilul <i>Sport de performanță/ pregătire sportivă</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Sporturi ciclice • Jocuri individuale • Jocuri sportive colective • Sporturi de luptă • Sporturi cu caracter de forță-viteză • Sporturi cu complexitate coordinativă • Probe tehnice-sportive.

CADRUL DE REFERINȚĂ
al *EDUCAȚIEI* și *ÎNVĂȚĂMÂNTULUI*
EXTRAȘCOLAR
din REPUBLICA MOLDOVA

Format 70 × 100/16.

Tiraj: 50 ex.

Comanda 47/21.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
Str. A.Mateevici, 60, Chișinău, MD 2009